

Živa voda.

Povest. — Spisal Matija Malešič.

Enajsto poglavje.

Janko šele sedaj vidi in občuti, kolika sila je bila v očetu, v grčavem, molčečem očetu, ko je nadzoroval vse delo in voznike in izplačeval delavce in mislil na sto majhnih skrbi. In sprevidi, da ni imel oče kedaj spati. Luč sveti dolgo v noč, sveti noč na noč v podstrešni sobici trgovčeve hiše. In v jutranjo poltremo zasveti prva luč v vasi v podstrešni sobici pri trgovcu, jutro za jutrom. Janko nima kedaj spati, Janko v skrbeh ne more spati. Saj pomore Tone, kjer more in kar mu naroči; saj pomagajo zetje, kjer morejo in za kar jih prosi, ali prositi jih mora, misliti mora na vse sam. Oče je mislil sam na vse, in je že uredil, ko se je domislil Janko, na kaj so pozabili. O, načrti, lepi na papirju, svetli v mislih — kako težko je vaše uresničenje!

Ne upa se Janko poprositi očeta, da bi bil ko prej, ne upa se vsaj potožiti mu, da je pretežko to breme za njegove mlade rame in da se boji, da omaga pod njim. Molčeč, grozotno molčeč je oče. Zlezel je na kup, zgrbljen je njegov hrbet, sklonjena njegova glava, ne ujame človek lepega pogleda iz globokih občelnih jamic. Gub v njegovem obrazu rajši ne gledaš, da te ne popade mračna žalost. Izogiblje se mlina; če mora vanj, le mimogrede pogleda na jez in delavce, ne reče besedice voznikom, ne briga se za to, koliko so pripeljali. Izogiblje se okolice mlina, ko da mu je muka gledati sledove opustošenja; če pa stopi v mlin, bi prečepel v njem cele dneve in ga morajo klicati k jedi. Poseda ob zapuščenih kamnih, hodi okoli osamelih stop, stika po veži in sobah in podstrešju, govori

sam s seboj in premišlja, premišlja, ko da ne čuje vrvenja delavcev na jezu in klicev voznikov pod mlinom.

Janko bi pozabil na vse skrbi in bi prodal vse svoje veselje, ki mu zaraja v glavi, ko bo zasvetila po mlinu električna luč in bodo zapele žage, če bi mu izrekel oče le besedico priznanja. Če bi ga le prijazno pogledal! Če bi pokazal le trohico prejšnje vneme in veselja in zanimanja za delo na jezu, bi Janko pri vseh skrbeh zavriskal.

Ali oče je top in misli svoje misli. Vseh se izogiblje, ne govori rad ni z materjo ni s Tonetom ni s hčerkami; z zeti govori, ko mora radi posojil. Le z vnučki se še poigra, ko misli, da ga nihče ne vidi.

Svoja pota hodi Trdan. Po denar, po posojila hodi. Kod — Bog ve! In v takih skrbeh so zanj, kadar se odpelje v mesto, da ne zaspijo pri nobenem zetu, dokler ga ne pričakajo. Konja ne moreta govoriti. Njiju spehanost in utrujenost pa toži gospodarja, da ju ni gnal le v mesto in nazaj. Janko napenja vse svoje sile. Mrzlično se peha in najame vsakega delavca, ki se pride ponuditi od Bog ve kod. Goni delavce z delom, ne privoščji jim počitka, še oddiha ne. Hujši je ko stari, to občutijo delavci in godrnjajo čezenj, ko ga ni blizu. Iz njihovih pogledov bere, kako mislijo o njem. Kaj mu je do njihove mrznje! Naprej, naprej, hitro, da pokaže očetu vsaj nekaj in mu razjasni čelo.

»Oho!...« Svetlo vzkipi v Janku, ko zaloti očeta v črni noči v mlinu. Obtipaval je svež beton na jezu.

»Vidite, oče, to je Trdanova zakleta kraljična!« se nasmehne, zgrabi ga za roko in ga siloma vleče pred mlin. Turbino so pripeljali pod večer.

Oče ničesar ne odgovori. Ali ga je sram, da ga je zalotil sin pri njegovih ponočnih obhodih? Ali je izgubil sleherno upanje na uspeh?

»Še ta teden jo vzdiamo v globino! Boste videli, kaka čuda bo delala. Gnala bo žage, gnala stroje, vrtela mlinske kamne, vzdigovala bo stope, od katerih se ne morete ločiti. Saj Vam pustimo stope in mlinske kamne! In ob belem dnevu nam bo svetila elektrika, če se nam bo zahotelo. Jez dogradimo v nekaj dneh. Pesem, ki jo bo dihala pod vodo turbina, bo čudovita.«

»Le ponaglite! Trda nam gre z denarjem!« Očetova beseda je mračna, nič veselja, nič nade ni v njej. Pozno zvečer se je vrnil domov, z upehanima konjema. Vedeli so, da je šel po denar. Ko se ni priteknil pripravljene večerje in ni nikogar pogledal in niti z zeti spregovoril besedice, so vedeli vsi, kako je opravil.

»Samo da še ta mesec vzdržimo!«

»Če vzdržimo...«

Janka zaskeli topi dvom in mračna beseda v dno srca. »Moramo, moramo!«

»Rečeš, drugi menijo drugače!«

»Kaj? Kdo? Kako menijo?«

»Denar jim ne gre iz rok. Dvomijo, ali je dovolj varen v naši vodi.«

»Plačana in vzdiana turbina, plačan dinamo, plačane transmisije — ali vse to ni nič vredno? In betonski jez... In betonski žleb... In voda, vodna pravica...«

»Videl si, koliko je vreden betonski jez!«

»Ne odnese nam ga več voda, pa da je pride desetkrat toliko ko zadnjič. Ker ni bil še dograjen in je bil sveži beton obdan z lesom, je imela voda lažje delo... Pa zavarujemo ga za vse slučaje. Spametovalo nas je!«

»Kdaj se vrnemo v mlin?« Brez zveze vpraša Trdan in prekine Jankove besede.

Janka osupne nepričakovano vprašanje. Molče pogleda očeta.

»Ne morem več vzdržati pri zetu. Meni ni življenja nikjer ko v mlinu. Jutri se preselim.«

»Dozidamo mu nadstropje, preuredimo spodnje prostore...«

»Ničesar ne preuredimo, nobenega nadstropja ne prizidamo!«

»Dogovorili smo se! Pritrdili ste tedaj.«

»Ker nisem še vedel tega, kar vem sedaj.«

»Kaj veste?«

»Da ne morem živeti drugod ko v mlinu. In tudi nočem živeti pod tujó ali pod drugo streho.«

»Veste, kako nam je predpisala komisija preureditev mlina. Podpisali ste in se zavezali na vse.«

»Ko na trnju sem bil tedaj. Podpisal bi svojo smrtno sodbo, da si rekel: Tako mora biti! Zaupal sem ti tedaj, imel si me popolnoma v svojih pesteh.«

Janka tako zabolí očitek, da mu je žal, ker je nagovoril očeta.

Oče opazi, kako ga je zadel. In ko da hoče omiliti očitek, reče: »Da sem vedel, kaj nas čaka, ne bi podpisal. Sploh ne bi...« Ko da bi presekalo besedo, umolkne.

Janko je zbežan in ne ve, kaj naj reče.

»Jutri se preselim v mlin!«

»Moramo ga preurediti, kakor smo se obvezali in kakor je v načrtu. Dokler ne pridemo do pozidave nove hiše, se moramo stisniti v mlin. Že radi tega moramo prizidati nadstropje.«

»Rekel sem, da ga ne prizidamo! In pri tem ostane. Jutri se vselim v mlin. Poskusite kaj preurejati zoper mojo voljo!«

Janko je obupan, tako temna in odločna je očetova beseda, da se mu ne upa ugovarjati. In potoži Tonetu, razloži svakom.

Previdno, narahlo skušajo dopovedati Trdanu.

»Me je že zatožil!« se vznemiri in pogleda sina.

Pa je toliko boli in skrbi v Jankovem obrazu in očeh, da mu ne reče nobene besede.

* * *

Sobota. V težkih skrbeh stopica Janko okoli delavcev, izogiblje se voznikov, ki posedajo pred mlinom in čakajo na plačilo. Mračni se, ura izplačevanja se bliža, denarja pa ni. In ni od nikoder očeta, ki je šel po denar. Ni z besedo ni s pogledom ne priganja delavcev. Obupno se bori z mislijo, ali bi ne bilo bolje, da je v tisti grozni noči omahnil s podstrešnega okna v razdivjano vodo. Sramota, o, kaka sramota prositi delavce in voznike, naj počakajo do jutri, do ponedeljka, do prihodnje sobote. Išče pretveze, da kam pobežne. Vsaj pikrih opazk ne bo slišal!

Kaj, če se je očetu kaj pripetilo?

Nikomur ni tožil Janko, ali sedaj ne vzdrži. Pove Tonetu. In Tonetu omahnejo roke. Upati je začel, ko so vzdiali turbino in dogotovili betonski žleb do nje. Jankova beseda mu podere vse upe.

»Vozniki prosijo, da bi jim izplačali pred določeno uro. Živina je trudna in bi rada domov.«

»Povej jim kako! Zadrži delavce! Dobim nekje denar, če ga izkopljem iz zemlje!« šepče Janko in se izmuzne. Pobežne iz mlina, pusti Toneta, da potolaži ljudi, ki so že ves teden računali, kam vtaknejo zasluženi denar.

K županu hiti Janko in mu razloži, da mora, mora še danes izplačati delavce in voznike.

»Zahtevaš, da poneverim občinski denar?« vpraša mračno župan.

K svaku trgovcu hiti Janko. Prosi ga, lepo ga prosi.

»Vzemil!« pravi trgovec trpko in mu odpre predal. Delavca bi ne plačal s tistim drobižem. »Če bi vzela blago s polic in predalov in jim ga ponudil?«

Janko teče, ko da mu gori pod nogami k svaku gostilničarju.

»Da se osmešim, ko pošljem k sosedu menjat desetak, s katerim mi plača gost četrtinko vina?«

Janko se zgrabi za sencà in zastoka,
Gostilničar ne ve sveta in ne vidi izhoda.

»Razložim jim, dopovem jim, poprosim jih...«
sklene v obupu Janko in omahuje v mlin.

Kričanje in hrupne zahteve in zbadanja in grožnje mu zadone na uho in mu zaustavijo korak. Razloči besede o Kržanovih poštenih izplačilih in Trdanovi

In vsi ljudje, ki se zgrinjajo k farni cerkvi k rani maši, zvedo, čemu tekajo sosede k županu.

Pa prinese cerkovnik pomirljivo vest, da sedi Trdan v cerkvi in moli.

Sedi Trdan v cerkvi, v prvi klopi sedi, na svojem sedežu sedi, nepremično sedi, zakriva si obraz z rokami. Pol cerkve, vsi, ki so videli vznemirjenje pri županu, ga gledajo, gledajo med pridigo in mašo. Nepremično sedi, rok ne odmakne od obraza, še ob

Emile Adan.

Brodnikova hči.

(Luksemburški muzej, Pariz.)

bahaški beračiji. In o visokem poletu in nizkem padcu! Besede ga ledeno pretresejo. Ne premisli trezno in jasno. Zdirja v župnišče in pove v pretrganih besedah, kako in kaj. In obljubi, pri svoji akademični časti obljubi, da povrne hranilnici najkasneje v štirinajstih dneh. Ničesar ne reče župnik, še podpisa ne zahteva; izroči mu, za kolikor prosi. Janko bi rad, da bi mu očital, da bi podvomil o vrnitvi, da bi podvomil o možnosti vrnitve. Molk ga sramoti in ubija. In misel: »Če se je ponesrečil oče? In ne izpolni svoje obveze v štirinajstih dneh? In če piše Olgi in bo vprašal oče, odkod denar?«

Ko pijan se opoteka v mlin. —

To noč ne spijo pri županovih, ženske jočejo; ne spijo pri trgovcu, ženske jočejo; ne spijo pri gostilničarju, ženske jočejo.

Ko pa pripelje ob belem jutru sosed upehane konje k županu, krikne Trdanka in se sesede. Lovi sapo.

povzdigovanju jih ne odmakne od obraza in se ne potrka na prsi. In pri evangelijih ne vstane. Nepremično sedi. In se spogledujejo ljudje in majejo z glavami. In počakajo iz radovednosti po maši v cerkvi, da vidijo, kako vstane Trdan in odmakne roke od obraza.

Zetje in Tone so v takih skrbeh, da poprosijo župnika, naj stopi z njimi k očetu.

»Oče!« zašepeče Tone, ga prime za komolec in mu skuša potegniti roko z obraza.

Jezno se otrese Trdan njegove roke. Med otre-sajem zagleda pred seboj župnikov obraz. Rahlo vztrepeta, vstane in gre mirno za zeti in sinom.

Ljudje se mu umikajo, ko da jih je strah pred njim.

»V grob me tiraš...« jadikuje Trdanka.

»Počakaj, da ležem vanj pred teboj!«

Trdanki, hčeram, sinovoma, zetom ledeni kri po žilah ob mrzli Trdanovi besedi.

»Kaj zijate vame? Pa znajte: brez denarja sem prišel! Ne dajo nam ga več! Na naše podpise ne dajo ničesar več!«

Strahotno delujejo votle Trdanove besede.

»Če dajo ali ne dajo! Samo, da si živ! Nikamor te ne pustim več! Da veš, koliko strahu smo pretrpeli to noč!« govori iz Trdanke ljubezen.

»Mračno me gledate, zetje! Mislite, da se mi meša. Čudno ni, da se mi še ne meša v glavi. Ali znajte, čisto trezno vam povem: ne dajo nam ničesar več na naše podpise...«

»Če ne dajo! Mož, mož, izženi vse te misli iz svoje glave! Že vse uredijo Janko in Tone in zetje. Strah me je, da se ti res zmeša.«

»Da bi pustil Tonetu razrvano razvalino namesto trdnega mlina?«

»Ne skrbite zame, oče!«

»Sram me je pred tabo, Tone! O, še pred kom drugim me je sram...« Trdan se sesede na stol in si pokrije obraz z rokami. Pred očmi mu zapleše prizor:

Ponoči, v trdni temi, je ustavil konja in se splazil h Kržanu. S posebno naslado so mu nosili ljudje na nos, da gre pri Kržanu delo hitro izpod rok... Da zasveti v nekaj dneh pri njem električna... Pa nima inženirja...

Prej ko se je dotipal do žage, ga je prijela ko železo trdna pest in ga stresla za ramo.

»Ha...« je rekel suho Kržan. »Sem mislil, da je tat...«

Trdan bi se najrajši vgreznil v zemljo.

»Pa zakaj prideš ponoči? Pokazal in razkazal bi ti vse tudi podnevi.«

»Zakaj...« je zagrgalo v Trdanovem grlu. »Kdo pa je prišel neko noč vohunit okoli mojega mlina...?«

»Ha, vrnil si mi obisk! Lepo! Ali da se boš ponižal..., prišel pogledat mojo beračijo..., posnemal moje, Kržanove, slabe lastnosti... Ne bi si mislil! Res ne...«

Trdan se je spomnil, da niso mogli danes izplačati delavcev in jih tudi jutri ne bodo mogli. In je rekel mračno: »Pravil nisem nikomur, da si prišel k nam ponoči... Ti?«

Kržan ni odgovoril. Trdan ga ni poprosil, naj ne pravi tega nikomur. —

»Mene je sram pred Vami, ko tako govorite. Pojde, mora iti!« Tone ga prime za roko in mu jo potegne z obraza.

»Mora iti! Čez mesec dni, še prej, ako pojde po sreči! Boste videli! In drugače boste govorili!« Janko se pozna na obrazu neprečuta, v grozi in strahu predivjana noč.

»Ne boš preklinjal v grobu svojega očeta, Tone, če ne dočakam vstajenja Trdanovine? Ne boste me preklinjali, zetje?« Zbegan je očetov pogled.

»Oče!«

»Tast!«

»Pišem, še danes pišem!« vzkipi trdna odločnost v Janku. In prej ko se pomladi mesec, bo svetilo po mlinu in bodo pele žage!«

»Piši, piši!« sili župan.

»Edini izhod!« meni trgovec.

»Če bi že prej pisal, bi bilo drugače!« trdi gostilničar.

»Kaj res verjameš v uspeh?«

Ko da ga je kdo polil z mrzlo vodo, stoji Janko pred očetom. »Da bi ne verjel, da bi ne prisegel na uspeh? Oče, čemu vprašate?«

»Hočem vedeti jasno in trdno: Res misliš, da se posreči? In da se kedaj izkopljemo iz dolgov?«

»Imam samokres in naboje v njem. Pa da ga nimam, ukradel bi vrv in se obesil na najbližje drevo, da samo v sanjah podvomim...«

»Tega si se naučil na Dunaju,« vzdihne Trdanka. Njene besede utonejo v Trdanovih.

Vsi gledajo Trdana.

»Če je tako, ne boš pisal!«

»Bom! Nerad, pa bom! Ali naj Vas gledam...«

»Ne gre zame! Za Toneta in za zete gre! In zato ne boš pisal, tako povem! Sami smo se zadolžili, sami povrnemo dolg! In nihče ne bo imel pravice, stegovati svojih rok po našem mlinu in žagi in govoriti besede o tem, kaj bodo Trdani jedli.«

»Saj Olginemu očetu tudi lahko povrnete! Dolg je dolg!«

»Ni res! Dolg ni dolg! Dolg, ki smo ga dobili na naše podpise, je naš dolg. Dolg, ki bi ga dobili od tistih bogatašev okoli gosposke mize, bi ne bil naš dolg. Kremplji bi bili, ki bi nas grabili za goltance in davili Trdanovino. Ne boš pisal! Tisti tvoj bodoči tast mi je odkrito razložil vse o gosposki, bogato obloženi mizi in drobtinah, ki padajo z nje beračem.«

»Če pa ni drugega izhoda...« se brani župan.

»Bil bi izhod...« Trdan umolkne, ko da se je sam ustrašil svoje misli.

Napeto mu gledajo v obraz.

»Ne dvomiš, res ne dvomiš, da se nam posreči?« Trdan zre Janku predirljivo v oči.

»O...« zastoče v silni muki Janko in se grabi za glavo.

»Poskusim... Tudi to poskusim...« govori Trdan ko sam zase. »Če sem danes ponoči pred Kržanom...« Naglo umolkne in plašno pogleda po sobi.

O Bog, kaka muka je gledati Trdanove skrbi, prenašati njegov mračen molk in trepetati za njegovo zdravje in pamet!

Kje, kje so časi, ko je donelo po mlinu Katičino petje, ko je šumela voda svojo skrivnostno pesem, ko so jo pela kolesa, ko so jo žrnali mlini, tolkle stope, ko jo je hreščala žaga?

O Bog, saj niso minila leta od tedaj! Pa so tako daleč, daleč nekje v davnih dneh tisti lepi, prelepi, tisti mirni, tisti srečni časi... (Dalje prihodnjič.)

Na Krekov spomin.

Ob deseti obletnici (8./X. 1917 — 8./X. 1927). — Anton Vadnjal.

Lahko bi še živel in v povojni pobitosti opravljal rešilno delo. Ali božje misli niso naše misli...

Enkrat še želim pokazati njegovo podo, kakor jo nosim v spominu iz prve polovice njegove dobe. Ne bo novo, kar povem, ampak rad bi še koga opomnil, naj pride na pomoč Krekovemu biografu. Zadnji čas sta izšla dva pomembna spisa o Kreku, mislim na Šukljetov spis v »Času« in Abramov v »Mentorju«. Ugotovim, da se ujemamo.

1.

Le kaj neki je Kreka tako zelo priljubilo Slovincem? Saj smo imeli in še imamo druge može, ki so že na prvi pogled eden učenejši, drugi pobožnejši, tretji duhovitejši in tako dalje. Mislim, da zato, če se sme tako reči, ker je med nami meso postal in med nami prebival, pristen in izviren, hrast v našem gozdu. Vsestranski je bil, bogat za vse, ne samo za tega ali onega potrebuješa. Bil je naš Elija, voz in voznik Slovenije.

Ko je prihajal novi mož, zrel in zdrav ter na višku nove dobe, je že ugašala fata morgana materialistom, na vrhovih vere in vede se je čutil jutranji zrak krščanskega preporeda, dočim so prosvetni delavci doli v nižavi še rabili svetiljke, prižgane pri Darvinu in Renanu; na zapadu je izginil rep komete Janzenija, na vzhodu pa je visoko gorela danica Leon XIII.

Tone Kralj: Spominska ploča Kreku, vzdana v njegovo rojstno hišo — v šolo — pri Sv. Gregorju nad Velikimi Laščami.

2.

Še mladega Kreka so imenovali delavci »očeta«. Vendar mi to ime nikoli ni zadostovalo za pojem, ki sem ga imel o njem, marveč sem si mislil, ko bi mi kedaj imeli svojega kralja, da bi moral biti takšen kakor Kerk. Um, srce in domišljija, veda in potreba: to se je v njem ujemale z vnosnim pogumom. Poznal je človeško slabost, a veroval je v odrešenega človeka. Stal je v Krajini med malim narodom, a njegov duh se je dvigal v višave. Obilje misli ter sočutja mu je odpiralo oko za vsak položaj, za vsako osebo, tako da je poživljajoče vplival na vse strani, bodi na gor-

skega župnika bodi na mestnega delavca, in ko bi šel kamenje tolč, bi ga tolkel tako, da bi se marsikomuhotelo službe cestarja. Naj bi prišel med preprosti ljud ali na zbor izobražencev, povsod se je zdel prva oseba, ki bo našla pravo misel z nujnostjo nature. Strahu ali boječnosti ni poznal. Res je imel mnogo šaljivosti, znak dobre vesti, toda v dnu je bila tista krščanska tragika, ki dobro ve za minljivost in nepopolnost sveta, a ne vodi v nihilizem, ampak pre-

magana po bogoljubju rodi odpoved in postane slovesna in radostna, ko se žrtvuje za bližnjika. Občudovati moramo njegovo svobodo v nauku in delu, a vendar ne najdemo na njem nič brezbožnega ali utopičnega. Zakaj evangelij je bil jedro njegove bogate izobrazbe, ki se je vrtela v tečajih tomistične filozofije in moderne vede, pa je imel tenak čut za orientacijo v velikanskem obzorju, kar ga je reševalo strankarske trme, varovalo enostranskih zablod in mu odpiralo prost pogled na celoto. Nikdar ni bilo treba Cerкви nastopiti zoper njegov pokret, ker jo je ljubil kakor sin svojo mater, in je dobro vedel, da je njena oblast najboljša varuhinja demokracije; pa tudi država bi

bila bolje storila, ko bi ga bila rajša poslušala, kadar ga je poskušala preganjati. Bil je, kakor je zadel pesnik, genij, ne za luksuz, ampak za potrebo, velik človek.

3.

Radi sodimo človeka po uspehih, čeprav so dostikrat neuspehi rodovitnejši. Ker ne vidimo v srca ljudem, hočemo, da nam delo pokažejo. No, Kerk je izvršil ogromno delo in žel nenavadne uspehe. Koliko je storil v podrobnem delu za posameznike, se odteguje našim očem. Milo se stori človeku, kako je mož, ki se je lotil dela, to izvrševal brez prestanka do konca, kakih 25 let. Ni ga več izpustilo. In pri tem je raste, se očiščeval in ostal dobre volje. Z dovolj zgodnjim nastopom je omejil razmah socialne demokracije in kot krščanski agitator razgibal deželo do

zadnje kočice. Statistika, ako bo mogoča, bo naštel do 3000 shodov in dvakrat toliko člankov. Obiski — prijatelji, znanci, tujci, dijaki, delavci — so prihajali dan za dnem, kajpak ne vsi po dobro misel ali po novega ognja. Vsakogar je sprejel s preprosto prsrčnostjo, in če ga je bliže poznal, na svojski način, Bajdo Kozaka drugače nego Antona Komarja. Večer ga je zopet nesel v kakšno sejo ali društvo, da je težko reči, kdaj je dobil čas, da je vzel v roko knjigo ali pero, ko je vendar obojno obilno uporabljal.

Ljud hoče imeti korist od idej. Lahko trdimo, da je imel Krek tudi v tem oziru srečno roko, dasi bi mu prisojal več zmisla za teorijo, toda znal je najti praktikov. Pod njegovimi očmi so se množile krajevne denarne in druge gospodarske zadruge. Kar je vsadil, skoro vse se je prijelo, preživotarilo svetovno vojno in znova uspeva. Edino konsumi so propadali razen ljubljanskega, ki ga je sam osnoval z delavci in ki je ostal kot matica za nov čvrstejši razvoj te narodno-gospodarske panoge.

Veliko skrbi, stroškov in veselja je imel z delavskimi hišicami. Hodil je gledat, kako napreduje delo in kako ugajajo stani. Prepričal se je, kako je z vlago, solncem, zrakom, lesom, ometom, barvo: ko je sestra Cilka zidala vilo na Friškovcu iz svoje dediščine po materi, je komaj to vedel, kam še, da bi šel gledat. Treba mu je bilo stan prinesiti na krožniku!

Mogoče je prišla prav od njega misel nemški Kranjski hranilnici, da je nekaj hiš sezidala za delavske sloje.

Ko tole pišem, čujem, kako je bilo na Jesenicah; da so bili vestfalski Slovenci — 650 po številu — do solz ganjeni nad sprejemom v domovini, in berem, kako jim je srce pokazala Ljubljana, pa pri tem mislim na zanosna Krekova vestfalska pisma, ko je prvi tja šel in ondodnim duhovnikom — 17 jih je prišlo v Ljubljano — brez dvoma veliko glavno v peč dejal, kar so naši dobri patri frančiškani nadaljevali, dokler ni prišla reč na veterane, in je naša skrbna Marta gospod Janez Kalan dosegel triumf.

Lueger je na shodih socialističnemu geslu »Die Arbeit hoch!« dostavljaj hudomušno: »wenn sie ein anderer macht!« Tudi pri nas bo morala še potrebno delo opraviti prava Krekova mladina; kajti demagoški govorniki so toliko časa premlevali delavsko bedo, da so dobili iz nje zase belo pogačo.

4.

Koliko domačnosti, poezije, srčne vznesenosti je dihnil Krek v delavce! Značilno je, da je marsikatero idejo prvim povedal delavcem in delavkam. Tudi strašni zagrebški »Maledictus« l. 1907 je bil že goden za latinsko šolo, ker ga je Krek prvič izrekel na božičnici, ki so mu jo delavci pripravili v katoliškem domu za god. V domu je bilo vse svetlo in praznično.

V žarnem božičnem govoru je Krek razvnel poslušavce, da so mu priredili burno slavje, na kar je zaklical svoj svetopisemski Maledictus: Preklet bodi, kdor zaupa v človeka.

Srečni so bili delavci, kadar so imeli Kreka v svoji sredi, srečni, močni, nadopolni. Krek je imel dober spomin za osebe, in mislim, da jih je vse poznal.

5.

Največji trud je imel Krek s svojimi izletmi na kmete. Ni se dal, da bi ga mesto ujelo. Ampak so zakoni fizike ali recimo medicine, ki ne dopuščajo pogostnih prestopkov. Krek se ni veliko menil z njimi.

Vem, da so Kreka natolcevali, češ, briga se bolj za delavce nego za kmete. To pa ni res. Oče že ve, zakaj je izgubljenemu sinu zaklal pitano tele. Ni treba, da mu bo brat nevoščljiv, saj njemu je dal oče vse, kar je sam imel.

Delavec je bolj zapuščen in pomoči potreben. Vzrok je ta, kakor je učil sam Krek, da se kmet lahko brani tudi kot posameznik, in to tudi dela, pa še kako; če mu kdo stopi na posestvo, ga vrže na cesto ali pa ga toži in tožbo dobi, delavec v mestu pa teža ne zmora ali ne zna sam, in tako često krivice ne more odbiti; če ima ženo in otroke, še posebno ne, ker mora biti vesel, da ima delo. V organizaciji postane delavec močan, ali se rado zgodi na tem goljufivem svetu, da ima podjetnik svoje vrinjence, ki zanj obvladujejo organizacijo.

Izredno mnogoštevilni Krekovi shodi na kmetih, kakor jih pred njim še nihče ni gojil v naših krajih, so bili vzajemna šola, kjer je Krek sadil krščansko misel za prosveto in politiko, pa si je v stiku z ljudstvom in duhovščino pridobival novih misli, spoznaval osebe in razmere in tako kontroliral svojo teorijo. Pri tem je videl vso domovino, tudi Štajersko in Primorsko: kjer je bila ravna, jo je prevozil, kjer gorata, jo je prehodil. Ako se je vozil, ni voznik nikoli več pozabil pogovora z njim. Marsikatero tiho dušo v narodu je premečnil in prebudil k zavesti. Bil je agitator misijonskega kova.

6.

Filip Neri se je igral v Rimu z otroki — tisti dečki so navihani — pa je prišla žena mimo in rekla, da bodo še drva na njem sekali. »Rad sem jim za tnalo,« je odvrnil sveti mož, »samo da greha ne delajo.«

O jezero Krek! Kakor račke smo plavali v Tebi, pa ne kakor hudobni rimski dečki, ampak smo bili pesniški petošolci, izkušeni šestošolci, pa še visokošolci in črnošolci, vsi dostojni, vdani, olikani, nisi bil naše tnalo, še potrpa ni bilo treba! Ni, da bi popisaval vso to dijaško glorio!

Odkod je padla katoliška iskra med nas dijake, še danes točno ne vem, mislim pa, da od stolnega viharja Kalana, ki nas je izročil tovarišu Kreku.

Alfred Rethel.

Smrt — zmagovavka.

Dijake je Krek navajal k filozofiji. Takole šestnajst, sedemnajstleten dijak, izurjen po latinski slovnici, matematiki, zlasti pa po verouku, ki brani podlage vere, že more toliko misliti, da se mu obrestuje trud ob začetkih filozofije. Nekaj starejših dijakov je poučeval Krek sam o etiki, nam petošolcem pa je določil enega izmed njih, da nas je učil dušeslovja, pri čemer je prišlo do hudega boja pri vprašanju, ali živali mislijo; odgovor se mi zdi odločiven za svetovni nazor; duhovi, ki se tu ločijo, ne pridejo vekomaj več skupaj: tu človek, tam opica. Izpit pred Krekom, Kalanom, starim Jeranom in Pihlarjem in še kom smo srečno prebili, tako da smo zaslužili gostijo. Tudi igrice za božič ni bila kar tako. Dva dijaka, preresni in lahkomišeln, sta jo sama spisala in igrala. Za srečen konec je bil potreben moder in petičen stric, in to sem bil jaz, kajpak. Lahkomiselni dijak je bil Smiljanič — Župančič. Iz njegovih pesmic v »Vrtcu« je Krek prerokoval, da si je že pridobil mesto v zgodovini našega slovstva. Gotovo ni bilo malo, kar je od Kreka prejel Župančič za svoj pesniški poklic, in da ni vse tisto zamrlo v njegovem dunajskem preobratu. S Tertulianom, s Ševčenkoviimi dumami je Krek pokazal pesniku dva zgleda književnosti, cerkvene in domovinske. Istočasno smo se seznanili z Mahničem.

Katoliškim akademikom je bil Krek zvest očetovski prijatelj. Ni bilo zanje majhnega pomena, da so videli in čutili močnega zaveznika v najsrčnejšem velenožu. Veliko mesto, sicer vajeno in željno vsakovrstnih gostov, je nudilo dijaku z jalovim žepom nešteto ulic, bome dolgih in prečnih ulic, da mu je bilo ne Jeruzalem, temveč Babilon. Dijaško društvo, ki je služilo dolgo dobo za ognjišče slovenskim dijakom, se je bolj in bolj potapljalo v tedaj tako modno prostomiselnstvo, velika večina je bila versko brezbrizna, vodivna skupina celó proticerkvenega, da ne rečem protiverskega duha, dočim je bila krščansko-misleča skupina obsojena k malodušnosti piškurja. Takšno društvo nikakor ni ustrezalo mladini naroda, ki se je v njem vnel nov ogenj verske zavesti in socialnega napredka. Dr. Krek, ki je nosil ves narod v srcu in bil njegov mentor skozi dve desetletji, ni mogel dijakov prezreti in je postal po Mahničju najboljši agitator za katoliško strujo med dijaštvom in bil njen skavt in varih. Potrebna pa je bila ta uteha, da se je za od leta do leta rastoče krdelce postavil najuglednejši mož, zakaj trpelo je dovolj pod sovražnim prezirrom in obrekljivo sodbo bratov-nebratov. Tako pa je osamelost in bojkot iz članov zvarila trdno društvo, da je začela v njem rasti pogumna in značajna

kultura, ki je obetala dobro domovini, ko bo v razcvetu zdravilno zadišala in kot zrel sad rodila dejansko pomoč narodu.

Največ je koristil Krek učeči se mladini na bolj skritem kraju, v bogoslovnem semenišču, kjer si je služil kruh. V semenišču smo imeli profesorja stare zaveze, ki je takoj prve ure razdelil svoje poslušavce med ovce in kozle, do prvih je bil, no, prijazen, do drugih godrnjav. Krek pa se je rad lotil koga, ki je bil bolj v senci, in se trajno bavil z njim, ako je videl dobro voljo. Samo lenobo je sovražil in preganjal.

Prvoletnike je s pomočjo zasebnih nalog seznanjal s cerkvenimi očetmi, bral z njimi in v disputacijah rešetal vsefilozofa Tomaža. Njegovo predavanje je bilo včasih silno lepo, na primer, ko je govoril o Gospodovem značaju: ura je minila kakor pet minut; bilo je tolika umetnina po vsebini ter obliki, da bi, ako bi se ujelo v kak fotografon, ki ga še ni, stoletja budilo in slovelo, — ali ko je razlagal himno Coelestis urbs Jeruzalem (Nebeški grad Jeruzalem): zraven naj bi bili prišli zaničevavci Cerkve, ki so tako hitri z Babilonko, — ali ko je bral o slepcu v Jerihi: človek bi ne mislil, da tiči v tem odstavku cela satira na preganjavce vere. Tako je znal iz mrtvih črk razbrati nesluteno obilico življenja, modrosti in dramatičnosti, da si vse drugače gledal v sveto pismo, ki je iz njega zajel Krek svoj nauk in zanos.

Včasih, a redko, je bil pust, kdo ve odkod se je vrnil, in le sila mu je nepripravljenemu iztisnila kak biser. Pač mu ni ugajalo, da bi letos ponavljal, kar je že lani povedal. Takrat je šlo hitro po učni knjigi naprej šestdeset in več strani. Za tretji in četrti letnik je predaval po dve uri o sociologiji, po vseučiliški šegi uporabljajoč zapiske. Tu je bil v svojem elementu. Vsaka univerza bi se ponašala, ako bi imela za to stroko takšnega profesorja, in dijakov bi bila polna največja dvorana.

7.

Skrb za mladino razjeda Cerkvi srce. Krekov poklic ni bil vzgoja, vendar je dajal etičnih idej in bil sam zgled velikih čednosti. Vedel je, da je socialna beda posledica etičnih zablod. Med mladimi je bil mlad in nevidoma poglobljajal nezrele nazore. Rad se je pošalil in pristrčno zasmel, puščal svobode in prostora operutenim mladcem, da so se vzigravali po mili volji, vendar je čutil vsakdo pri Kreku globoko nravno resnobo, da gre pri njem zares, da se mora, kdor hoče za njim, odpovedati sebičnosti in lenobi. To odpoved je bilo čutiti kot grenko lupino okrog sladkega jedra, a je sijala v mojstru samem in je bila njegova največja, dasi trpka lepota.

Najvažnejša je vzgoja k čistosti, ker pomore tako mladeniču kakor deklici do najvišjega razvoja, zlasti ako se morata boriti zanjo, ko je vse polno agentov za nasprotno grehoto. Krek ni ponujal celibata, ki je

bil močna vzmet evropski omiki, tudi je bil prost drugačne ozkosrčnosti, toda njegova narava je bila tako zdrava, oko tako čisto, beseda tako varna, da smo ga v tej točki zavestno občudovali. Menda je prav iz neprisiljene čistosti srca prihajala tista tajna moč, ki je vlekla moško mladino k njemu, ker je bila lek zoper največjo nadlogo mladosti: saj ves Krek je bil živ klic zoper sanjarstvo in mehkužnost. Po redko, skoro nevidno je vrgel kakšno čisto semence, vendar se ni ustrašil kočljivega vprašanja.

Dasi je Krek le malo občeval z ženskami, kadar je, pa vselej preprosto, a priljudno; zaničljive besede o ženi ni bilo iz njegovih ust. Neko dobo se je navadil, da je vsako žensko imenoval simboliko, sestro Cilko pa enostavno klical z dekletom. Na svojo prodajalko tobaka je naredil hvaležno pesmico, z malo deklico od sorodstva se je rad porazvedril. Marsikatero ženice izrek ga je razveselil, četudi morda ni bil ugoden ali modroslovsko dorasel. Ne more biti dvoma, da je zelo ljubil svojo mater, ker je tako rad k njej hodil na počitnice. Na mladeniškem slavlju v »Unionu« je sklenil svoj govor, naj bo mladim fantom vzor mati z detetom. Vsakdo je lahko čutil, da je tukaj etični nauk obenem verski ideal in kar samo je zazvenelo: Z ljubim Sinom nas blagoslovi Devica Marija.

8.

V politiki je dosegel Krek uspehe, kakršnih ni še noben Slovenec. Pač ga je srce bolelo, ko je proti močnemu odporu z vso silo presnavljal staro katoliško stranko v moderno ljudsko — Španci delajo to šele letos —, a posrečilo se mu je brez razkola in v plačilo so mu bile nepričakovane zmage. Prišla je junaška doba kranjskega deželnege zbora, in ugled slovenskih zastopnikov je toliko zrastel v državi, da ni bil več nedosegljiv ministrski stolec. Za zgled, kako je znal Krek priostriti besedo v moškem nastopu, bo zgodovina ohranila trenutek, ko je s prstom pokazal na barona Heina: Tam je naš Aman; ali ko je odbil Stančka v Pragi: Ne dam ti roke!

V navadnem pomenku ni govoril gladko; spotikal se je in jecal, ko je trudoma iskal izrazov, kar je dajalo njegovim besedam živo silovitost in, ako so potekle v gladek stavek, pomirjevalno milobo. Bil je učenjak, ki miselno napako hitro najde, ki se tudi potruji, da zmisel razume, ki se pa noče ali ne utegne šolati, da bi povedal, češ, ko bo sila, bo že prišla prava beseda, tem bolj izvirna, čim manj pripravljena. In res, kakor je že v semenišču v oceno kakega govora, ki ga je tovariš s trudom sestavil, kar na mestu napravil boljši govor, tako je tudi na ljudskih shodih iz položaja in potrebe poslušavcev povzel misel in obliko, in ko se je razvnel, kakor vihar vse za seboj potegnil. Storil jim je dobroto, da je razklenil tesnobo, da je jasno pokazal, kar so vsi temno čutili, obogatil jim um in pozlatil ljubezen.

9.

Nikakor ni samo slučaj, da je bil največji slovenski mož — katoliški duhovnik. Naj nikogar ne boli ta zgodovinska resnica. Mnoge motijo predsodki o duhovniku, kakor bi moral biti neiskren, češ, nima svobode, da bi mogel biti kot vzgojitelj, znanstvenik, umetnik, narodni gospodar brez neke nestvarne usmerjenosti ali politike. Poleg tega obide doraslega dijaka, ki ga mika svet, nekakšna tegoba, da pomiluje duhovnika in se boji, da ga bo vlekel na svojo stran ali v svoj stan. Vendar se lahko reče, da so bili ob živem Kreku takšni predsodki brez moči. Kadar nam je v dijaškem prepiru težko šlo, je bilo ime Krek vedno tehten dokaz, ker ni bilo lahko dvomiti o njegovi vedi in omiki, o njegovem pravokotnem značaju. Ako bi se ne bal, da bi me ne razumeli krivo, bi rekel, da nisem poznal duhovnika, ki bi se mu tako malo videlo, da je član duhovskega stanu. Vsak poklic vtisne telesu ali duhu neke znake, da ločimo brez izkaznice čevljarja od peka, učitelja od duhovnika. To so stanovske posebnosti, da ne rečem žrtve, pri duhovniku pa ne smemo prezreti, da je njegov neviden znak skrivnost ali zakrament. Krek je bil kakor pobožnost za vsako reč dober in kolar ni pomenjal pri njem ograje, ampak le poviševal svobodo in nesebičnost. Ali ni to tisto, kar mu je naklonilo zaupanje, da je dejansko mogel osnovati ljudsko stranko in ob usodni uri zbrati ves narod okoli sebe?

Ko je nekoč Krek čul kislo trditev, da en slab duhovnik več pokvari nego more deset dobrih popraviti, je z nejevoljo ta izrek narobe obrnil, češ, en dober duhovnik toliko dobrega stori, da deset slabih tega ne pokvari, in bogoslovci smo čutili, da tako govori sočutje in ljubezen o duhovnikih. Ni mu bilo kar tako videti, a smo dobro vedeli, da je pobožen, ko je z nami dijaki molil angelov pozdrav ali z nami bogoslovci opravil predpisano molitev. Z nežnim stidom se je ogibal pobožnjaških besed, živo je umeval sveti evangelij o našem Gospodu, čigar marsikatera poteza je prešla nanj.

Ni prazno, če rečem katero za posnemljivost Kreka. Primerjal sem ga vulkanu, tvorbi narave, preprosto sestavljeni, a vedno zajemljivi pri delu in nedelu. Zato so Kreka mnogi posnemali. Toda isti vzorec je dobil kaj različne posnetke. Kdor mu je prodril v duha, se je obogatil, kdor ne, se je samo našemil. Hudo je bilo, ako se je kdo upijanil s Krekom, a ga je iztreznilo, ko je videl, da celotni Krek zahteva odpoved in žrtev, vso tragiko svetnikov. Ni dvoma, da so tudi učenci poživljajoče vplivali na Kreka. Dobo trpljenja so mu posuli z rožicami. Da so se nekaj pri njem naučili, so pokazali ob prevratu, ko so se junaško razgibali. Upajmo, da so bile to šele trobentice, ki oznanjajo pomlad.

10.

Po zunanje je bil Krek podoba boljšega župnika, le živahnejši in prost dostojanstvenosti. Postava mu je bila visoko srednja, pa se je videla manjša, ker je bil krepke, čokate rasti, širok čez pleča, z močnim tilnikom, nekoliko upognjenim. Čelo mu je bilo povišano z zgodnjo plešo, lica nekoliko ven stoječa, da se je premalo uveljavljaj klasični nos z odprtima nosnicama, usta nevelika, oživiljena z gracijo. Odločivne so bile oči, velike, čiste, bleščeče oči z nadepolno resnobo skozi naočnike — edini potrebni lišp — gledajoče. Dajale so obličju v afektu živo enoto. Telo je bilo zdravo in močno, na videz okorno, ustvarjeno za voznika domovine, a zmožno v zvezi z gosposkimi rokami elegantnih in naravnost umetniških kretenj, obraz pa je bil kakor za zборе, da možu ni bilo treba maske, ko je služil množicam za trobento. Obleka mu je bila preprosta, stanu primerna: za to je že skrbela sestra, da ni hodil okoli kakor bi se mu zljubilo. Hodnična srajca z ozkim robom v zapestju je dobrodejno kljubovala manšetam gizdalinov. Kadar je šel k škofu ali v zbornico, je oblekel boljši suknič, tako da se nam ni treba zanj sramovati. Saj so ga radi videli celo taki visoki gospodje kakor grof Dzeduszycki in Clam-Martinitz. Krek je bil vedno demokrat, ali nikoli brez okusa. Drobno posebnost je imel, da je rad nosil kakšno cvetlico, mislim, da ga je sestra naučila, ki je bila polna lepih šal. Potem je cvetko podaril kakemu poslancu, celo sovražnemu, ako jo je zaslužil. Tudi kak predrzen bogoslovec jo je dobil, ako je prosil in bil drugače vreden.

* * *

Bistro je opazil biograf Dolenc, da je bil Krek tudi priden pri zabavi ali počitku. Resnica, ki zasluži posebnega spisa, kakor je Kozak Bajda prelestno opisal zbor »Siči« v Trenti.

Slovenski narod! Svetnika si želiš! Kaj misliš, kako sodiš, kdo je umrl neprevidene smrti v Sentjanžu? Že je deset let od takrat.

Lojze Dolinar: Krekov nagrobni spomenik.

Moj mali Hlaček.

Napisal André Lichtenberger. (Nagrajeno od Francoske akademije.)
S pisateljevim in založnikovim dovoljenjem prevel Jožef Ovca.

XIV. Očka se vrača.

Ali so kazavci stenske ure danes bolni ali kaj? Vlačijo se kakor hromi, kakor Hlaček prve dni po bolezni. Hlaček jih obiskuje vsakih pet minut. To je obupno. Eden se premika prav po malem. Ta je največji. Pravkar je bil gōri na desni. Sedaj se je začel počasi povešati na stran. A zelo varno stopa navzdol. Ah, ah, zaradi naglice se mu gotovo ni bati, da bi pal na tla. Kar se pa tiče malega, ob njem bi izgubil človek ves pogum; ne premika se bolj kot mejnik. Kaj početi?

»Ali dobro veste, Jana, da še ni čas, da gremo na kolodvor? Saj Vam je znano, da prihaja vlak skoraj vedno prezgodaj. In pa zdi se mi, da se je ura ustavila.«

Toda Jana niti ne potegne svoje srebrne ure, se niti ne ozre od nogavice, ki jo krpa, in odgovori z nezmotljivim glasom:

»Ne, gospod Hlaček, več kot tri četrti ure je še časa, preden se odpravimo na pot.«

Tri četrti ure! Ali je to kmalu ali še dolgo? Nekateri četrti ure so take, da jim ni dočakati konca, druge pa bežijo tako hitro, da človek ne ve, kdaj so minile. Kadar se Hlaček igra na obrežju s svojimi malimi prijatelji in mu Jana reče: »Čez četrt ure odidemo«, mine ta četrt ure kakor bi z očesom trenil. Toda kadar mora brati vso četrt ure ali kadar se vrne domov in mu Luiza pravi: »Do kosila je še četrt ure«, tedaj se te četrti ure, grdobe, tako neznansko raztegnejo, kakor da se ne mislijo nikoli končati. Kakšne bodo neki te tri četrti ure? Hlaček slutí z žalostjo, da bodo dolge vrste. Zakaj zmeraj so take, če se človek dolgočasi.

O-o-oh! Hlaček zdeha, da bi si skoraj čeljusti izpahnili. Zaničljivo gleda svoje igrače. Kako so danes vse grde in neumne! Slednjič se odpravi v kuhinjo:

»Upam, Tereza, da nam boste napravili dobro večerjo za očkov prihod.«

Tudi tu ni sreče. Tereza riba in pomiva kuhinjo. Take dni je nataktna.

Tereza mu ničesar ne odgovori. Hlaček čaka, se obotavlja, razmišlja. Potem ponovi svoje vprašanje z glasom, ki ni popolnoma trden.

Vedno isti molk. Hlaček se vznemiri. Kadar kdo izprašuje Terezo in ona neče odgovarjati, tedaj se stvar navadno slabo konča. Slednjič odgovori preveč. Ali naj še enkrat poskusi? Hm!

»Tereza!«

Tereza, ki čepi na tleh, dvigne glavo. Hlačka ošvrkne s pogledom, o, že takim pogledom...

To je Hlačku dovolj. Umakne se nagloma in zaloputne vrata za seboj. Ko so vrata zaprta, mu zopet zraste pogum. In skozi ključavnico zavpije z odločnim glasom: »Danes ste pa lepo sitni, Tereza!«

Potem jo urno odkuri.

Luiza snaži obednico. Koliko imajo danes vsi opraviti! Tega ni mnogokrat videti. Luiza je dobro deklica, A zelo zgovorna ni. Hlaček jo smatra za bitje nižje vrste. S tako silo drgne vso opravo, da ji je obraz škrlatno rdeč. Zaradi očka se toliko trudi. Po navadi se ne zdi, da bi tako zelo delala.

»Očka bo zelo zadovoljen, Luiza, če se bodo tla obednice močno svetila; povedal mu bom, da ste jih Vi tako dobro namazali.«

Luizine barve se še bolj poglobijo. Taka je, kakor če stoji človek v svetlobi rdeče lekarnarjeve krogle. Vendar pa se zadovolji samo s tem, da iztisne vrsto godrnjavih glasov, ki bi hoteli biti prijazni, ki jih pa ni razumeti. Pogovor z njo je navadno tak.

Jip spi. Ko ga Hlaček poskusi zbuditi, zareži nanj. Nekaj bolan je sedaj in zelo siten. Bolje bo, da ga pusti v miru. Kar se tiče Pussa, njega ni nikjer najti. Prav ta dan, ko se ima očka vrniti, si je izbral, da gre na potep. Ko se vrne, mu jih bo Hlaček napovedal. To je zelo grd način vedenja.

Hlaček gleda skozi okno Bertranda, ki grabi pesek na vrtnih stezah. Gladke so kakor preproga v salonu. Ne enega lista, ne ene vejice, ne ene bilke plevela. Tudi to je po navadi drugače. Nič ni réči: prav dobro se vidi, da se očka vrača.

Pred tremi dnevi je prišel majhen moder list; saj veste, eden izmed tistih papirjev, ki teko po brzjavah žicah tako hitro, da jih ni nikoli videti. Ta list je povedal, da se očka takoj, mnogo prej, kot so mislili, povrne v Francijo. Mama je najprej vsa prebledela; potem se je začela smejati in plesati, kakor da je brez uma, in je tako močno stiskala Hlačka z obema rokama k sebi, da mu je skoraj sapa zastala. Kakšna sreča! Dva dni jim je bilo, kakor da živijo v lepem snu. Vse je bilo kakor po navadi. In vendar je bilo vse drugače. Kar naenkrat, ko niste nič mislili, Vam je začelo nekaj migati v srcu, kakor da hoče vesel ptiček poleteti iz njega. Solnce je bilo svetlejšo nebo bolj sinje in človek bi se najrajši smejal pa kričal od jutra do večera.

Včeraj zjutraj je mama odšla v Toulon. Tamkaj pristaja očkova ladja. Tudi Hlaček bi mu bil rad šel naproti. Pa mama se je bala, da bi se prehladil in nanovo zbolel. A sedaj je že zelo zdrav. Vendar mu ne puste, da bi delal, kar hoče; in liča mu niso tako okrogla kakor prej in ne tako rdeča.

Hlaček je stopil na stol in se gleda v ogledalu. Kaj če bi ga očka ne spoznal več? Ta misel Hlačka najprej malo vznemirja. O, saj se tega ni bati! Vsak očka pozna svojega dečka. Toda ali bo on, Hlaček, spoznal očka? O, taka neumnost! Prav gotovo ga bo spoznal. Sedajle bi seveda ne mogel natančno povedati, kakšen je. A kljub temu ga bo prav gotovo spoznal in vrgel se mu bo v naročje in bo rekel: »Dober dan, moj ljubi, mali očka. Zelo sem vesel, da si se vrnil!« Mama hoče, da mu Hlaček pravi »Vi«, ker se to bolj odlično sliši. Toda očka mu dovoljuje, da mu pravi »ti«, kakor tudi sam pravi Hlačku »ti«. Hlačku je tako bolj všeč.

Ta hip sta očka in mama na železnici. Zelo hitro se vozita, in kadarkoli se kolo obrne, sta bliže. To se lepo pogovarjata! Kaj neki govorita? Očka gotovo pripoveduje o svojih velikih popotovanjih in opisuje črne in rumene ljudi, ki jih je srečal. In mama njemu pripoveduje, kako je bila mnogokrat na plesih in večerjeh. Saj res, prav nocoj mora iti na večerjo h gospe Thilorier. Škoda. Pa saj bo Hlaček vendar še imel časa, da ju poljubi. In kaj se še menita očka in mama? O tem in onem in — kdo ve? — morda tudi prav malo, morda tudi o... Hlaček se začne smejati kar sam. Ozre se in zagleda v ogledalu drugega Hlačka, ki se mu malo neumno smeje. Zasmeje se močneje. Drugi Hlaček tudi. Sporazumela sta se. Morda se očka in mama menita malo o svojem malem dečku. Kaj neki pravita o njem?

»Kaj delate tam, gospod Hlaček, da čepite na stolu? Eno uro Vas že iščem. Zamudila bova.«

Hlaček je z enim skokom na tleh. Jezen je na Jano. Najrajši bi jo tepel. Ena ura, to je morda več kot tri četrti ure. Če je očka že prišel! Grda Jana!

A bila je le šala. Še je časa dovolj. Ena ura je manj kot tri četrti ure, če Jana tako pravi.

Hlaček je opravljen v dveh minutah. Na ulici je z Jano. Predlaga ji, naj bi tekla z njim, kar more, do kolodvora. Toda Jana to nejevoljna odkloni. Vlak ne prihaja nikoli prezgodaj. In gotovo bosta morala še deset minut čakati, morda četrt ure. Ah, ta četrt ure! Tale bo, Hlaček to že naprej ve, najdaljša in najgrša od vseh četrti ure, ki si jih človek more misliti.

Stopita na kolodvor. Jana se razgovarja z nekim uradnikom. On se najprej zadira in je videti slabe volje. Slednjic se omehča. Hlaček in Jana gresta skozi čakalnice in prideta ven na drugi strani na hodnik, kjer se bodo vagoni ustavili.

Ah, kako ta vlak počasi prihaja. Hlačku je hudo čakati. Zdi se mu, da se mu je v telesu nekaj utrgalo in mu sedaj drči, se suče, skače, teče po vseh udih, v prsih, povsod; prav v gołtanec mu naenkrat stopi, kakor da se bo moral zasmejati ali zaihteti — sam ne ve, kaj.

Mimo pride mož s kapo.

»Gospod, ali bo vlak kmalu prišel?«

»Kateri vlak?«

»Očkov vlak.«

Mož se bedasto zasmeje. Hlaček bi mu najrajši eno pripeljal.

»Odkod pa prihaja Vaš očka?«

»Iz Toulona.«

Mož pogleda na veliko uro. O, moj Bog, da bi le ne rekel: četrt ure!

»Vlak pripelje na kolodvor v petih minutah.«

Pet minut, mislite, da to ni dolgo? Pa se motite! Nikoli jih ni konca, teh nesrečnih petih minut. Hlaček hodi gor, hodi dol, nezaupno pogleduje na uro, izprašuje Jano tisoč neumnih reči, opazuje popotnike, ki čakajo vlaka, da odpotujejo; glej no, tudi Sokrat in Ksantipa sta med njimi — srečno pot!

Jana pa ni nič posebno razburjena; hladnokrvno miri Hlačkovo nepotrpežljivost; kakor da se ji zdi popolnoma naravno, da se očka vrača. Kako je čudna!

Glej, sedaj je stopil iz steklenih vrat mož z belo kapo. Zvonec poje. Možje v modrih jopah tečejo in potiskajo majhne vozove, ki zelo ropotajo.

»Zdaj pa bo, gospod Hlaček!« pravi Jana. »Poglejte tja! Videli boste vlak, kako prihaja.«

Hlačku se zdi, da mu poje v glavi množica zvoncev in da se z neznosnim ropotom prevaža po njej nešteto vozičkov. Stopil je na klop, da bi bolje videl. Sedaj je skoraj tako velik kakor Jana. Tako ostro gleda, da ga skoraj oči bolijo. A ničesar ni videti. In čas je že potekel. Kaj naj to pomeni?

Naenkrat se pojavi tam spodaj iznad smrekovega gozda majhen dim.

»Ali vidite dim iz stroja?«

To je dim. To je očka. To sta očka in mama. Hlaček se vede, kakor bi bil obseden, in Jana ga drži z vso močjo.

Na ovinku tira se prikaže mogočen stroj, ki pljuje in sopiha. Vedno večji je, vedno debelejši in silovito ropoče. Zdaj je tu. Gromovit žvenket gre mimo prepadlega Hlačka. Ali se vlak ne bo ustavil? Ah, tak vendar!

Na oknih se prikažejo glave. Stare gospe. Angleži s čepicami, Dojenček in njegova dojilja. Kirasir. Kje pa sta?

»Poglejte, gospod Hlaček! Tja pogledajte vendar!«

Le kam naj gleda? Hlaček je izgubil glavo. Ničesar ne vidi več. Prepusti se Jani, ki teče in ga vleče za seboj. Ljudje ga sujejo s kovčegi v trebuh. Skoraj bi bil padel preko svežnja odev. In šele ko je pred vagonom in se ozre navzgor, zagleda naenkrat gospoda z rjavo brado in modro pa zlato kapo, ki se sklanja iz vrat in jih poskuša odpreti, ki je pa zelo neroden, ker se mu oči ne odmaknejo od Hlačkovega obraza.

Kdo je ta gospod? Hlačku bije srce kakor cerkvena ura. Pred očmi se mu dela nekakšna megla.

Kakor da se množica starih stvari, ki so spale v njegovi glavi, dviga krog njega kot dim...

Gospod skoči iz vagona na tla, pograbi Hlačka, ga dvigne kakor pero. Bodeča brada ga večkrat popraska po obrazu. Kako je to prijetno! Neki glas mu govori. On ne odgovarja. Pozabil je lepe stavke, ki jih je hotel povedati. Druge roke ga dvignejo. Mečja koža se pritiska ob njegovo. Mama se smeje in joče, vse hkrati. Slednjic ga postavijo zopet na tla. Ljudje, ki odhajajo in prihajajo, ga malo stiskajo in sujejo. Mimo uradnika gredo, ki zahteva vozovnice. Postaja je za njimi. In ne da bi dobro vedel, kdaj in kako, opazi Hlaček, da stopa po cesti domov med očkom in mamom, ki mu obadva podajata roko.

Torej je res. Ne sanja se mu. Vse četrti ure so minile. In očka je prišel. Vse to se zdi Hlačku zelo neverjetno. Zelo je oplášen. Le na kratko odgovarja in se komaj upa včasih ozreti v očkov obraz, ki ga smehljaje se gleda. Toda vse njegove besede srka vase in zelo močno stiska njegovo veliko roko. In ko pridejo domov, se Hlaček čudi, kako je mogel tako dolgo prestati brez svojega ljubega očka.

Mama je zaposlena z razpravljanjem prtljage. Očka sede v naslanjač in si dene Hlačka na kolena. Sedaj je Hlaček že čisto pogumen. In lepemu rjavemu obrazu gleda naravnost v oči, ki gledajo njega.

»No, dečko moj, si zadovoljen, da je očka zopet doma? Ga ne boš zapodil?«

»Oh, očka, kaj ne, da ne pojdeš nikoli več?«

»Vsaj dolgo ne.«

»In kadar boš tukaj, bova velikokrat skupaj?«

»Vsak dan, stric Hlaček, če me kaj marate!«

Hlaček se razsmeje. Ne, to je preveč lepo! On dobro ve, da to ni mogoče. Veliki ljudje ne morejo biti vedno tako z otroki. In še danes morata očka in mama h gospe Thilorier na večerjo.

»Le kaj mi poješ o tej gospe Thilorier?«

Torej očka ne pojde tja? To je pa dobro! Torej Hlaček ne bo več sam, kadar pojde mama na ples ali večerjo?

Očka se zasméje.

»Upam, da bo mama ostala pri naju.«

Hlaček ga dvomeče pogleda. To pa ni prav gotovo. Mama vidi zelo rada, da ni preveč doma. A takle očka zna seveda doseči čudovite reči. Kdo ve?

Sedaj je prišla mama. Vsa prtljaga je v redu.

»Veš, mama, očka ostane nočoj z menoj doma pri večerji; potem se lahko dolgo zabavaš pri gospe Thilorier in Luizi ne bo treba bedeti.«

Mama vsa zardi in se zasméje. Hlaček je majhna prismoda. Kakšna prismoda! Hlaček bi si ne bil tega mislil.

Očka morda tudi ne. Ni več videti tako dobre volje, kakor je bil malo poprej. Pogled mu gre s čudnim izrazom od Hlačka do mame. Zdi se, kakor da mu je na obraz legla senca, dasi solnce še ni zašlo.

XV. Hlačkova naloga.

Hlaček sedi na tleh na obrežju. Njegova lopatica leži na eni strani, vedro na drugi. Nezavedno grebe po pesku z obema rokama in gleda predse, da sam ne ve kam. Ne vidi malih valov, ki se valjajo na obrežju kakor prilizljive mačice. Z izgubljenim pogledom strmi v sinjino. Usta so mu odprta. Hlaček je resen. Hlaček je nemiren. Hlaček je žalosten.

Od kdaj? Že več dni. Natančno rečeno, odkar se je očka vrnil. Da, to je čudna reč, ki jo je komaj verjeti. Pa je tako. Toliko je bilo veselja, ko se je očka imel vrniti. Tiste tri dni, ko sta ga pričakovala, nista mama in Hlaček mogla vzdržati na mestu od same nestrpnosti. In sedaj, ko je doma, ko bi vsi morali biti popolnoma srečni, je Hlaček žalosten.

Zakaj pa? To se natančno ne ve. To je malo težko razložiti. Najprej je prav gotovo, da tega ni kriv očka. Očka ima vedno prav. Treba se je le ozreti v njegove velike rjave oči, ki gledajo čisto naravnost, čisto do dna, in človek takoj ve, da on vidi vse, da on ve vse in da on vse bolje stori kot kdorkoli drugi. In potem, on je očka. Vendar je pa tudi jasno, da ni več tak, kakršen je bil, preden je odšel. Poprej se je smejal, je bil zelo vesel, je uganjal burke. Hlaček je bil zelo majhen, ko se je očka vkrcal; a vendar se spominja, da je take počel in take neumnosti govoril, da mu je mama morala reči: »Pierre, bodi vendar resen!« Sedaj očka ne počenja takih več. Sedaj ne govori neumnosti več. Človek bi dejal, da so njegove debele črne obrvi sedaj še bolj debele in bolj črne. Oči se mu tako bliskajo, da si človek skoraj ne upa pogledati vanje. In nekateri ljudje se ga gotovo boje. Odkar je očka doma, ni nikoli več videti gospe de Bray, gospe Thilorier in več drugih gospe; in tudi gospoda de Thilangesa ne, ki je poprej hodil skoraj slednji dan. Pa tudi mama ne hodi več na obiske; doma ostaja; in nikoli si več ne oblači tistih oblek brez rokavov, da gre zvečer na ples.

Zakaj tudi ona, mamica, se je spremenila, odkar se je očka povrnil. Hlaček je ni nikoli videl take. Pomislite, da se skoraj ne smeje več, da skoraj ne govori več, da nikoli več ne dvigne noge, ne zapleše in zapoje: »Tararabum!« Vsega tega je konec. Kadar je očka doma, govori z njim zelo malo; oči poveša; stvari ji padajo iz rok, pobija jih, vse meša. Njene kretnje so čudno nagle in nerodne. Človek bi dejal, kakor Jip, kadar je napravil kakšno neumnost. Če jo očka kaj vpraša, odgovarja zelo hitro, kakor da bi besede hitele na dan in kakor da bi vendar ne mogle prav iz ust. Če slučajno dvigne oči, so prav čudne, kakor če človek pogoltne popra ali kapljico žganja ali kakor če se misli takoj razjokati. Če je sama s Hlačkom, tudi ni več tako, kakor je bilo nekoč. Na kolena si ga posadi prav nalahko in mu govori zelo nežne besede in ga počasi boža po laseh, dolgo, dolgo.

In kadar jo Hlaček pogleda, vidi, da ima oči vse vlažne, kakor da nosi v sebi zelo veliko bridkost, ki jo močno boli in se preliwa.

In zaradi vsega tega je Hlaček potrta. Kaj se neki godi? Nihče ni umrl, ker se ne oblačijo črno. Nihče ni bolan, ker ne prihaja zdravnik. Hlaček je priden. Vreme je zelo lepo. Kosila in večerje so vedno zelo dobre. Kaj je tedaj?

Strašno je, kako je Hlačku hudo, ko misli na to. Ah, on dobro ve, kaj je. Pa bi tako rad, da bi ne vedel! Pregrozno je. A ni dvoma. To je tako ne- navadna stvar, da se zdi nemogoča. Pa je resnica. Resnica je.

Zgodilo se je to, da je Hlačkov očka hud na mamo. To je. Hlaček najprej ni hotel verjeti. A sedaj je gotovo. Polagoma je moral spoznati. Kako je to mogoče? Očka ima seveda prav. Toda ali je po tem takem mama... ali je Hlačkova mama bila poredna? Grozno je, da se majhen deček sprašuje take reči! Hlaček zardi že ob tej misli. Ne, mama ni bila poredna. To je nemogoče. Mama je še preveč dobra in preveč pridna. Saj je mama!

Zakaj je torej očka hud?

To je seveda precej težko razumeti, a takole je bilo: Mama se je rada vozila, je rada oblačila lepe obleke in plesala, je rada igrala gledališče, poslušala muziko, se smejala in šalila z gospodi. Vsakdo bi mislil, da to nič hudega ni, kaj ne? Toda kadar mama ali Hlaček ali kdo drugi govori o teh rečeh, že se očku obrvi namrščijo; njegov pogled se zdi tedaj tako težak, da bi si človek najrajši zakril oči z rokami, da ga ne stre; in če govori, mu je glas tako raskav, kakor da melje besede. Tedaj mama zardi, roke se ji tresejo in oči se ji napolnijo s solzami. Naenkrat se Hlaček spomni, da tudi gospa de Tréan ni bila videti zadovoljna, ko ji je mama pravila, kako se zabava. So posebne stvari, ki jih Hlaček ne razume dobro. Veliki ljudje, kakor očka in gospa de Tréan, očitvidno ne marajo, če se kdo preveč zabava. Mama gotovo ni popolnoma tako velik človek. Mislila je, da sme delati kakor otroci, ki se zabavajo, kolikor se hočejo, in jih nihče ne ošteva.

Pred kratkim je Hlaček — ah, čisto zoper svojo voljo! — slišal grozne stvari. Ko si je umival roke pri malem umivalniku, preden je šel v obednico, je naenkrat zaslišal očkov glas, popolnoma spremenjen glas, ki ga ni poznal; kakor močno pokanje z bičem in potem bobnenje groma. Prav gotovo je bil zelo jezen. In govoril je besede, ki jih Hlaček ni dobro razumel: »trop neumnih ženščin in postopačev — obžalovanja vredno vedenje — brezimno pismo — soprog iz slame — strašno presenečenje — de Thilanges, ta stari burkež, — za nos vleči — Aaron, ta šema,« itd. itd. Kar se tiče gospoda Aarona in gospoda de Thilangesa, je čisto prav. Hlaček ju kar nič ne mara. Toda Hlaček je dobro razumel, da te stvari

niso za otroke. In tako se je bal tega hudega glasu, da si je zelo močno zatiskal ušesa, da bi ničesar več ne slišal. Precej nato je stopil v obednico. Očka je hodil gor in dol z zelo jeznim obrazom. Mama je šla, preden je sedla za mizo, gledat skozi okno in se je zelo močno usekovala. Pa ni bila nahodna. In pri kosilu ni bil nihče lačen.

In potem? Od tedaj je pač nekaj ostalo. Očka se ni več ujezil. A ni videti vesel. Skoraj ničesar ne govori. Sredi čela ima gube. Kadar se sprehaja s Hlačkom, mu ne pripoveduje več zgodeb. In mama kakor da je bolna. Njenega glasu ni več slišati. In očka gleda z velikimi, žalostnimi očmi, da gre človeku kar na jok. Pri mizi sme Hlaček govoriti, kolikor ga je volja. Pa če kdo sam govori, ni prijetno. In včasih vsi dolgo molčijo, kakor da vsakdo zase misli na zelo žalostne reči, ki jih ni mogoče povedati na glas.

In Hlaček je v zelo težki stiski. Nikoli bi si ne bil mislil, da moreta kakšen očka in mama biti med seboj sprta. Kadarkoli misli na to, mu je hudo, ah, tako hudo, da bi se najrajši drl, da mu odleže. Zdi se mu, da je mnogo grdih reči, zelo umazanih, zelo strašnih, ki jih ni poznal. In po tej nesreči kakor da se mu je odprla majhna špranja, skozi katero vidi vse to. Trudi se, da bi ne videl, zatiska oči. A zoper njegovo voljo se mu vse te strahote bližajo, mu dvigajo veke. O, kdaj se bo to končalo, da bo Hlaček mogel misliti na druge stvari, na dobre in vesele stvari, in da ne bo več gledal te more, ki se mu bliža! Veliki ljudje jo morda morajo poznati, a da bi hodila mučiti tudi majhne otroke, to ni mogoče...

Tako traja to že mnogo dni. Ali bo vedno tako? Mama ni huda, to je lahko videti. Ona bi rada, da bi bil očka zadovoljen in vsi drugi tudi. No, naj ga prosi odpuščanja, da se ta reč konča. Ljubi Bog odpušča zmerom in očka ne bo hotel biti bolj strog od Njega. O, hitro, hitro!... Hlačku se ne ljubi klepetati, smejati se, tekati, igrati se. Kadar je z očkom in mamo, ogleduje le njuna obraza, da vidi, ali se ne bo naenkrat na njiju posvetil majhen žarek solnca; in kadar je daleč, celo kadar se igra, vidi vedno očkovo čelo s tistimi trdimi gubami na sredi in uboga mamina usta, ki so tako žalostna in se ne smehljajo več.

»Hitro, gospod Hlaček, zvonilo je k večerji!«

Treba je oditi. Škoda. Na obrežju je bilo prijetno. Solnce je zahajalo tako lepo sredi množice rožnatih oblačkov! Kakor mehke, pernate blazine, na katere je legalo k počitku. Po večerji ga gotovo ne bo več. A ker hitro jedo, odkar niso več veseli, bo morda mogoče še malo priti ven. Sedaj bo Hlaček zopet videl mračni obraz očkov in mamin... razen če sta slučajno...

Ah, nista! Tudi ta večerja bo kakor vse druge. Hlaček se za mizo komaj upa ozreti s koncem očesa na mamo in potem na očka. To je dovolj. Očka, se zdi, premišlja o zelo resnih rečeh. Mama gleda v svojo

krožnik. Polglasno si pripovedujeta precej dolgočasne stvari. Vendar sta vesela, da je Hlaček prišel. Izprašujeta ga in poslušata, kaj pravi. Hlačku bi bilo ljubše, če bi bilo tako kakor prej, ko je on moral malo molčati in sta ona govorila in se smejala. Mama pač tudi tako želi. Poskuša govoriti prijazno in veselo; pa ji je zelo težko. In očka je vedno resen. Sedaj nima več tistega trdega glasu, temveč mu je glas žalosten, počasen in mehak in Hlačka skoraj še bolj boli, kakor da se ne bo nikoli več smejal in da ne bo nikoli več vesel. Če bi kdo drugi bil tako strog z mamico, bi Hlaček mislil, da je to zelo grdo; in mama bi se gotovo ujezila in bi ga oštevala. A sedaj se ne jezi in ne ošteva. Brez dvoma ima torej očka prav, ko je hud. In potemtakem je mama... O, kako je Hlačku hud! O, očka in mama morata biti zadovoljna, se morata spraviti; drugače tudi on ne bo nikoli več srečen. Če bi očka zopet odšel na popotovanje in bi se vse to ne uredilo, to bi bilo strašno!

Zelo hitro so povečerjali.

»Mama, nocoj je zelo lepo. Ali bi ne hoteli iti še malo ven?«

Mama vpraša s pogledom očka. Očka pravi:

»Seveda. Na obrežje lahko gremo. Na pesek sedemo. Malo zraka bo dobro delo.«

Hlačku oblečejo njegov mali jopič. Očka si natakne kapo in mama se zagrne z veliko ogrinjačo.

Najprej hodijo malo po obrežju. Potem sedeta očka in mama na pesek. Malo nižje počepne Hlaček k njunim nogam.

Kako lepa je noč, ki se spuščala! Še ni popolnoma temno. Vendar se zvezde že užigajo na nebu. In tamle vzhaja velika, skoraj okrogla luna. Njeni tako mili žarki se širijo kakor božanje in eden je zablestel na morju, da se je vnelo. Srebrna reka orje črne vode, v katerih se tu in tam pobliskava žareč draguljček. Na suhem mrmrajo daljni odmevi stvari, ki gredo k počitku; počasno šumenje morja prišepetava zemlji lahko noč; in na nebu hitijo zvezde migljati, ko čujejo nad svetom, ki je zadremal.

Kako more človek biti žalosten ali hud spričo toliko lepih reči? Hlačku se zdi, da bi pozabil na vse svoje bolečine in vso svojo jezo. Kako pleše žarek mesečine nad morjem! To je zelo lepo; to je zelo veselo; ne tako veselo, da bi se človek smejal, to je tako dobro veselje, ki ogreva, da se človeku milo

stori v srcu. Žarek kakor da drsi k Hlačku, se obotavlja, beži, se vrača, se igra z njim. Odondod prihaja, od zgoraj, kjer je ljubi Bog... Kako je vse mračno. Sedaj je prava noč. Čas je, da gre človek spat. Hlačka bodo prišli iskat, da ga denejo v posteljo. Ali je to potrebno? Čemu neki? Tako dobro se bo spalo pod stropom zvezd! Prelepo je nocoj, da bi se človek stiskal med štirimi stenami. Pesek je mehko ležišče. Hlaček se iztegne, kolikor je dolg, z nogami navzdol proti morju, z glavo zgoraj med nogami očkovimi in maminimi. Tako. Nato prihaja spanec, kakor velik črn ptič pripluje nadenj; misli odletavajo kakor lastovice proti nebu. Kmalu ne bo ničesar več. In mama ni prišla, da Hlaček opravi svojo večerno molitev; in Jana tudi ne. Čisto sam jo bo moral izmoliti. O, preveč je zaspan, pozablja besede. Ljubi Bog mu bo odpustil. O, nekaj pa je, za kar Ga bo moral prositi; to je na vso moč važno. Hlaček Ga prosi na znotraj; potem skuša ponoviti, a ne more, ker dremlje. A vendar je treba, da ga ljubi Bog sliši. Tedaj napne vse moči. In nenadoma se razleže droben glas, ki iztrga očka in mamo iz njunih mračnih misli in potrka na njiju srce:

»O, moj ljubi dobri Bog! Tako težko mi je, da je očka hud na mamo! O, ko bi Ti vedel, kako mi je težko! O, lepo Te prosim, stori, da ne bo več hud, da me ne bo več strah in da bodo te grozne reči, saj veš, daleč od mene, saj sem majhen otrok. In stori, da bom zopet mogel rad imeti očka in mamo prav iz vsega svojega srca; zakaj glej, moj ljubi dobri Bog, če sta huda, je meni preveč težko in preveč se bojim in saj sem majhen otrok. Amen.«

Velik, slovesen pokoj pada s svetlega neba. Morje šumi mirni odpev pomirljive pesmi. Smehljaj usnule zemlje odgovarja tihemu smehljaju zvezd. In Hlačkov glas je odmeval kakor skrivnost in zelo močan glas, ki je na dnu vseh src. Očka se je sklonil k mami. Prijel jo je za roko. In mama se je polagoma približala in je položila svojo glavo na njegovo ramo. Prav po tihem ihti. Nekaj odločilnih besed ji stopi iz srca na ustnice. In odpuščenje, zaupanje in dobra volja vstajajo in ju obletavajo kakor svilene peruti nočnih metuljev.

Hlaček je v postelji. Malo odpre eno oko in zagleda dva obraza, ki se sklanjata nad njim, tesno drugi ob drugem, lice naslanjaje na lice. On se rahlo nasmehne in zaspi. Jutri se bo prijetno zbuditi.

Kakor polje . . .

Kakor polje vsako spóm-lad
srce moje oživi,
in kot polje vsako spóm-lad
rože nove mi rodi.

A v jesen je njiva prazna,
pusta, zapuščena vsa,
kakor srce, če samota
vanj jesenska je prišla —

Janez Pucelj.

Dobri znanci s ceste.

Dr. J. Plečnik.

Kosti imajo prisojene jim mere in prisojeno jim trdnost. Čezmerne obremenitve kost ne prenese, pod čezmerno obtežbo počí, se zlomi: fisure in frakture nastanejo v kosti.

Prelomi nastanejo ali prav tam, kamor je sila pritisnila, in pravimo, da so taki prelomi neposredni ali namerjeni — ali pa frakture nastanejo na mestih, oddaljenih od naskočišča sile, in te prelome imenujemo prenesene, posredne oziroma prelome spotoma.

Sile, ki so jim frakture posledice, zmečkajo, pretrgajo, zmanejo in zmežgajo časih tudi kožo in mečo nad frakturo.

Pri direktnih, pri namerjenih frakturah vidimo te zmečkanine, te pretrge prav pogosto: saj je pritisnila sila na tisti kos kosti, ki je počil, pa je umevno, da sila pri tem zmečka mehke odeje.

Pri indirektnih, pri oddaljenih frakturah so zmečkanine in rane redke. Sila — navadno je tako — ne napravi na mestu naskočišča sprememb; če (z obuto nožo) nerodno stopim in se mi odlomi glava in vrat od stegnene sredščine, se mi na podplatu in na peti (na naskočišču sile) nič ne pozna.

Časih vidimo tudi pri indirektnih frakturah rane v koži. Hyrtl n. pr. pripoveduje o ribiču, ki se mu je pri padcu na nože prelomila golenica (tibia, Schienbein) in mečnica (fibula, Wadenbein) in ki sta mu zgornja lomka kosti pogledala skozi škornjačo.

Prelome, ki so nad njimi rane, ki se torej odpirajo v vnanji svet, imenujejo odprte frakture.

Odprtim frakturam pravijo tudi komplicirane frakture. »Komplicirano« pomeni nekam to, kar je iz več delov postavljeno, torej nekam to, kar ni enostavno; naše mašine so skoraj vse komplicirane. Umevno je torej, da so nekateri govorili o prelomih, če jih je bilo več (na enkrat) ali pa o prelomih, ki so kosti bile pri njih zdrobljene, kjer je bilo torej dosti lomkov, tudi kot o kompliciranih prelomih. Dandanes govore o kompliciranih prelomih le tedaj, če je fraktura odprta, če je torej kost prelomljena in je nad prelomom tudi koža in meča ranjena. Beseda »komplicirana« fraktura vodi torej v nejasnost označanja, pa se je bomo izogibali.

Ob kratkem torej: poznamo direktne in indirektno frakture in vemo, da je nad prelomi koža ali cela ali pa je v koži rana; če je koža cela, označamo frakturo kot zaprto, če je v koži rana, pa kot odprto.

Odprtost oziroma zaprtost frakture je pomembna pri celjenju preloma in je ta pomembnost vodila zdravnike, da so poudarjali ono razliko.

Kako se pa celi fraktura?

Vsak kostni prelom ima nekaj svojega, nekaj posebnega, drugačen je od vseh drugih prelomov in se torej vsaka fraktura do gotove mere celi po svoje.

Skušnja pa tudi uči, da se vsi ti tako različni kostni prelomi celijo vendarle po precej trdnih obče veljavnih pravilih v precej trdno obmejenih dobah.

Različni so prelomi pred vsem po legi lomkov; po preme knitvi lomkov. Lomki ne ostanejo pri prelomih skoraj nikdar zležni. Odkruši se navadno kaj od lomin in en lomek zdrkne ob drugem in zlomljeni ud postane s tem krajši; kirurgi pravijo v teh primerih, ko sta se lomka preme knila podolž, da gre za *dislocatio ad longitudinem* (*dislocatio* r. dislokacija = preme stitev, preme knitev; *longitudo* = dolgost, dolžina). Omenili smo ribiča, ki sta mu gornja lomka golenice in mečnice prodrli škorenj — to je primer za preme knitev lomkov podolž.

Zgodi se, da se noža ujame v skalno poko in da telo omahne v stran: golenica in mečnica se prelomite nad gležnji; noža in spodnja lomka molita potem v plat, gornja lomka pa ostaneta v stari smeri. V letem primeru drže torej spodnji lomki pošev na (staro) os uda; kirurgi govore o preme knitvi na os: *dislocatio ad axim* (*axis* = os = Achse).

Masti, ki jih uporabljajo za žavbe, so imenovali in jih še imenujejo »axungia«. V tej besedi bereš latinski glagol »ungere« (= mazati, maziliti) in tiči še v njej beseda »axis« (= os). Axungia je torej ab unctioe axium axungia dicta (= od mazanja osi ima ime) in pomeni prav za prav nič več in nič manj kot naš šmir, naš kolomaz. Naj bo to v izpodbudo tistim, ki so jim lepa medicinska imena vaba pri nakupovanju zdravil.

Lomka se pogosto preme kneta tudi v šir: drug ob drugem ležita, v to lego jih spravi časih sila, ki je nanje pritisnila, časih pa potegne lomke tudi meso, ki je nanje pripeto, vsaksebi. Kirurgi govore potem, da gre za *dislocatio ad latus* (*latus* = šir, širina, stran).

Skušnja kaže tudi, da se en lomek pogosto zavrti sam krog sebe (do gotove mere): v »krog« se zavrti tak lomek in kirurgi govore pri tej preme knitvi po zasukljaju, da gre za »*dislocatio ad peripheriam*« (r. periferijam = obod, krog) = preme knitev ob periferiji, ob obodu.

Bravec naj zlomi palico in naj si ogleda možne preme knitve lomkov; stvar je zanimiva, pa tudi poučna: skušnja kaže namreč, da je za celitev neugodno, če ne leži lomina ob lomini; čim nepopolnejša je zležnost lomkov, tem počasnejše in nepopolnejše je celjenje kosti.

Prelom kosti je rana v kosti in se ta kostna rana celi precj tako — to kaže skušnja — kot se celijo rane v koži, v mesu, na živcih, na žilah, na pljučih, na ledvicah, na jetrih, na črevesu. Te se pa scelijo tem laže in tem hitreje, čim lepše priravnamo robove

rane, in skušnja kaže, da se celijo rane tem težje in počasneje, čim manj so njih robovi priravnani.

Pri prelomu kosti se navadno pretrga pokostna opna in se pretrga kostni mozeg. Iz potrغانih žil v pokostni opni, v kosti sami in v kostnem mozgu krvavi med lomke in v okolišno mečo. Ta krvavitev je močnejša, če so lomine zobate in če je lomeča sila porinila te zobate lomine pri premeknitvi lomkov v okolišno mečo in meso in so zobate lomine tudi po teh potrغانe žile. Kri, ki ni več v žilah, se strdi, se sesede in ta sesela kri je, ki podpluje ud in ki radi nje ud par ur po prelomu močno zabrekne, ki napravi krog preloma močno oteklino.

V Levstiku (Velésalo, substant. n., itd.) berem, da zovemo Slovenci »geronnene Milch« neslovanski: susedno mleko, namesto: suselo (susedlo) mleko. Še preden sem bral to Levstikovo — kot slišim, ostarelo — misel, sem sam rabil za »geronnenes Blut« s u s e l a k r i namesto sesedena kri. Prisiljenemu govoriti o teh stvareh mi je postala pogosto ponavljana beseda »sesedena« za uho dosti neprijetnejša od »susela«.

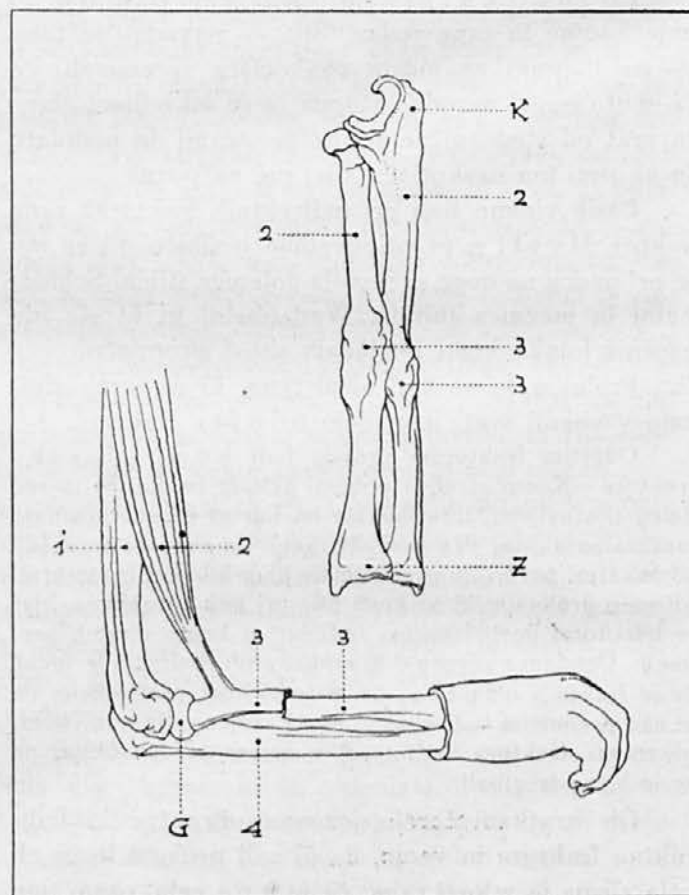
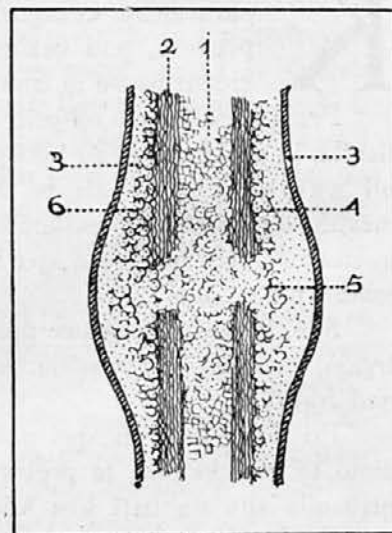
Oteklina, ki nastanejo koj (v par urah) krog kostnega preloma, imajo torej dvojen vzrok: prvič sta kostna lomka nekoliko p r e m a k n j e n a in ta premeknitev debeli ud; in drugič p o d p l u j e kri kožo in mečo.

Krvne podplutbe so znane iz vsakdanjega opazovanja in je znano, da krvne podplutbe, n. pr. bunke, ki stečejo po udarcih na čelo, precej urno (v par dnevih) splahnejo. Prav tako je tudi s podplutbo krog preloma: podplutba precej urno plahni, oteklina ob prelomih pa vendarle ne zgine.

Že dan po prelomu vidimo namreč nove koščene niti nastajati pod pokostno opno in je teh koščenih rastik od dne do dne več; tudi v kostnem mozgu poganja novo koščeno nitje. Letá koščena rastina pod pokostno opno in v mozgu je lepilo, ki skuša z njim natura zlepiti in zvezati lomke. Nova, k o š č e n a oteklina nastaja torej krog preloma in tej pravijo kirurgi c a l l u s (r. kalus) = debelina in bi mi Slovenci tej oteklini — zdi se mi brez strahu — smeli rekati: k o š č e n a s t z d e b e l e k. Ta koščenas t z d e b e l e k bolj in bolj trdi in trdni zvezo med lomki, družu leté in mu smemo potem reči k o š č e n a s t z d r u ž e k; združek postaja po 2—10 tednih trda kost, združek postane k o š č e n s c e l e k. Natura napravi koščene scelka iz početka več kot potrebno mero, potem pa njega odvečne dele (skozi mesece in leta) polagoma odstranja in tudi po potrebi njega ustroj in zgrajo spreminja. Čim zležeje smo priravnali lomke ob lomke in čim izdatneje prelomljeni ud (kost) uporabljamo, tem hitreje preobilje scelka zginja in tem manj ga je opaziti, tem manj nas moti v gibnosti, tem »lepše« se kost celi. »Spominke« na prelome in na scelek pa najdemo še po letih skoraj vedno. Koliko

zna in premore natura sama pri celjenju prelomov, vidimo na koščenih scelkih pri živalskih skeletih, ki so razstavljeni po muzejih; leti koščeni scelki so pogosto lepši in rabnejši od scelkov pri človeku, ki so jim botrinili kirurgi (Hyrtl).

Podoba ti kaže podolžno žagano ploskev skozi deset dni star prelom kosti. 5 kaže prav v prelom; ob zgornjem lomku vidiš kostni mozeg (1), trdi (vnanji, enakošni) sklad kosti (2), pokostnico (3); (črne) koščenate rastike (4 in 6) pod pokostno opno so nastale na novo; tudi v mozgu vidiš (črne) nitkaste, nove koščenate rastike (koščenas t z d e b e l e k oziroma združek; callus).

Leva podoba kaže (desno) leht in podleht. Roka je zasukana v prav. 1 kaže na nadlehtnico, 2 na stezala ob sprednji plati nadlehtnice. Letó meso je pripeto na koželjnico (3, 3), radius, vnanjo kost podlehti, in je ta v zgornjem odmerku prelomljena in teza meso na zgornji lomke in sta lomka premaknjena v šir in sta zasukana. G kaže na glavico koželjnice, 4 na podlehtnico (notranjo kost podlehti). — Desna podoba kaže sceljen prelom koželjnice (Z) in podlehtnice (K); 2, 2 sta zgornja lomka; 3, 3 kaže na scelek (callus). Scelka očitno ovirata sukanje podlehti v prav in v nic. Prelom je torej slabo sceljen.

Tako torej se celijo za prte frakture, torej prelomi, ki koža nad njimi ni bila ranjena.

Pri odprtih frakturah zaide kaj rada nesnaga iz zunanjega sveta do lomin in do (s krvjo podplute, zmezgane) meče in pride ob rani kaj lahko do prisadnice.

»Prisadnica« je ženskega spola pa je to kaj rabna beseda za bolezen. Oznake, da se rana »prisadi«, se radi izogibajo. Zdi se mi, da to početje ni pravo. Rana namreč je izpočetka čista in ostane čista, če vanjo »ne prisadimo« kake (žive) nesnage (mikroorganizmov); po tej nesnagi se rana prisadi: rana se prične gnojiti, zabuhne, okolica rane postane temnordeča, rana postane boleča, v rani kljuje, bolnik nima teka, nima spanja. — Prisadnica stopi kaj rada iz rane (po krvi) v telo, v vse organe in potem govore o »zastrupljenju« krvi. Beseda ima slonilo v nemški »Blutvergiftung« in je ta beseda nepotrebna, nepovedna, vodi v zmote in ni lepa; splošna prisadnica bi bila — mislim — boljša beseda. — Govoriti o »okuženju«, o okužbi, vendar ne gre; kuga (die Pest) je bolezen prav svoje vrste in te kuge mi (v naših krajih) skoraj ne poznamo. — Živa nesnaga, ki se rana radi nje prisadi, bi bila »prisadilo«. — Iz latinščine privzete besede infekcija in inficirana rana pomenijo prav to kot prisadnica (in = v, na in fácere = storiti, narediti); saj tudi pri nas prisad pristopi, pritisne. — Pogosto slišiš »inficirana« rana, kar je ušesu neprijetno in je nepravilno.

Rekli smo: kri raznese časih prisadilo po telesu in njegovih organih (pljučih, lobanjskem in hrbtnem mozgu, srcu, vraci, ledvicah, kosteh) in potem pravijo, da se je bolniku kri zastrupila. To zastrupljenje krvi, ta splošna prisadnica, je nevarna stvar. Ali je mogoče zabraniti prisad pri odprtih ranah?

Stvar je takale: ni nujno, da bi bila odprta fraktura onesnažena in da bi se prisadila. Prav pogosto pride do prisada šele takrat, ko prično ranjenca prenašati in obvezovati. Skušnja kaže, da je prav, če se okvarjenca ne dotikamo, če mu ran ne izpiramo, če ga ne prenašamo z ležišča na ležišče, dokler ne pride taka pomoč, ki zna pomagati in ki ima tudi pripravna ter zadostna pomožna sredstva (pomagiva). Ta stavek veljaj za vsako prvo pomoč; ne dotikaj se torej bolnika, dokler nimaš jasnega načrta in možnosti, da mu res pomagaš. Preden se odločiš, da komu pomagaš, preudari, da mu ne škoduješ. Veliki Hipokrat je učil: *πρῶτον τὸ μὴ βλάπτειν* (r. próton to me bláptejn) = prvo je: ne škodovati.

Posnemamo naša opazovanja v nekaj besedah takole:

Govorili smo o indirektnih in direktnih frakturah in smo rekli, da so direktni (namerjeni) prelomi po večini odprti prelomi in da so odprti prelomi nevarnejši (možnost prisada) od zaprtih. Po vsem, kar smo opazovali, leté oznake torej niso nepotreben tovor; pripravne so za uren in poveden opis.

Jasen pogled v razmere, ki nastanejo v našem telesu po frakturah, ne bo — upam — nikomur v

škodo. Ta pogled in to razmišljanje naj vzbudi v nas tudi sočutje s trpečim bližnjim.

Prav kirurgi, ki jim ljudstvo rado prisoja trdo srce in ki imajo pred vsem opravka s prelomi, prav ti kirurgi so bili, ki so se že od nekaj upirali proti torturi (= mučenju in trpinčenju) pri zasliševanju hudodelcev.

En način torture, ki je prišlo pri njej pogosto do prelomov kosti, je bil (Hyrtl) *tratto di corda* (r. korda) = tezanje z vrvjo. *Tratto di corda* so Italijani uvedli in uporabljali. Pri *tratto di corda* zvežejo roke na hrbtu in potegnejo z vrvjo na zvezanih rokah telo do obvisja; visečega potem še obteže s tem, da mu privežejo na noge 100—150 kilogramov.

Obvis je narejenka in naj pove toliko kot nemška *Hängestellung*.

Prepričaj se na lastnem telesu, da se pri lepréj omenjeni legi lehti plečnici (lopatici) uprete z notranjima robovama druga ob drugo, in skušnja kaže, da se plečnici, ki ste tenki ploščati kosti, pri tem rade potarete in zlomite.

Fabricius Hildanus (Wilhelm Fabry, kirurg, rojen 25. junija 1560 v Hilden pri Düsseldorfu, umrl 14. februarja 1634) opisuje (*Kurze Beschreibung der Furtrefflichkeit, Nutz und Nothwendigkeit der Anatomie*. Bern, 1624) tezanje z vrvjo takole:

Da ste se mu (zločincu) obe plečnici zlomili v več kosov, tega je bila kriva tortura. Take prelome sem opazil že pri nekaterih drugih skeletih in imam grodje, ki ste se tudi pri njem obe plečnici zlomili pri tezanju in sem moral njih kosce z dratom zvezati. Zdi se mi, da je moja dolžnost o tem poročati tistim, ki jim je oblast naložila, da zaslišujejo hudodelce; saj je vendar samo ob sebi umevno, da ljudje, ki so na take načine mučeni in trpinčeni, priznajo pogosto stvari, ki jih nikdar niso imeli v mislih, in da priznajo sploh vse, samo da se rešijo muk. Plečnici se pa zlomite pri tej torturi tako, da se upre pri obešencu, ki visi na rokah, za hrbtom zvezanih, plečnica ob plečnico in ker se lete ne morete — posebej še, če so obtežili noge — upogniti, pa počite; umevno je, da je marsikdo med trpinčenjem od samih bolečin umrl; umevno je, da pri mučenju ni tako glasno kričal kot drugi, ki so jih na kakem drugem delu telesa trpinčili, temveč da je obvisel na vrvji, kot da bi spal. Govoril sem o vsem tem z nekaterimi sodniki in ti so trdili, da je tako spanje med trpinčenjem opazno pred vsem pri čarovnicah in čarovnikih in da leto spanje kaže na prav posebno sprijenost, tako da ni dvomiti o prav posebni in veliki krivdi. Oglejmo si pa zadevo natanko, pa nam bo jasno, da ne gre za spanje, temveč za zadržavo dihanja; saj se stisnjene in zožene prsi in pljuča in mišice ob životu ne morejo po potrebi gibati, in ker viseči zločinec ne more spraviti sape ne iz sebe in ne vase, pa se končno zaduši, kot smo že rekli, v nepopisnih stiskah in bolečinah.

Skoz drn in strn.

France Bračun.

Uslíšana.

Ne vem, koliko je že molila Žalarica za sinadinca, ki je, da se ga Bog usmili. Že v ljudski šoli je bil njen Lojzek pravcati nepridiprav, ki se je priučil malo čitati, pisati in računati le tako mimogrede, a se je že takrat rajši potepal in iztikal po polju in gozdu. Pozneje ga je dala v uk trškemu mizarju. Ko pa je ušel, je prišel v vaško kovačnico. Pa tudi tu ni zdržal niti tri dni.

»Potep je potep,« so vsi obupavali nad njim! Poglejmo ga še mi!

Kakor maček se splazitemnokodrasti deček ob gorskem potočku. Iz zalega ogorelega obraza se bliskata temni zrkli kakor brušena ahata ter švigata zdajsem, zdaj pa tja. Odpeta srajca odkriva rjave krepko vzbokle prsi. Iz kratkih rokavov gledata mišičasta in ožgana lakta. Tudi med leskovimi hlačicami na prtenih naramnicah in osmojenimi mečami ni dosti razlike v barvi.

Brhki deček je podoben gibčni vidri na roparskem pohodu. Od debela do debela, od grma do grma šuta naprej ob potočku. Nobena suha vejica ne hrskne pod boso nogo, nobena mladika se ne osmukne po prožnem telesu in noben kamen se ne sproži pod opreznim korakom. Presenečena sfrči šoja na hrast, ko je baš ubijala slepiča na tleh, ter kriči jezno na gozdno pošast, ki je vznikla nenadoma tik nje iz zemlje. Ta pa hiti naprej, dokler ne pride do jelše, ki se nagiba čez potok. Tam leže na deblo, se zraste

skoraj z njim ter pregleda tolmunček pod seboj do dna. Nato zdrkne počasi nazaj, leže previdno na breg, se oprime z levico močne jelševe korenine, z desnico pa seže čisto narahlo v vodo. Bolj in bolj globoko se steza roka, telo polzi nalahko za njo, mišice se napenjajo. Še nekoliko se potisne truplo naprej, da se skoraj pomočijo črni kodri s čela v vodo. Nato pa se požene deček kvišku, se vzbne na kolena ter potegne iz tolmuna postrv, ki mu cepeta krčevito v pesti. Nekoliko korakov se deček odmakne, da pride za grm ob bukvi. Tam izvleče iz hlač mrežico, potisne vanjo plen ter skrije vse skupaj za srajco na varno.

»Tat, tat, tat!« zmerja kovaček z bukve. »Fej! Fej!« se huduje šoja s hrasta ob kolovozu; nato pa zahrešči srdito in strupeno ter odrfči naprej v gozd. Na ovinku se prikaže mož v zeleni opravi in s puško na rami. Za njim stopa na vrviči pes.

Ko se je besno zadrila šoja na hrastu, se je vzpel deček na prste. Nato pa je izginil kakor duh v jarku, ki ga obdaja gosto grmičje. Nikdar bi ga ne bil tu izsledil lovec, da se ni pes nenadoma ustavil na potu, nategnil vrvičo in srdito zarenčal. Nič ni pomagalo Lojzku, da je smelo zatrjeval svojo nedolžnost. Preklicani pes ga je izdal. Čim bolj se mu je umikal, tem bolj mu je lezel za hrbet in ga vohal baš tam, kjer so bile skrite ukradene ribe. Pripoznati je moral in ske-sano je vse povedal.

Zamišljeno gleda potepuha lovski in ribiški najemnik, poslušaj grešnika, ki ga s solzami v očeh prosi, naj mu odpusti. Iz hvaležnosti mu hoče povedati za največjo postrv v potoku, ki je tako debela, da jo komaj objame z rokama krog sredine, ter za najlepšega srnjaka v lovišču, ki je zdaj čisto kje drugje, kakor ga hodi čakati on. Zamišljeno molči mož, nato mu pa kratko veli, naj mu sledi.

»Tat, tat, tat!« se roga kovaček. »Prav ti je, prav ti je!« se posmehuje sinička...

Še tisti večer sta se dolgo pogovarjala stara Žalarica in gospodar lovišča. Naslednje jutro pa je prišel grajski ločar in odvedel Lojzka v grad. Odslej ga hvali sinička: »Priden je, priden je!« Kovaček pa ji pritrjuje: »Tak pa, tak-tak-tak!«

(Dalje prihodnjic.)

Moja in tvoja.

Pesem davno slutijo oči,
v tegobe mlade zakopano;
v okna nočna rahlo jug ječi
in nosi pismo, iz daljav poslano.

Vetrič tihi jo poljubi v lice,
s pismom novim spe pod zvezde tuje.
Tam posluhne mladeček v bele klice:
njen obraz med rožami žaluje.

Edi Kocbek.

Za Cezarja.

Angleški spisala baronica Orey. — Z dovoljenjem pisateljice prevel Jos. Poljanec.

Enointrideseto poglavje.

»Zato zgrabite za orožje božje, da se boste mogli ob hudem dnevu braniti in v vseh rečeh popolni ostati.«
(Ef 6, 13.)

Ne da bi se ozrl na desno ali levo, stopa prefekt skozi atrij.

»Hitro plašč!« zapove, ko sta Dion in Nulus, pokorna in povelj čakajoča, planila ob njegovem prihodu v ospredje.

Iz obednice na desni je prihajal šum glasnega smeha in glasovi pijanskega petja; krepili sta glasove razigranost in radost. Taurus Antinor je spoznal Kaja Nepota glas, ki je bil gladek in mehak, in gospoda Hortenzija Marcija glas, ki je bil doneč in jasen.

Še malo ni pomišljal, kaj pomeni to glasno razveseljevanje. Dea mu je povedala, čemu so ti možje prišli v njeno hišo. Spletke, ki so se izlegle pred dvema dnevoma v družbi pri večerji, so zdaj dosegle svoj višek. Cezar je zbežal in ljudstvo se je upiralo: lepa priložnost je sama od sebe silila v roke teh izdajavskih sebičnežev. Dea Flavija naj bi bila njihova igrāča, njihova lutka toliko časa, dokler ne bi ona prišla na vrsto in bi jo izdali tistemu, ki bi več plačal zanjo.

Taurus Antinor se je tesno zavil v temni plašč, ki mu ga je prinesel Dion. Dal je sužnjema nem in odločen znak, naj molčita, nato pa hitro stopil mimo vratarjev skozi vežo in ven na prosto cesto.

Opoldanska svetloba se je umeknila zgodnjemu popoldnevu. Še je bilo vse sivo in mračno, še so v dalji viseli v zraku svinčeni oblaki in je vstajala vlaga od premočenih tal. Najhujši vihar se je umeknil iznad mesta, toda še je v presledkih zamolklo odmeval grom nad Kampanijo in veter je v krepkih sunkih poganjal gosti dež Tauru Antinorju v lice.

Zdelo se mu je, ko je urno stopal po ozki ulici pred Augustino palačo navzdol, da se je povečal hrup na Foru. Ko je bil davi besneči vihar vstaje na višku, je on ležal umetno uspavan, ne da bi se zavedel krikov, groženj in vzdihov, ki so odmevali od palače do palače prav na vrhu Palatina. Ko se je zbudil, so bili ti grozeči glasovi že bolj zamolkli. Vihar je razpihaval požar, ki so ga zanetili, tako da je ljudstvo prepodil, naj si poišče zavetje doli na Foru pod arkadami tabern. Zdaj pa, po nekaj urah neprostovoljnega brezdelja, so bili zopet pripravljeni, da razgrajajo. V gruĉah po dvanajst mož ali kaj so se polagoma prikazovali izpod streh, in treba je bilo le združiti te osamljene skupine, pa bi zopet zagorel ogenj javne vstaje.

Čas je bil torej oĉividno dragocen. Če bi zdaj dež popolnoma prenehal, bi ljudstvo, premoĉeno, pa nikakor ne ohlajeno, gotovo lahko vsak hip iznova naskoĉilo griĉ, da bi poiskalo ubeglega Cezarja v njegovem skrivališĉu. Na uho samotnega pešca je iz daljave prihajalo grĉanje mogoĉnega vala mnogih glasov, ki je družil moĉ in besnost in se pripravljal, da iznova plane na cesarski griĉ.

Tukaj na vrhu je bilo še razmeroma mirno. Navzlic temu pa je Taurus Antinor, ki je hitro stopal dalje, od časa do časa zapazil gruĉe ljudi, ki so se razburjeno pogovarjali, zbrani na cestnih vogalih ali pod streho stebrišĉa. Zdaj pa zdaj so se prikazovale izza ogromnih kupov zidarske navlake, ki je kazila ta del Palatina, ob zvoku prefektovih korakov na kamenitih plošĉah zavite postave, ki so pa takoj zopet izgĉinile. Za te se Taurus Antinor ni zmenil; bile so paĉ samo oddaljen odmev besnega viharja tam spodaj.

Kmalu se je pokazala pred njim na levi veliĉastna stavba Augustove palaĉe s svojimi neskonĉnimi vrstami marmornih in porfirnih stebrišĉ. Na desni pa je prav na vrhu griĉa stal tempelj Jupitra Zmagovavca.

Neki tajni nagon je vodil prefektu stopinje na to samotno višino. Dospel je prav do templja, se ustavil ter gledal dol na Rim, ki se je razprostiral pred njim; tu se je spušĉal v rahli strmini v ravan Palatin, pozidan z bivališĉi bogatih patricijev, ki so tvorila omrežje prepletenih in ozkih ulic; pod njimi je veliki Cirkus še drhtel od spominov zadnjih štiriindvajsetih ur; onstran njega pa je bil Aventin in vijugasti trak Tibere, toneĉ v svinĉeno barvani meglici.

Ceste v ravnini okrog in okrog griĉa so bile polne ljudi, ki so bili videti v tej razdalji kakor pritlikavci, ki svobodno razsajajo, ali kakor strahovi v vlažni megli, ki drevijo sem ter tja v sklenjenih gruĉah, pa se zdi, da vse brez pravega smotra, in kriĉijo, neprestano kriĉijo tisti veĉni klic po mašĉevanju in smrti.

Opazovavec je molĉe gledal navzdol, zakaj ta truma pritlikavcev je bilo rimsko ljudstvo, ki bi ga na eno samo njegovo besedo rado proglasilo za cesarja in gospodarja sveta. Neizmerno nebo je bilo nad njim, in v daljavi obzorje, deloma skrito v megli, tam spodaj pa je bilo ljudstvo, ĉigar glas se je dvigal, da obožuje svojega izbranega junaka, vmes pa terja smrt trinogovo. In to ljudstvo je bilo zdaj gospodar Rima. Množica, stlaĉena v ozke ulice kakor v jarke — moĉna sto tisoĉ mož ali še veĉ — je oblegala cesarski griĉ kakor trden obroĉ. Tam spodaj v Cirkusu in okoli njega pa se je v daljni sopari blešĉalo jeklo in bron. Tisoĉ mož brojeĉa pretorijanska straža, odre-zana od svojega cesarja, je bila nezmožna, izsiliti si pot skozi tesno stlaĉene vrste prebivavstva.

Temne gruče, ki so nepremične in trde ležale po odprtem prostoru okoli Cirkusa, so molče govorile o besnih in krvavih bitkah; toda ljudstvo je zmagalo, ljudstvo se ni umeknilo. Stotisoč pesti in gorjač, nekaj poljedelskega in zidarskega orodja: to je zmagalo nad tisoč meči in ščiti!

In ljudstvo je bilo prav zdaj gospodar Rima in je že izbralo za svojega cesarja junaka, ki ga je že prej oboževalo.

ki neizgovorjene prav zdaj žgo njegove ustne; le uho mu je zatisniti pred tistim še vedno tako neznatnim glasom njegovega Boga, in Rim, gospodar sveta, in Dea Flavija, ženska, da ji ni enake, bosta njegova, če le spregovori.

Rim in Dea Flavija. Dvoje neprecenljivih bogastev zemlje! Klicala sta ga zdaj na krilih oddaljenega viharja, iznad griča in iz sive, mračne megle, ki je temnila nebo.

Ko ajda zori...

Fot. Fr. Krašovec.

Taurus Antinor je premočil razgled, ki je bil razprostrt pred njim: bil je slika vsega političnega stanja svetovnega mesta. Na griču je prežala izdaja, v ravnini je bilo ljudstvo že odločeno, umor Cezarja je bil le vprašanje nekaj ur.

In kaj nato?

Nato bi rimsko cesarstvo in vladarstvo sveta pripadalo možu, ki stoji tu in čaka. Le besedo naj reče, in to cesarstvo bo njegovo. Le vrne naj se zdaj, poišče z rahlimi koraki pot do ležišča, kjer je v polzavesti zleknjeno prelestno telo Dee Flavije. Le vzame naj jo še enkrat v naročje, zašepeta ji besede ljubezni,

Prefekt iztegne roke s kretnjo strastnega koprnenja. Kako lahko bi si vzela vse to! Kako nemogoče se je zdela, da bi se odrekel vsemu, kar dela življenje slavno in sladko!

Rahel in vabljev glas je skrivnostno zatrepetal v zraku.

»Vse vzemi,« je govoril, »tvoje je, če vzameš! Tvoje je, ker tako zahtevajo tisoči, tvoje, ker tako kličejo one sladke ustnice... Rim, neosvojena kraljica... Dea Flavija, držeč v svojih belih rokah kupo, ki prekipeva od blaženosti... Vse je tvoje, če le spregovoriš!«

Molčeči opazovavec krikne od zapuščenosti in prehude borbe. Z rokami si maši ušesa, kajti glas je bolj in bolj zvijačen in vedno bolj resničen:

»Vladarstvo sveta in Dea Flavija — kaj pa na drugi strani? ... Prisega, dana trinoškemu norcu, ki je šiba in strah človeštva ... Prisega, ki jo razum sam s prezirom zametava ... Celó tvoj Bog ne bi zahteval od tebe pokorščine za tako ceno ...«

Glava se mu je sklonila na prsi, kolena klecnila do zemlje. Vse je bilo tako težko ..., zdelo se je skoraj nemogoče ...

Nobene besede ni črnil. Tih in sam je klečal tu vpričo obličja Rima, ki je pravkar čakal, da si ga kdo osvoji, vpričo Boga, ki je bil skrit njegovim očem, okoli njega pa je iz dalje hrumel grom in je tam spodaj zmedeno kričalo ljudstvo.

Kristjan! To je tvoja ura! Molče in v solzah se moraš zadnjič pomeriti v boju s skušnjava, ki je morda večja, kakor pa jo je trpeči mož sploh mogel kdaj sam premagovati.

V možu je vse glasno klicalo, naj se vda: njegova ljubezen do Dee in njegova ljubezen do Rima in možati ponos v njem, ki je zahteval oblasti nad drugimi ljudmi. Rojen in vzgojen v poganstvu, ki je ljubilo razkošje, ki je moč molilo, ki je cesarstvo oboževalo, naj kot kristjan voli med svetom in Gospodom! Bitka je bila besna in kruta. Kje je bila zdaj samozavestna moč, kje patricijsko dostojanstvo! Bilo je tu le zapuščeno, strto človeško bitje, ki je branilo svojo dušo zoper skušnjavca.

Ždel je na tleh, brez nehanja je udarjal dež na rjavordečo množico njegovih las in mu bičal ponosni, trdi tilnik, ki ga je tako težko upogniti. Besneči veter je iskal razpuščene gube njegovega plašča in škrlatno svilo njegove tunike, znak patricijskega dostojanstva. Obraz mu je gorel v rokah, težko ihtenje je pretresalo široka pleča. Prekrasni obraz Dee Flavije se mu je smehljal skozi zaprte veke; topla, mehka obilica njenih las se mu je ovijala okoli osolzenih prstov, njen nežni glas ga je klical z neizmerno sladkostjo ljubezni.

Kristjan! To je tvoja ura! Izvojevatí moraš boj v grozi in zapuščenosti, ko ne bo nikogar pri tebi, da bi te bodril in ti pomagal; ko ne bo nihče videl, kako se ti trga duša ali kako se ti krči ljubezni polno srce.

»Ko boš zapuščen in potrť,« mu je vzkliknila Dea Flavija v smrtnem boju svoje ranjene ljubezni, »takrat pokličí svojega Boga in videl boš, da ti na tvojo molitev ne odgovori in da je gluh za tvoje gorje!«

In iz globin trpinčenega srca se mu izvije krik: »O Bog, moj Bog, če je Tvoja volja, vzemi ta kelih od mene!« in moli k svojemu Bogu, naj vzame njegovo dušo v svoje varstvo, preden zapade krivi prisegi in prekletstvu.

Toda Bog je molčal. Duša, dasi mučena in skušana, je bila prevelika, da bi smela okušati lahko zmagó. Bog je molčal, videl pa je solze, ki so padale težke in vroče na zemljo. Molčal je, slišal pa je krike groze, bridke vzdihne trpljenja.

Kristjan! To je tvoja ura! Kajti ko bosta tvoja duša in tvoje srce zadosti pretrpela, ko bosta preizkušena v topilnici božje ljubezni in najdena brez nedostatkov, tedaj bo prišel vate mir božji, ki presega vsako spoznanje, z neskončno tolažbo.

Polagoma so solze prenehale teči, ihtenje ni več pretresalo ogromne postave klečečega moža. Roke so mu zdrknile z obraza in pogled se mu je dvignil na viharno nebo in tja, kjer sta zemlja in nebo tonila v sivih meglah bližajočega se večera.

Na obzorju, onstran ravnine, onstran Aventina in šepetajoče, že v mrak zavite Tibere, zagleda, kako je žarek svetlobe pretrgal padajoče oblake.

Jasno in svetlo je sijala luč, razžarjena od neizmernih globin poševnih žarkov počasi zahajajočega solnca. Taurus Antinor je stopil na noge; gledal je in gledal to svetlobo, dokler ni nastala večja in večja razpoka v jeznih oblakih in se je zlato žarenje razprostrlo v ravni črti po vsem daljnem obzorju.

Zdaj pa se je zdelo, da žari celo megla; vode Tibere, ki jih je gibala ostra sapa, so odbijale blesteče se iskre svetlobe.

Iz bičevja nizko ležečega barja sta urno zleteli dve ptički in izginiš v zlati meglici.

»Moj Bog, ne moja, ampak Tvoja volja naj se zgodi!« je zašepetal samotni človek. In groza je skrčila svoje mračne peruti. Izmučeno srce se je umirilo.

Dvaintrideseto poglavje.

»Kogar Gospod ljubi, tega pokori; tepe pa vsakega otroka, ki ga sprejme.«
(Hebr 12, 6.)

Ponosna palača Augustova je bila videti popolnoma zapuščena, ko je rimski prefekt slednjič stopil v njeno vežo. Stopal je skozi veličastni notranji peristil, čigar veliki, nebrušeni stebri so se ostro odražali na nebesnem svodu in tako večali njegovo sijajno mogočnost in njegov vonj po skrivnostni slovesnosti.

Ponavadi so bili v teh velikih dvoranah pisarji, in dasi ni bilo v njih nič več onega prvotnega cesarskega sijaja, je bilo v palači velikega cesarja vendarle nekaj živahnosti in službenega hrupa. Zdaj pa je te pisarje brez dvoma preplašil hrup groze in vstaje, ki je gotovo segel noter do tega posvečenega kraja, in zbežali so v bolj oddaljene oddelke palače ali pa se morda celo pridružili množici na Foru, po načelu, da se je bolje združiti z razjarjeno tolpo kakor pa ji biti za tarčo.

Tudi peristilu samemu se je navzlic tišini in zapuščenosti vendarle poznal nemir, ki je vladal po vsem mestu; očitni znaki so kazali, da so tukaj

še prav pred kratkim živeli in delali ljudje, katere so pa preplašili, da so zbežali proč.

Marmorni tlak je bil umazan od ilovice. Stolji za oddih, ki so sloneli navadno ob steni v vrsti, so bili premaknjeni in so stali v velikem neredu, prav kot v zasmeh svojega prejšnjega dostojanstva. Videl si tu in tam zvitek pergamenta, od črnila umazano pero, plašč, vse je ležalo križem po dvorani. Vse je bilo videti tako čudno izzivajoče in zmešano, kakor da se posmehuje veličastvu mrtvega in mogočnega cesarja, ki je bil dal postaviti stasite stebre in silne stene le zato, da dvigajo svoje čiste obrise proti nebu.

Toda Taurus Antinor ni utegnil misliti na vse to. Na desni je zaslišal glasove, ki so pričali, da so tu ljudje, in takoj je nameril svoje korake tja.

Pogledal je skozi dolgo vrsto neštevilnih stebrov, izmed katerih so se bolj oddaljeni stapljali v mračni svetlobi v eno samo celoto, in zapazil, da je na koncu velike dvorane zbranih kakih dvajset mož pretorijanske straže, ki so spremljali Cezarja na njegovem begu, zdaj so pa nekateri sloneli na marmornih stebrih, drugi so ležali ali ždeli na trdih tleh, kakor jim je bilo pač bolj lagodno in pripravno.

Orožja niso odložili in sleherni je imel meč ob strani. Ker tudi niso zapazili, da se je besnost drhali za hip polegla radi viharja, so bili pripravljene, da vsak trenutek branijo Cezarjevo življenje s svojim lastnim življenjem.

Kakor se je zdelo, jih je bilo več ranjenih v bojih z drhaljo, kajti več glav je bilo obvezanih in več tunik okrvavljenih. Vsi možje so bili videti izdelani, umazani in izmučeni, saj niso že dve noči spali in se ne do sita najedli.

Ko je zadonela trda stopinja prefektova od tega do onega konca stebrišča in v zapuščeni palači izzvala dremajoč odmev, so se težke, motne oči obrnile proti njemu. A ko se je njegova visoka postava pojavila med dvema stebroma, so ga možje spoznali, kajti bil je gologlav.

Eden ali dva sta kriknila od groze, saj so vsi mislili, da je prefekt mrtev. Ta visoka, temna, v dolg plašč zavita prikazen, deževne kaplje, ki so še kapale od njegovih rjavordečih las, vse je bilo videti kakor resnična prikazen z drugega sveta.

»Kje je Cezar?« vpraša prefekt nakratko.

Nekaj mož je grozo toliko premagalo, da so stopili na noge. Ta glas so vsi dobro poznali; bil je kakor nekaj glasen in odločen in kar nič podoben, da bi prihajal iz groba. Vsi so se kar najbolj potrudili, da so se spoštljivo vedli, eden pa, ki je poveljeval, se je pripravljaj, da pokaže prefektu pot do Cezarja.

»Ne potrebujem spremstva,« pravi Taurus Antinor z istim zapovedujočim glasom, ki se mu še nihče v Rimu ni poskusil ustavljati. »Povej mi le, kje morem najti Cezarja.«

»V larariju, o prefekt,« odvrne vojak brez obotavljanja. »Naročil nam je, naj ostanemo tu.«

Ne da bi pogledal na desno ali levo je Taurus Antinor stopal mimo vojakov na drugo stran v sijajni tablinij, kjer je veliki August navadno sodil. Obsežna dvorana je bila prazna, vendar pa je prihajal prefektu iz neke stranske sobe na levi čuden glas na uho, kakor renčanje razdražene mačje zveri, pa vendar glas, kakršen more prihajati le iz človeškega grla. Brez oklevanja se obrne tja. Na desni ogromne polkrožne vdolbine, kjer je bil zdaj prazni Augustov prestol, so vodila ozka vrata v majhno, svetišču podobno sobico, ki je bila nekoč določena za domače bogove velikega vladarja.

Težka zavesa iz vezene svile je zakrivala vhod. Taurus Antinor jo odrine in vstopi.

Svetišče je samo skozi majhno odprtino na obokanem stropu dobivalo svetlobo, ki je prihajala v ozkem pramenu od zgoraj in je bila vsa sivkasta in mračna; ni se ji posrečilo, da bi prodrla do temnih in skrivnostnih kotov sobe.

Taurus Antinor je napenjal oči in gubančil čelo, da bi prodrl skozi mrak, ki je ležal onstran tega svetlobnega pramena. Le slišal je tiho in težko sopenje, ki je prihajalo od tam, in mrmranje kletvic. Nato je zapazil sveženj zamazanih svilenih oblek, ki so ležale na kupu, in zdelo se je, da se krčijo in gubančijo, trepetajo in ždiyo na oltarnih stopnicah. Ta sveženj cunj in odsev uvelega telesa — je bilo cesarsko veličanstvo.

Nenadoma pa nekaj hripavo vzkrikne in zarenči ko razdražena zver. V naslednjem hipu se nekaj vročega in težkega požene z veliko silo proti prefektu. Prav tedaj pa se zablešči ostro bodalo in se zaiskri v temi.

Taurus Antinor je dobro poznal moža, kateremu je prišel na pomoč, in je bil popolnoma pripravljen na izdajavski naskok. Z urno kretnjo si je napravil iz svojega plašča ščit tako, da si ga je ovil tesno okoli roke in ga dvignil pred obraz. Bodalo je zdrknilo ob volnenem blagu, ki je bilo od moče težko in napeto. Kaligula se je brez moči radi neuspelega napora opotekel nazaj proti oltarnim stopnicam, a bodalo je padlo z ostrim zvokom na marmorni tlak.

»Izdajavec!« zahrope Cezar. »Ali si me prišel morit? — Ho! Tam! Straža! Straža!«

Poskušal je zakričati, pa od groze ni mogel. S težavo se je spravil na noge. Trepetajoč od glave do nog se je poskušal stlačiti v zavetje za oltar, obenem pa je nepremično upiral krvavo podplute oči v prefekta.

»Ali si me prišel morit?« je hropel.

»Prišel sem, da sem ti s svojo osebo na uslugo, o Cezar,« odvrne mirno Taurus Antinor. »Bil sem skoraj štiriindvajset ur bolan, sicer bi bil prišel že prej k tebi. Povedali so mi, da si odrezan od tistih,

ki so dolžni čuvati tvojo osebo. Če mi blagovoliš dovoliti, te bom odvedel k njim.«

»Ej, ti si pa res pravi, da me odvedeš k moji smrti, izdajavski potomec sužnjev,« zarenči Cezar izza varne utrdbe oltarnega kamna. »Spoznal sem tvoje izdajstvo, jaz, prav jaz, ki sem ti zaupal! Lagal si se mi in snoval načrt za mojo smrt prav tedaj, ko sem te obsipaval z neštevilnimi milostmi!«

»Pri svoji duši se ti zaklinjam, o Cezar, da mi delaš krivico,« odvrne mirno prefekt. »Toda oprostí, nisem tukaj zato, da bi se opravičeval, dasi ve Bog, kako rad bi videl, da bi mi verjel. Pač pa sem tu zato, da ti služim, če hočeš v tej svoji stiski blagovoljno sprejeti mojo pomoč.«

»Sprejeti — tvojo pomoč! Ne! Pri Jupitru, prej bi se zapal kačam, ki se plazijo pod travami Kampanije, kakor da bi izročil svoje življenje v varstvo izdajavca!«

»Če bi te mislil izdati, o Cezar,« pravi Taurus Antinor preprosto, »bi ne prihajal k tebi neoborožen in sam. Tudi zdaj leži, kakor vidiš, pri moji nogi bodalo, ki si še pravkar grozil z njim mojemu življenju; treba mi je le roko iztegniti in ga pobrati.

Pri teh besedah nalahno brčne bodalo, da zdrsne žvenketaje in rožljaje po gladkem tlaku, dokler ga ne ustavi rob oltarnih stopnic, nasproti katerim je ždel Cezar v sramotnem strahu.

»Moja straža je v sosednji sobi,« pravi Kaligula z zlobnim zasmehom, »če le enkrat zavpijem, te bodo na mojo besedo ubili!«

»To je tako, kakor ti zapoveduješ in hoče Bog,« pravi Taurus Antinor; »preden udariš, pa pomisli, o Cezar, da boš z mojo smrtjo izgubil edinega človeka, ki te more zdaj rešiti.«

Govoril je popolnoma mirno in spoštljivo, kakor se spodobi vpricho cesarja. Stal je v mračni svetlobi, ki je padala v ravnem pramenu skozi odprtino nad glavo. Tako je mogel cesar, ki je bil še vedno sključen v senci, popolnoma pregledati njegovo sijajno osebo. Sila njegove osebnosti je vzbujala spoštovanje

v bednem bojzljivcu, ki je grozil prefektu. Kaligula, dasi trinog in napol nor, je imel v možganih dosti bistrumnosti in je spoznal, da je resnica, kar mu je prefekt govoril. Če bi ta človek prihajal s slabim namenom, ne bi prišel sam in neoborožen; če bi želel doseči svoje sebične namene, bi izrekel le eno besedo, in drhal bi bila takoj pripravljena, da se maščuje nad cesarjem.

»Rimsko ljudstvo«, povzame čez čas Taurus Antinor, ko vidi, da je Kaligula tiho in pripravljen poslušati ga, »je nate jezno. Veš pa, o Cezar, kaj je pričakovati od take žeje ljudstva. Za hip je nezadovoljneže zapodil silovit vihar iz sosesčine tvoje palače. Zbrani so pod arkadami Fora in mislijo le na sovraštvo in maščevanje.«

»Dokler jih ne doleti moja jeza,« ga preseka Kaligula in izusti eno od svojih najstrašnejših priseg. »Nisem še mrtev in dokler bom živ, jim tega ne bom pozabil. Ves Rim bo v krvi in solzah obžaloval ta dan. Maščevanje in sovraštvo, praviš?« hlastne Cezar po sapi z mokrim, sikajočim glasom kakor kače

Kampanije, ki je pravkar govoril o njih. »Maščevanje in sovraštvo bo padlo na upornike! Moje maščevanje in moje sovraštvo, ki bo tako, da bo ob njih obledelo vse drugo! Rim naj le počaka, pravim; Cezar še ni mrtev!«

Besede so mu kakor izdajljive in vse nerazločne prišle s trepetajočih ustnic, in Taurus Antinor ga ni skušal prekiniti. Ko je pa Cezar umolknil izčrpan in težko sopeč, je v sobi za hip zavladala tišina, skozi katero se je povsem razločno slišalo kričanje ljudstva iz daljave:

»Smrt Cezarju! Smrt!«

Kaligula izbruhne glasen krik jeze in groze in plane na noge. Opoteče se iz teme v svetlobo, tresoče se roke so mu razprostrte, redki lasje prilepljeni na mokro čelo, izbuljene in krvave oči pa uprte v prefekta.

»Umoriti me hočejo!« zakriči in skoraj bi padel na kolena, če se ne bi z obema rokama obupno

Ivan Napotnik: Trije junaki.

B. Jakac.

Dr. Jan. Ev. Krek.

Lesorez.

oklenil iztegnjene roke Taura Antinorja. »Umoriti me hočejo! Reši me, o prefekt, reši me! Obsujem te z blagostanjem, z denarjem, častmi, močjo, z vsem, česar si poželiš! Reši me! Neпусти, da bi me umorili! Nočem umreti... Nočem! Nočem!... Šleve! Bojazljivci! Nihče me ne brani!... Nočem umreti... Ne morem umreti... Šleve!«

Tauru Antinorju se je do dna zgnusilo in se je komaj premagoval, ko je gledal to nizkotno bitje, bolj zavrženo od najbolj propalega potepuha.

Od vseh premnogih trenutkov strašnih dvomov in še strašnejših skušnjav, ki se je moral ta dan bojevati z njimi, je morda bila tale najbolj neznosna, kajti uprl se je v njem posvetni človek zoper brezpomembnost njegove žrtve.

Zdelo se mu je zares nezmiselno varanje samega sebe, če bi se odrekal vsem nadam po sreči, vsem upom, da osreči narod, in to nizkotnemu bojazljivcu na ljubo, čigar misli so se ukvarjale samo s tem, kako bi ohranil sebe in kako bi kot blaznik zadržal druge.

Dolžnost vendar ne more nalagati takega ravnanja! Življenje tega nizkotnega nestvora gotovo ne more odtehtati nešteti drugih, ki bi jih navzlic temu, da bi mu zdaj izsilil še toliko obljub, neizogibno žrtvoval njegovemu poželenju po krvi in po maščevanju.

Posvetni človek, misleči filozof, res pravi pogan, se je upiral tem predlogom in jih predočil kristjanu. Med tem notranjim bojem je bežal čas. Kristjan se je boril, dokler ni njegova odrevenela duša skoraj izgubila vso moč za trpljenje; zdaj je vedel le to, da ne utegne razglablјati, da ne sme ne premišljati ne modrovati. Učenik, katerega je videl, kako v neizrekljivem smrtnem boju in ponižanju razklepa svoje ude na križu, bi bil tudi mogel pehniti cesarja s trona in vladati svet z visokega prestola. Pa ga je rajši hotel vladati z mesta sramote, in ko so njegove umirajoče ustne istemu svetu proglašale, da je njegovo odrešenje popolnoma dovršeno: »Dopolnjeno je!« se to ni zgodilo ob šumu zmagovalne godbe, ob plapolajočih zastavah in sredi priborjenega plena, ampak med sramotenjem in zasmehovanjem in tako, da je bilo njegovo telo razgaljeno pred zasramujočim ga svetom.

»Ponudil sem ti svojo službo, o Cezar,« pravi Taurus Antinor, in se le s silo premaguje, da ostane spoštljiv in miren. »Če se hočeš ravnati po mojem nasvetu, te morem obvarovati žeje ljudstva, dokler ne bo ta čudni čas današnjega dne pretekel.«

»Kaj naj storim?... Kaj naj storim?« izjeclja Kaligula skozi šklepetajoče zobe. Oklepal se je prefekta z obema rokama, kajti kolena so se mu šibila in padel bi bil, če bi poskusil sam stati pokonci. »Reši me, prefekt... Reši me... Ne daj, da bi me ubili... Ne morem umreti... Nočem... In te šleve bi me umorile...«

»Ali se mi hočeš zaupati, o Cezar?«

»Da, da, kaj naj storim?«

»Pojdi z menoj ven na ceste. Če se zavijeva v temne plašče, naju ljudstvo ne bo spoznalo. Še malo ne bo mislilo na to, da bi Cezar zapustil svojo palačo, ko je njegovo življenje v nevarnosti, in tako boš dobro preoblečen prišel z menoj po stranskih potih do neke hiše na Aventinu, ki jo jaz poznam, in tam boš varen.«

Ko je pa Kaligula slišal nasvet, naj zapusti varno zavetje te samotne palače in se poda na ceste v nevarnost, se mu je strah podesetoril. Zobje mu še glasneje zašklepetajo in njegove roke se oklenejo prefektovega lakta, kakor da bi ga lomil krč.

»Ne smem iti, o prefekt,« zajeclja in smiliti bi se moral človeku, če se mu ne bi gabilo, pogledati v te oči, polne blaznega strahu, s kakršnim se je oziral okoli. »Ne smem iti... Ubili bi me, če bi me zagledali... In jaz ne maram umreti...«

»Nihče te ne bo spoznal,« pravi Taurus Antinor, ki le še s težavo premaguje svojo nepotrpežljivost, »kot pisarja preoblečena se pomešava med skrajne

skupine množice. V eni uri naju zaigrnejo večerne sence in najina temna plašča sploh ne bosta zbujala pozornosti. Le ne boj se, Cezar! Nihče ti ne bo prisodil, da si upaš dreviti nevarnosti v žrelo!»

Ubogí strahopetec je že tako malo umeval, da ni občutil bridkega zasmeha v teh besedah.

»Ne smem tvegati,« je mrmral, »ne smem tvegati.«

»Če je tako, se pa poslavljam, o Cezar,« ga hladno zavrne Taurus Antinor, »Kajti sam in le z dvajsetimi možmi tvoje straže ne morem storiti ničesar, da bi rešil tvojo osebo pred nasiljem.«

»Če bi bil le popolnoma prepričan, da ti smem zaupati...«

»O tem odločaj sam. Ponudil sem ti svojo službo... in če je nočeš sprejeti, te prosim, da me odpustiš.«

»Ne, ne, prefekt, ne zapusti me,« zavpije Kaligula obupno in se z vso silo oklene njegovega lakta; nehote se zaveda, kako ga more rešiti samo prefekt. »Ne zapusti me... Saj bom storil, kakor mi svetuješ... Oblekel bom suženjsko obleko... in se za teboj splazil na cesto... in... nato...?«

»Boš našel začasno zavetje v skromni koči na Aventinu. Tam moraš nekaj dni počivati, medtem pa se bodo tvoje legije, ki so le tri dni hoda oddaljene odtod, približale mestu.«

»Da, da! Moje legije,« zakriči Cezar hripavo. »Skoraj bi bil pozabil nanje. Niso daleč odtod..., o, ko bi mogel do njih...«

Bedno bebasto obličje se mu nenadoma zasveti v ognju zlobnega sovraštva.

»Na čelu svojih legij bom kaj hitro pokazal tej neumni drhali, kdo je v Rimu gospodar.«

»Na čelu svojih legij, o Cezar!« ga odločno zavrne Taurus Antinor, »in ko bo šel pred teboj proglas splošnega pomiloščenja za vse dogodke teh zadnjih dni, boš korakal v Rim sredi vzradoščenega svojega ljudstva.«

»Pomiloščenje!« sikne Kaligula skozi stisnjene zobe. »Nikoli!«

»Toda tak proglas splošnega pomiloščenja je potreben za tvojo varnost,« pravi Taurus Antinor s slovesno resnobo. »Čim te bom spravil na varno pod streho v Aventinu, se bom vrnil v Rim s tvojim proglasom in z novico, da hočeš čez tri dni na čelu svojega ljudstva vkorakati v mesto. Ljudstvo bo najprej preplašeno, ker bo mislilo, da te je božja pomoč zmagoslavno rešila nevarnosti, tvoja milost pa bo njihov strah pomirila in jim zanetila navdušenje. Brž bodo pripravljeni, da te pozdravijo z radostnim vzklikanjem. Če jim pa pomiloščenja ne obljubiš, se bo strah polastil vodjev upora, strah pa bo kmalu rodil obup. V strahu pred tvojo bližnjo osveto bi se tvojemu prihodu upirali, razpoloženje ljudstva je prav zdaj tako, da bi bile vse sile tvojih radi zadnjega pohoda oslavljenih legij proti njemu brez moči; celo tvoji najboljši vojaki bi se utegnili obrniti zoper tebe.«

Cezar je molčal, toda še v tej šibki svetlobi si mogel videti na njegovem pošastnem obrazu, kako deluje v notranjosti njegov zverženi duh: togota, zloba, besna žeja po osveti so se borile proti njegovi bojzljivosti in proti rastočemu vplivu, ki ga je proti njegovi volji izvajalo nad njim mirno in odločno vedenje prefektovo.

»Čas je dragocen, o Cezar,« nadaljuje resno Taurus Antinor; »ljudstvo ne bo čakalo. Večerne sence se bodo kmalu ulegle in vihar še ni popolnoma ponehal. Ta ura je ugodna; če hočeš mojo službo sprejeti, se lahko splaziva proč in se pomešava med redke skupine pohajkujočih nezadovoljnežev, preden množica zopet navali na grič. Če se ne boš obotavljal in če moreš biti toliko trden, da se boš na cestah vedel brezbrizno, ti prisegam, da boš v teku ene ure pod varnim krovom.«

»Če bi se le smel tako popolnoma zaupati tvojemu varstvu...«

Taurus Antinor s prav vidnim prezirom skomizgne s širokimi rameni, kajti njegove potrpežljivosti je bilo skoraj konec.

»Če imaš koga,« reče Cezarju, »komur bi se rajši zaupal, mi ga imenuj, o Cezar, in privedem ti ga predte še to uro živega ali mrtvega.«

Cezar ne odvrne nobene besedice. Vedel je bolje kakor pa bi mu kdorkoli mogel povedati, da je mož, katerega je imenoval izdajavca, katerega je dvakrat poskusil podlo ubiti, edini mož med vsemi rimskimi patriciji, ki mu je zvest. Celo norci imajo včasih tak nagon. Kaligula je tudi vedel, da je izgubljen, kajti kriki od tam doli niso dopuščali v njegovem duhu nobenega dvoma, da osamljenega, kakor je, odrezanega ne samo od svojih legij, ampak celo od straže, ne more nobena stvar rešiti maščevalne besnosti, s kakršno mu je grozilo vse ljudstvo.

Val vdanosti v usodo je pljusnil preko njegovega zmešanega čustva groze. Vedel in čutil je: če je ta človek izdajica, potem ga zares ne more rešiti nobena reč; istočasno pa je tudi vedel in čutil: dokler je v varstvu tega moža, ga ne more doleteti nobena večja nesreča.

Polagoma je to čustvo vdanosti obvladalo njegovo bojzljivost; ko je Taurus Antinor pazil na utripanje tega zverženega obraza, je dognal, da si je poiskal neopaženo pot do možganov tega blazneža sklep, slediti njegovemu nasvetu.

»Pojdem s teboj,« reče končno Kaligula. Njegov glas je zvenel zdaj bolj odločno, njegove roke so izpustile prefektov laket in kratko telo se mu je zravnalo na tresočih se nogah. »Pojdem s teboj, toda naj se ti meso posuši na tvojih kosteh, naj ti roke ohromijo in oslepijo oči, če količkaj misliš na izdajstvo svojega cesarja.«

Tauru Antinorju se ni zdelo vredno počastiti to brezmišelnost govoričenja z odgovorom,

»Potem te pa prosim,« pravi prefekt mirno, »da me počakaš tu, dokler ne poiščem potrebnih oblek, da se preoblečeva ti in jaz, ter pero, črnilo in pergament.«

»Pero in črnilo? Čemu?«

»Za tvoj proglas o pomiloščenju, Cezar, podpisan s tvojo roko...«

»Ko bom na varnem, bom že poskrbel za to,« pravi Cezar in je hipoma ves prijazen, »saj sam praviš, da ne smemo izgubljati časa.«

»Je še čas, da se izpolni obljuba, in čas, da se vse ukrene, kar je najvažnejše za tvojo varnost,« ga zavrne Taurus Antinor.

»Ti ne zaupaš svojemu cesarju!« zlobno zarenči Kaligula.

»Ne,« odvrne rezko prefekt.

Značilno za tega trinoškega gospoda je, da se je zasmel prefektovemu robatemu odgovoru z očitnim zadovoljstvom. Zvitemu nagonu samoohrane se je pridružila misel, da tak mož, ki je izrekel nedvomni »ne«, popolnoma pozna nauk resnice. Za trenutek torej ne reče ničesar; ko se je njegov smeh porazgubil kakor histerično sopihanje, napravi kretnjo, ki je razodela, da mu je prav in se podvrže želji prefekta.

Taurus Antinor odide brez besede s krepkim korakom iz ošabne navzočnosti. Kaligula pa je nepremično stal sredi sobe in mirno čakal njegovega povratka.

(Dalje prihodnj.)

Naše prijateljice.

Inž. Ciril Jeglič.

Pelargonija.

V solnčnem poletju ne more pogrešati pelargonij ne kmetska ne gosposka hiša, z oken in balkonov žari njih rdeči magnifikat. Cvetiči kobuli dolgo vztrajajo tudi na prav hudem solncu.

Lončnim pelargonijam so v marsičem slične njih sorodnice *krvomočnice* (geranije) z značilnim dolgokljunastim plodom, ki rastejo pri nas divje ob potih, na ruševinah itd. Pelargonije so obsežna rodovina raznih (preko 200 prirodnih) vrst, ki imajo svojo prvotno domovino v

Puhasti špargelj. (*Asparagus plumosus nanus*.) Iz semena vzgojena rastlina v drugem letu.

južni Afriki. Za vrtnarja so večjega pomena zlasti tri vrste, oziroma njih požlahtnjeni potomci. To so: *plemenita* (angleška) pelargonija, nastala iz velikocvetne pelargonije (*pelargonium grandiflorum*), dalje navadna pelargonija ali geranija (iz p. zone) in bršljanka (*pelargonium peltatum*). Današnje sorte in vzgoje so produkt številnih križanj in dolgoletnega požlahtnjevanja ter je v njih razen od omenjenih vrst primešana še druga kri, zlasti v tistih geranijah, ki se odlikujejo z izredno bujno žarečim cvetjem.

1. Med najstarejše in najpriljubljenjše tržne rastline spadajo **navadne pelargonije** ali **geranije**. Znale so tudi pod imenom »*pasaste*« pelargonije (p. zone), ker imajo na zelenem listu rjavkast pas, ki se

na solncu močnejše pojavi, in pod imenom *škrlatne pelargonije*, ker so nekdanje prevladovali v tej skupini le škrlatne boje; danes pa imamo med njimi že prav učinkovite vijoličaste, rožnate in čisto bele sorte z enojnim in pitanim cvetjem. Enostavno cvetoče so večinoma bolj veljavne in ugledne nego pitane pelargonije. Pri mnogih novejših sortah je zaradi primesi tuje krvi značaj prvotne pasaste pelargonije že močno zabrisan.

Pelargonija je kot lončnica prav hvalevredna cvetlica in malo izbirična. Pripravna je tudi za skupinske nasade v vrtovih in parkih. Uspeva v vsaki zemlji, rajši pa ima težjo nego prelahko prst; le na manj solnčnih krajih je umestna saditev v lažjo prst s primesjo peska, da s tem prisilimo nagon cvetenja. V dobi rasti zahteva zmerno zamakanje in najobilnejše cvete v raz-

Cvetoča vejica Lutzovega šparglja (*asparagus Lutzii*).

meroma majhnem loncu na zračnem in suhem prostoru. V zaboj presajene pelargonije često preveč ženejo v liste in premalo cveto; da to preprečiš, jih vsadi v zaboj z lonci vred in lonce zadela s prstjo.

Spomladi moraš pelargonije primerno obrezati. Nepotrebne rogovile popolnoma odstraniš in na vsaki mladiki pustiš le štiri do pet očes. Presadi šele tedaj, ko začno na obrezani rastlini ostala očesa že poganjati, ali pa obreži, ko se je presajena rastlina že

ukoreninila in se vzbudi v njej novo življenje. Tudi korenine primerno skrajšaj.

Za prezimovanje je dobra hladna soba, kjer ne zmrzuje; ohranijo se pa tudi v suhi kleti. Kakor je pelargonija trdoživa in hvaležna v poletnem času, ako jo le ponovno presadimo, redno zamakamo in včasih še pognojimo, tako je pa občutljiva pozimi, ko jo rada napade gniloba. Pozimi imej pelargonije kolikor moč na suhem, in kadar moraš zaliti, zalivaj previdno, da ne zmочиš debla in listov. Rumene liste odreži z ostrim nožem tako, da spodnji konec peclja še ostane na rastlini in pozneje, ko ovne, sam odpade. Ako peclje na deblu s silo odkrhneš, se na dotičnem mestu rada vgnezdi gniloba. Otrebi sproti vse ovnele, bolne in odmrle dele. Nagnita mesta takoj izreži z ostrim nožem in posuj z ogljenim prahom.

Kdor hoče imeti pelargonije pozimi v cvetju, naj krepke rastline obreže v avgustu mesecu, presadi in

Angleška (velikocvetna) pelargonija.

jih v začetku oktobra postavi na svetel, toplejši prostor. Potaknjenci potrebujejo nekaj tednov, preden napravijo kalus in korenine. Na nekoliko senčnem in primerno toplem prostoru se ukoreninijo navadno brez težave, na solnčnem oknu naj se pa lonec s potaknjenci prekrije s steklenim zvoncem, da listi ne uvenejo. Da v vlažni prsti potaknjenci ne prično gniti, je dobro primešati nekoliko ogljenega prahu ali vsaj finega peska. Drži jih bolj suho, ne premokro. Za rano pomladno cvetenje napravljajo vrtnarji potaknjence že poleti. Najprej zacveto v sobi potaknjenci, napravljeni iz vršičev v avgustu. V lonec, ki ima kakih 10 cm zgornje odprtine, potakneš ob robu štiri do šest odrezanih vršičev. Ti potaknjenci se ukoreninijo na solnčnem oknu po dveh do treh tednih. Moraš jih dobro prezimiti in spomladi presaditi v 10 cm široke lonce.

Tudi iz semena si lahko vzgojiš pelargonije. Toda sejančki prav redko cveto že v prvem letu, medtem ko se ukoreninjen potaknjencec brž prične veselo razcvetati. Poglavitno je pa tole: Ne moreš vedeti, ali ti bodo iz semen vzgojene rastline tudi lepo in hvaležno cvetele, ker pri mnogih lončnicah le na nespolen način razmnožene rastline (potaknjenci) ohranijo svoj sortni značaj neizpremenjen, stanoviten (konstanten). Morda ti kakšen sejanček res lepo in hvaležno zacvete, vsi drugi so pa slabi in divjaški, da se jih kar ustrašiš. Iz semena goje pelargonije vrtnarji-specialisti, ki hočejo vzgojiti novosti, in v ta namen smotreno

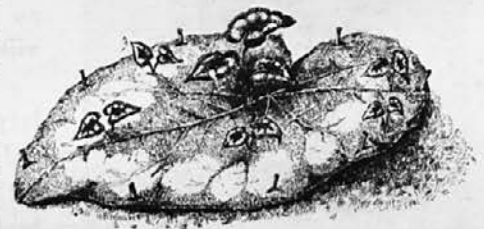
križajo (medsebojno oplode) najlepše sorte. — Izbira navadnih pelargonij je dandanašnji prav bogata. V novejših sortah so izboljšali čistost barve in velikost cveta, pa tudi v njih rasti se kaže vpliv požlahtnjevanja; od dobre lončnice zahtevamo jedro in izrazito rast z lepo grmičasto obliko.

Izmed slavljenih lepotic med starejšimi in novimi sortami omenimo: v rdečih odtenkih (nijansah): Meteor, Hindenburg, Reformator, Rubin (pitana), Bornemanns Beste, Schöne von Murgtal (pitana), Merkur; v rožnatih in lososnih odtenkih: Beaute Poitevine (napol pitana), Berta Kamm, Schöne Ulmerin, W. Pfitzer; bela: Covent garden white.

Najbolj razširjene so pri nas temno žareče »meteorke«. Toda med njimi se marsikod opazijo grdo rogovilaste rastline. Meteorke je že po svoji krvi visoko rastoča sorta in ne napravi zastavnih stranskih poganjkov, ako je k temu ne prisilimo. Da dobimo stranske veje in stasito rastlino, moramo pravčasno uravnati rast, torej že mlademu ukoreninjenemu potaknjencu, ki živahno žene, odščipniti vršiček.

Gotovo ena najboljših sort je W. Pfitzer z mogočnimi, krasnimi kobuli velikega cvetja. Njena lososno-ognjena barva je izredno močna in učinkovita.

Vobče so pasaste alinavadne pelargonije (geranije) v vrtnarstvu izvrstno po-

Kako se razmnožuje pelargonija.

rabne in razširjene. Ker se dobro počutijo baš na suhem zraku, so za svetle stanovanjske sobe in solnčna okna mestnih ulic skoraj nenadomestljive.

Med omenjenimi pelargonijami imamo tudi pritikave (tom thumb) sorte, ki neutrudno cveto, a ostanejo pri tem vedno nizke. Ker je torej njih razmnoževanje s potaknjenci radi neznatne rasti mogoče le v omejenem obsegu, še niso dovolj razširjene.

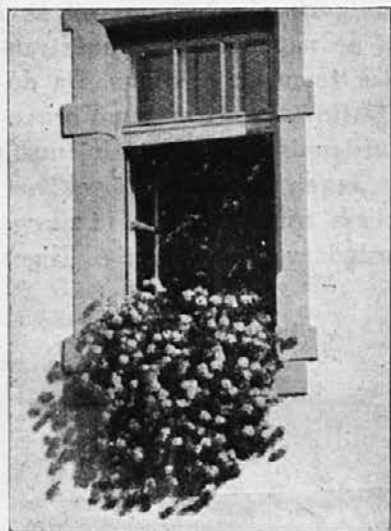
Posebna zvrst so pisanolistne pelargonije z mično šarnimi listi. So slabotnejše rasti in precej občutljive. Uporabljajo jih zlasti za nasade v parkih (n. pr. belopisana Madame Salleray).

2. **Velikocvetne ali žlahtne pelargonije** nazivajo nekateri tudi »angleške« pelargonije, a to ime je manj točno, ker so si pri požlahtnjevanju današnjih tržnih sort poleg Angležev pridobili mnogo zaslug tudi nemški in francoski vzgojevalci. Od velikocvetnih pelargonij je močno razširjena skupina Odiere, katerih cvet ima na vsakem venčnem listu temnejšo liso.

Te pelargonije se od pasastih pelargonij v marsičem razlikujejo. Njih rast ni tako močna in je bolj vejnata, listi so bolj trdi in nabrani, posamezen cvet

mного večji in uglednejši. So pa tudi mnogo občutljivejši in manj prikladne za saditev na planem, marveč se v polni meri uveljavljajo kot krasotice le v loncih na zavarovanem prostoru. Dočim navadne pelargonije že v prvem letu pokažejo vso svojo bujnost, pa zlahtne pelargonije, gojene v sobi, šele drugo ali tretje leto razvijejo polno življenjsko silo.

Ugaja jim lažja prst. Močnega prirezovanja ne prenesejo. Če jih je treba z nožem otresti in skrajšati, naj se to zgodi poleti, po glavnem cvetenju. S spomladnim obrezovanjem bi cvet uničili. Odrezane mladike poračimo za potaknjence. Za potaknjence so dobri le jedri, trdikasti in čvrsti, ne pa vodeni in gobasti poganjki! Nepokriti potaknjenci se jako težko ukoreninijo. Ko se napravijo koreninice, naj se potaknjencem odščipne vršiček, da dobimo nizke in zastavne rastline. Pozimi zahtevajo mnogo svetlobe in svežega zraka in zmerno hladen, ne pretopen prostor; če stoje na pretoplem, se na njih brž pojavijo listne ušice.

Bogato cvetoča bršljanika
(na oknu ženske bolnice v Novem mestu).

Pri zlahtnih pelargonijah so nam dala zadnja tri desetletja izredno dražestne novosti. Dobili smo sorte, ki bogato cveto ne le spomladi, ampak skozi vse poletje; semkaj

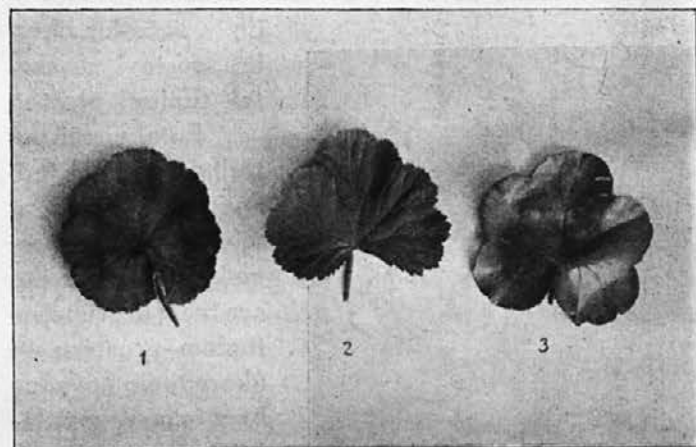
spadajo nizke ter zastavnejše *Bürgerjeve* in *Faissove* sorte. Zato uporabljajo že tudi zlahtne pelargonije za dekoracijo balkonov, seveda z uspehom le na zavetnih prostorih. V novejšem času je *Bürger* križal svoje velikocvetne tudi s pasastimi in bršljanastimi pelargonijami, da bi tako povečal odpornost in neobčutljivost zlahtnih pelargonij.

3. Najdragocenejši material za okrasitev oken in balkonov nam pa nudijo **viseče pelargonije** ali **bršljanke**. Te pelargonije so bujnovejnate rastline, z vitkimi, visečimi stebli in gladkorobnimi, svetlimi in mesnatimi listi. Kjer se bršljanke dobro počutijo, napravijo čez meter dolge poganjke. V bogato urejenih cvetnih parkih jih sadijo v viseče ali na stojala postavljene košare, kjer se veselo košatijo v bujni obilici sijajnega cvetja. Slično kakor fuksije, se tudi krepko rastoče bršljanke lahko vzgoje v visokodebelni obliki (kot drevesca).

Bršljanke so baš tako malo občutljive kakor navadne pelargonije. Mnogo solnca — to je zanje vir

življenja. Razmnožujejo se s potaknjenci kakor navadne pelargonije. Vso svojo krasoto in najbujnejše cvetje pa razvijejo šele po dveh, treh letih. Treba je torej gledati, da jih dobro prezimimo; za prezimovanje so najboljše svetle, hladne sobe. Spomladi moramo prezimljene rastline dobro očistiti, a skrajševanje je odveč. Treba je le vzeti prostorne zaboje in krepko zemljo (kompostnico ali gnojno prst), skrbno zamakati in v dobi največje rasti še pomagati z razredčeno gnojnico iz kurjeka. Tri starejše, krepko razvite bršljanke izpolnijo potem eno okno tako, da razkošno žari od samega veselega cvetja.

Izbira bršljanek ni obširna, a imamo med njimi krepke sorte, ki zaslužijo vse priznanje, n. pr.: *L'Étincelant* s pitanimi, ognjenoškrlatnimi cvetji; živahnorožnata *Enchantress*, karminastovijoli-

Kako se razlikujejo pelargonije po listih:
1 navadna ali pasasta pelargonija — 2 velikocvetna ali angleška pelargonija — 3 bršljanika.

časta *Rheinland*, rožnatordeča *Hamburger Balkon* in druge.

4. Z opisanimi pelargonijami sta v ozkem sorodstvu tudi muškatica ali citronka in roženkraut ali žeravec (*pelargonium odoratissimum* in *pelargonium roseum*) z drobnimi, neuglednimi cvetki in vonjivo dehtečimi listi; za 'pušeljc' jih ne manjka v nobenem našem kmetskem domu, kjer je še ostala pristnost slovenske domačije.

Hortenzija.

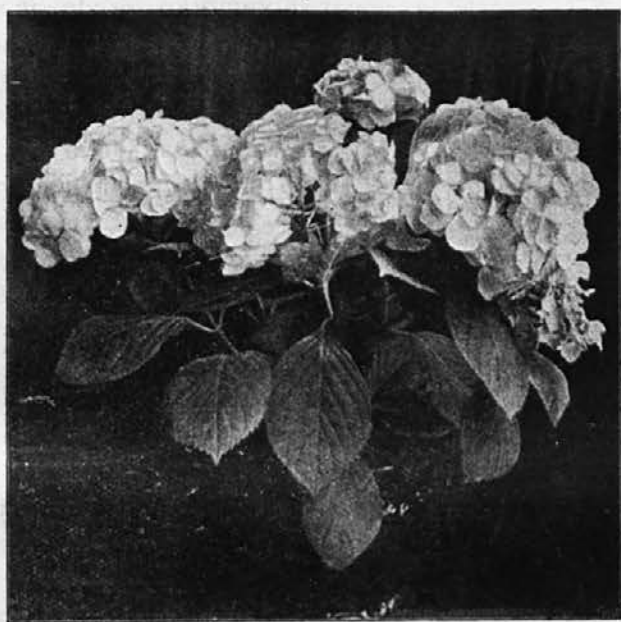
Med zelo priljubljene cvetlice, ki cveto spomladi in poleti v sobi in na vrtu, spada tudi navadna hortenzija (*hydrangea hortensis*), grmičasta in zelo hvaležna lončna rastlina, ki smo jo dobili z Japonskega. Cvetje, ki je sicer brez vonja, je združeno v velikih, krasnih kobulih, ki pri novejših velikocvetnih sortah dosežejo do 30 centimetrov v premeru.

Glavne barve so bela, rožnata, rdeča, lila in modra v vseh mogočih odtenkih in spremenah.

Močno modro barvo cvetja vzgoje vrtnarji navadno umetno. Modra barva se rada pojavi, ako vsebuje prst dovolj železovih spojin (n. pr. barska prst) ali pa če zalivamo hortenzijam z vodo, ki smo vanjo vrgli staro železo ali rjaste železne opilke. Tudi amonijakov galun, ki ga lahko dobiš v drogeriji, povzroči modro barvo: napraviti je treba 1% raztopino galuna (100 g na 10 l vode) ter z njo zalivati vsak teden dvakrat.

Hortenzijo prezimimo v hladnem in zračnem prostoru, kjer izgubi liste. Že prav zgodaj, v januarju in februarju, jo lahko pričnemo siliti na solnčnem oknu. Preden zažene, jo je treba presaditi; dobra prst za hortenzije je zmes ilovnate kompostnice, barske prsti in nekoliko sviža.

Ko spomladi presadimo, izrežemo slabe in pregošte poganjke. Najbolje je pa, če tudi tenki les, kar

Hortenzija.

je zdravega, pustimo še nekaj tednov, da odžene, in njegove mladike uporabimo za potaknjence. Močnih in dobro dozorelih poganjkov ne krajšajmo, ker se cvetje razvije iz vrhnjih očes na lanskem lesu.

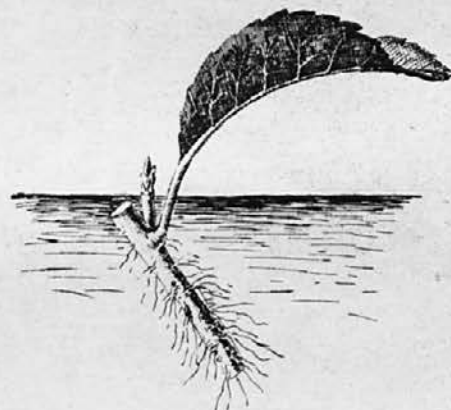
Presajene hortenzije, ki jim skrbno zamakamo, kmalu odženejo iz starega lesa, pa tudi iz korenin se prikažejo številne mladike. Pustimo tri do pet najkrepkejših novih poganjkov, ki naj služijo za rezervo, če bi bilo kasneje treba starejša, odcvetela stebela popolnoma odrezati, vse druge pri tleh pa odstranimo. Te še neolesenele poganjke, ki so odgnali iz korenin, z največjim pridom uporabimo za potaknjence.

Potaknjence, ki jih odrežemo tik pod listom, takoj potaknemo v rahlo šotno prst, premešano z drobnim svižem. Lonce s potaknjenci postavimo na topel kraj in jih obsenčimo, ker potaknjenci hočejo imeti dosti vlage in toplote, ne prenesejo pa solnca. Ukoreninijo se radi; po presaditvi jih počasi privajaj na zrak in svetlobo ter varuj prehudega solnca.

Hortenzijo, ki ne naredi mnogo poganjkov, si lahko obilneje razmnožiš tudi s posameznimi očesi. Zeleno mladiko razrežeš v toliko kosov, kolikor ima listnih parov. Vsak kos stebela, ki ima pri vrhu po en par listov oziroma očes, naj bo dolg približno 5 cm ter ga po sredi z nožem razpolovi tako, da dobi vsaka polovica pe en list in oko. Važno je, da se pod očesom ohrani dovolj dolgo steblo, ker iz tega lesa poženejo korenine. Očesne potaknjence najprej potresi z ogljenim prahom, da preprečiš gnitje, nato jih pa globoko vsadi v šotno prst, premešano s peskom, in ravnaj z njimi, kakor smo opisali zgoraj.

Zgodaj siljene hortenzije cveto že v aprilu in maju, če jih pa do poletja zadržuješ v hladnih prostorih, cveto šele na jesen. Navadno jih do aprila pustimo v kleti in potem prenesemo na prosto, da nam zacveto poleti. Hortenzija ne mara močnega solnca, zato ji daj senčen, vsekakor pa pred opoldanskim solncem zavarovan prostor. Pozimi naj ostanejo rastline skoraj popolnoma suhe, ko pa rastejo, in zlasti poleti, zahtevajo zelo mnogo vode. Vsak drugi teden jih zalij z razredčeno gnojnico iz kurjekov.

Mnogo grešimo z nepravilnim prezimovanjem. Čez zimo naj hortenzija nekoliko počije, zato je ne smeš postaviti na toplo in ne preveč zamakati. Seveda mlade rastline, ki jim les do zime še ni dozorel, je treba zavarovati pred mrazom. Toda starejšim rastli-

Kako se razmnožuje hortenzija.

linam tudi nekaj stopinj pod ničlo manj škoduje nego pa pretopen prostor, kjer prično prezgodaj odganjati ter onemorejo tako, da jim že zgodaj poleti odpada listje. Razen tega povzročajo prehitro odpadanje listov še razne druge napake, zlasti pomanjkanje hrane in vode, včasih pa tudi razne bolezni in mrčes.

Skrbno negovane in vsako leto o pravem času dobro gnojene rastline vzdrže tudi brez presajanja po več let v eni in isti posodi ter prav bogato cveto. Mlade, bolehnne hortenzije z obledelimi listi in bolnimi koreninami so izgubljene za vedno.

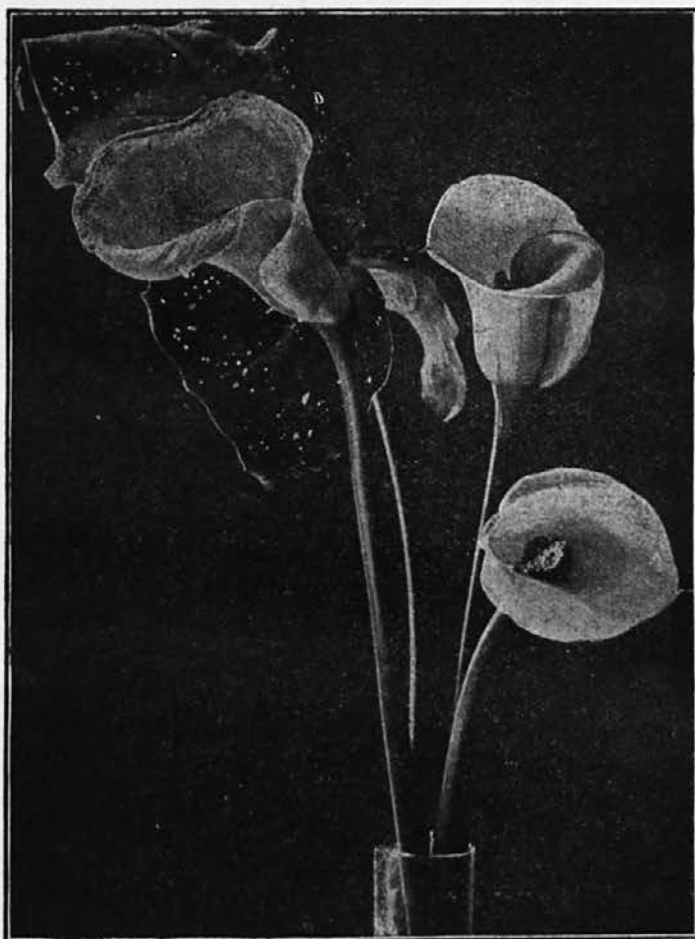
V zadnjih desetletjih so se pojavile na trgu hortenzije s posebno velikimi cvetovi in kobulji. Na lanski vrtnarski razstavi v Dresdenu sem kar ostrmel pred čudežno krasoto modernih hortenzij. Izmed francoskih sort omenim: *Mad. Emile Mouillère* (bela z rožnatim očesom), *La Lorraine* (rožnata, nizka), *Souv. de mad. E. Chautard* (temnorožnata,

pripravna za umetno pomodrenje), *Radiant* (rdeča) i. dr. Izmed novjših nemških sort so zaslovele: *Loreley* (temnordeča), *Kriemhild* (lososnordeča), *Gudrun* (rožnata, nizke, zastavne rasti) i. dr.

Kala.

V močvirski goščavi tropičnega pragozda je domovina te zanimive rastline, ki jo naša dekleta že dolgo poznajo in rade goje.

Afriška kala (*calla [richardia ali zantedeschia] aethiopica*) ima dolgopec-

Kala »Solfatara«.

ljate, velike liste s pšičasto ali srčasto ploskvijo ter pokončne in visoke cvetne betve, kjer je drobno, neugledno cvetje razvrščeno na betiču, ki je obdan z velikim, široko odprtim, belim zvitkom (tulcem). Zato je ta rastlina pri nas najbolj znana pod imenom »zvitki« (»škarnicelj«). Slovenska botanika jo zove *kačunka*. Lepo beli tulec okoli betiča se nepravilno označuje kot cvet, pravzaprav ga moramo smatrati le za ovojni list.

Kala hoče imeti močno zemljo, humozno ilovko, in dokler raste, obilo vode. Cvete navadno pozimi ali zgodaj spomladi. Ko odcvete in preneha rasti ter začno listi rumeneti, jo čedalje manj zalivaj; ker po

cvetju potrebuje nekoliko počitka. Ko listje spomladi popolnoma orumeni, sploh ne zalivaj; rastlina naj počiva nekaj mesecev in naj bo na suhem tja do junija. Lonec z gomolji ostane na solncu.

V juniju mesecu, še preden prično gomolji znova poganjati, presadi kalo v novo zemljo zunaj na prostem ali v lonce. Novi poganjki se prikažejo navadno šele v avgustu. Toda s presajanjem ni treba čakati do avgusta. Bolje je, da do tedaj gomolji napravijo že nove korenine; tem krepkeje in bujneje se poteni v avgustu razvijejo novi stebelni poganjki. Čeprav prenašajo kale tudi dokaj sence, morajo priti na solnce, če hočemo dobiti lepe, zastavne rastline, ki pozimi zanesljivo cveto. V tej dobi razvoja jih moramo izdatno zamakati ter jim vsak teden postreči z gnojnico.

Pri presajanju očisti koreninsko grudo in z ostrim nožem odstrani vse slabe korenine! Posadi rastline v nekoliko večje lonce, ki jih založiš s krepko, redilno prstjo, in ne sadi pregloboko! Presajene ostanejo na prostem in šele pred mrazom jih preneseš v hladno sobo, seveda varno pred mrazom, k oknu na svetlobo. Ko se pa pojavijo popki, postaviš lahko rastlino na nekoliko toplejši prostor, kjer ji pridno zalivaj. Če je v sobi prevroče, rade napadejo kalo uši. Slabotnejše rastline poženejo po eno cvetno betev, močnejše po štiri ali pet in nekatere sorte še več.

Če si v maju ali juniju mesecu posadil gomolje na vrtno gredo (v dobro pripravljeno zemljo!), jih moraš v septembru presaditi v lonce.

Kalo razmnožujemo z gomolji, ki jih dobiš spomladi pri starejših počivajočih gomoljih. Ti gomoljci, posajeni v dobro vrtno prst, se včasih že do jeseni toliko okrepe, da že prvo zimo zacveto. Lahko pa tudi razdeliš, razrežeš gomoljaste korenike. Razmnoževanje iz semena je za preproste razmere preveč težavno.

Lepe sorte afriške kale, ki so jih vzgojili vrtnarji, se odlikujejo po bogatem, večkratnem cvetenju in jedri rasti. Najnižja kala je na Angleškem vzgojena sorta *calla aethiopica* Little Gem, ki obilno cvete in ne zraste preko 30 cm v višino.

Novejša in prav lepa vrsta je Elliottova kala (*zantedeschia Elliottiana*), doma iz južne Afrike, krasotica z belo pegastimi listi ter rumenimi zvitki in cvetovi. Nadzemni deli rastline jeseni odmro in gomolje je treba prezimiti na suhem, hladnem prostoru. Spomladi spet posadiš gomolje v lonce ali na vrtno gredico. Med Elliottove kale spada sorta *Solfatara* z žveplenorumenimi zvitki, ki imajo v grlu črno oko ter merijo na dolžino do 20 cm, a na širino do 15 cm. Ako je ne silimo, zacvete v zgodnjem poletju.

(Dalje prihodnjič.)

Ukrajinci.

J. B. Šedivý.

2. Ukrajinski narodni značaj.

Kdor hoče poznati kak narod, mora poznati njegov narodni značaj in njegovo zgodovino. Narodni značaj se kaže v vsakdanjem življenju, v narodni noši, v pesmih, v slovstvu, v znanosti in umetnosti.

Ukrajinec govori glasno iz polnih prsi in pripoveduje široko na način, ki je podoben pripovedovanju srbskih junaških narodnih pesmi in slovite starogrške pesnitve Homerjeve Ilijade. Pripovedovanje oživlja vedno s kretanjami rok in spremembo izraza na licu. Nemški in češki profesor podajata zgodovino enolično kakor stroj, ukrajinski profesor pa predava zdej z nasmehom, zdej burno, potem zopet resno ali celo z žalostjo, kakršna je pač snov, ki jo predava. Ukrajinski kmet izredno ljubi svojo grudo. Svojo hišo okraši s cvetlicami, krog nje pa nasadi drevje. Velika je razlika med ukrajinsko in rusko vasjo. Ukrajinska vas stoji v gozdu drevja, ruski kmet pa drevje takorekoč sovraži, kakor to lepo popisuje Čehov v svoji drami »Vyšnevyj sad« (Višnjev vrt). Po žetvi obhaja ukrajinski kmet praznik žetve na polju s petjem in lepimi narodnimi plesi. Ukrajinski narodni plesi so živahni, toda vedno dostojni in brez sirovih udarcev z nogo ob tla, kakršne imajo ruski plesi. Sala Ukrajince se nikdar ne spremeni v kvantanje. Ako se napije, tedaj odkrije svojo dušo, odpušča sovražnikom, objema in poljublja prijatelje, nikoli pa ne meče kozarcev ob tla, ne razbija šip in stolov in ne pretepa žene. Ukrajinci radi prepevajo kakor Slovenci. Njihovi napevi so sicer malo

otožni, toda ne tako kakor srbski. Dočim se iz večine napevov najbolj veselih srbskih pesmi čuti odmev strahovitega trpljenja srbskega naroda pod Turki, so ukrajinske vesele pesmi zelo podobne slovenskim. Ukrajinska pesem je kakor valovanje trave in cvetlic ukrajinskih step, zdej v mirnem zdej v močnem vetru ob svitu solčnih žarkov. Sanje o nečem, kar je tako veliko in tajinstveno kakor ukrajinske stepe, hrepenenje po svobodi, teženje po pravi ljubezni in zvestem prijateljstvu doni iz prelivanja glasov in besed ukrajinskih narodnih pesmi. Ukrajinska pesem je kakor beloruska in slovenska vedno večglasna. V tem oziru prekašajo celo češki narod, ki velja za enega izmed najbolj muzikalnih narodov. Kajti samo umetne češke pesmi, ki jih pojejo samo izvežbani pevski zbori, so večglasne, ljudstvo pa prepeva vedno le enoglasno.

Ukrajinska narodna noša posnema prirodu svoje domovine in živi z njo. Skoraj pol leta je življenje Ukrajincea boj s snegom in z zimo, šele nato nastopi doba, ko se hitro menjavajo in prelivajo barve nežne pomladanske trave, prvih cvetlic, cvetočega drevja, pisanih travnikov in bogatih žitnih polj. Tako prevladuje tudi v narodni noši bela barva, na kateri se vrste in prelivajo barve kakor v ukrajinski pokrajini. Krasen je pogled na Ukrajince, ko se vsujejo v nedeljo po končani službi božji iz cerkve v svojih slikovitih narodnih nošah.

Po lepoti hrepeneča ukrajinska duša hoče tudi dolgi zimi odvzeti enoličnost. Z ženskimi ročnimi deli, s slikanjem velikonočnih pisanic, za katere uporabljajo prazne jajčne lupine, zlasti pa z rezbarijami dajejo izraza svo-

jemu teženju po lepoti. Tudi v tej narodni umetnosti se vidi prav tako kakor v narodni noši odsev ukrajinske pokrajine in teženje po skladnosti barv, ki niso nikoli v takem nasprotju, da bi vznemirjale oko.

Ukrajinsko stavbarstvo spravi vse črte, površine in okraske v skladnost, je prilagojeno okolici in se skrbno varuje vsakega pretiravanja. To velja tudi za lesene cerkvice v Karpatih in za znamenite kijevske cerkve. Popolnoma drugačne so v tem oziru ruske cerkve. Slovita ruska cerkev v Moskvi, ki se imenuje Ivan Blaženoj, napravi sicer veličasten vtisk s svojimi različnimi stolpi, kupolami, okni in z orientalnimi (vzhodnim) razkošjem barv, toda pri vsem tem pa vendar vznemirja oko in dušo. Ubravnost, živahnost in prelivanje barv se kaže tudi v slikah največjih ukrajinskih slikarjev Rjepina in Makovskega.

Ker je bilo tiskanje ukrajinskih knjig v carski Rusiji prepovedano in so bile vse šole ruske, ni čuda, če so Ukrajinci mnogo svojih najboljših mož dali Rusom. Gogol je obogatil rusko slovstvo in jezik z ritmom stepe in z vplivom solčnih žarkov. Tudi Vladimir Korolenko je izražal svoje misli in čustva v ruskem jeziku. Kakor njegov veliki učitelj Tolstoj je prišel v nasprotje z vladajočim režimom. Moral je celo v prognanstvo v Sibirijo. Umril je l. 1921 v Rusiji od glada. V vseh svojih delih popisuje življenje majhnih, slabih, skromnih, preganjanih in ponižanih ljudi. Sočustvovanje, globoka vernost in orientalna vdanost v usodo diha iz njegovih del.

Genialni ruski pesnik Dostojevskij razkosa v svojih delih in razmesari duše svojih junakov, potem pa jih prepusti usodi; ukrajinski pisatelji pa

postavljajo svoje junake drugega poleg drugega, tako, da zgrade iz njih stavbo. Ruski bogoslovci se često bavijo z brezpomembnimi stvarmi, kakar n. pr. ali je že kdo krivoverec, ako se ne prekriža s tremi prsti, in to tako, kakor zahtevajo pravoslavni običaji, a Ukrajincu se zde taka vprašanja smešna. Ukrajinec je veren, toda pri njem je vera zelo srčna zadeva; Ukrajinec ljubi Boga bolj s srcem ko z razumom. Razum je lažje prevariti in potolažiti ko srce. Zato so ukrajinski katoličani vzhodnega obreda kljub slabi izobrazbi svoje duhovščine vsa najstrašnejša verska preganjanja tudi od strani katoliških Poljakov razmeroma zelo srčno prestali. Gotovo bodo Ukrajinci pod boljševisko vladu tudi premagali boljševisko brezverstvo.

Nove knjige.

Ksaver Meško: Kam plovemo? Povest. Novi, predelani natisk. V Ljubljani, 1927. (Prosveti in zabavi 15.) Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga.

Pričujoča povest je Meškovo mladeniško delo. Prvokrat je izšla v Ljubljanskem Zvonu l. 1897, torej v listu, kjer je leto prej priobčil Fran Govekar roman »V krvi«, ki slove kot prvi slovenski snovni naturalizem. Nič čudnega ni torej, da je tudi mladi Meško nekako »zapadel« časovnemu okusu svojih dni in izoblikoval v svoji povesti snov, ki je kakor Govekarjeva predmet moderne naturalistične pripovedi. Razlika med Govekarjem in Meškom je le ta, da se Govekar v »krvi« nekako istoveti z materialistično tezo, Meško pa ob kočljivo naturalističnem svetu svoje povesti odločno poudarja svoj in boljši svetovni nazor. V celoti je zato Govekar proti krščanskemu nazoru, Meško pa zanj. V celoti pravim in rečem zelo prizanesljivo, da marsikatera beseda, ne samo ona o »usodi«, tudi pri Mešku zaboli in sproži v bravcu vprašanje, kako je Meško kot bogoslovec mogel kaj takega občutiti in pisati. Odgovoril sem si tako, da mlademu Mešku ne bom krivice delal. Starejšega utegnem seveda vznejevoljiti. Njegov roman Kam plovemo? je naloga, ki ji mladi Meško kos ni mogel še biti. Če bi jo bil zmogel, imeli bi povest kot so Colomove Malenkosti ali Shehaan. Meško je bil prešibek za tako delo, 1. ker tehnično svojega dela ni zmogel in 2. ker sveta, ki ga je v povesti hotel prikazati, poznal ni po življenju, ker ga spričo mladosti in poklica (bogoslo-

vec) še spoznati do cela ni mogel. Poznal ga je brzkone zgolj iz romanov svoje dobe. »Družinski roman« imenujemo tisto plehko nemško slovstvo, ki je napravljeno tehnično stokrat vedno zopet iz starih motivov po starem in enem kalupu. Lutkarstvo brez duše in življenja je, v osebi in položaju, narejena zgodba, papir brez krvi. V tem oziru je Meškov prvenec celó šibkost spričo sicer dobrih slovenskih »družinskih« povesti (Deseti brat, Cvet in sad, Na Žerinjah i. dr.). Kar nič slovenskega ni namreč v njem in niso zato samo slučajno uvodne geslovite navedbe, tista scottovska staromodna »synopsis«, do malega, skoraj samó nemški citati. Ko se je torej Meško odločil, da bo to svoje mladostno delo znova izdal, predelati in preliti bi ga bil moral ne le zunanje, temveč osnovno notranje. Zavedeti bi se bil moral, da ne gre po tridesetih letih kar tako ponatiskovati nečesa, kar je bilo slučajno svojčas vsaj razmeroma zadovoljivo. V tej obliki ponatiskovati in v tej meri obnavljati samega sebe živ pisatelj ne sme! Smejo to le drugi, ki ga kot slovstveniki obnavljajo historično kot slovstveno snov... Ks. Meška nove knjige mi je žal. Ne želim je kot branja nobenemu pravemu Meškovemu prijatelju. Ponomim pa še enkrat, da v celoti knjiga ni nevredna priporočila in da bo kljub svoji tehnični nedozorelosti v preprostem bravcu vzbudila nekaj tege, kar je Meško hotel, in to zlasti v teh naših bridkih časih, ko je naslov njegove povesti postal krilatica iz življenjske potrebe: Kam plovemo? Kam plovemo?... Vprašal se bo!

Dr. I. Pregelj.

Opomba urednika: Z odločno kritikovo trditvijo, češ, »da v tej meri obnavljati samega sebe živ pisatelj ne sme,« se ne strinjam. Zdi se mi, da je kar nemogoče mladostna dela prelivati, osnovno prerajati. To bi bilo novo, izvirno delo. Vsak zori in se stalno svojski razvija: raste — in doraste, potem moder umolkne, nemoder pa se skazuje, kako peša in pada. Drugi je danes Meško kot je bil tedaj, drugi kot je bil najboljši, ko je še »stal ob grobovih in plakal«. Res ne umem, zakaj ne bi živ pisatelj smel pokazati fotografije mladih dni in moči, četudi je že nekoliko obledela in je tehnika sedanjih časov drugačna. Taka je moja misel.

Drobtine.

Zakaj nehajo ljudje rasti.

Pravzaprav — kako da ljudje sploh rastejo? Zato, ker jedo. Hrana ima dvojno nalogo: da nadomešča sile, ki jih izgubljam pri delu, in da telo dviga v višino. Vendar ni tisti človek večji,

ki več pojé, temveč je tukaj važno to, koliko snovi od sleherne jedi prihaja iz želodca v naše telo. Tu ima pa najvažnejšo besedo površina čreves. Čim večja so čreva, tem več sokov prihaja skozi njihov obod v telo. Ti sokovi pomagajo človeku, da utegne delati in mu pri tem telo ne oslabi in pa, da človek raste. Ko pa zadoščajo ti sokovi le še za to, kolikor človek potrebuje za ono moč, da more delati in živeti in je človek že tako velik, da ni nobenih drugih sokov več, ki bi pospeševali rast, tedaj preneha rasti. Seveda so rasti različne in je vsak človek ustvarjen po svoje. Ta potrebuje malo hrane in raste »kakor konoplja«, oni spet veliko pojé, pa je »zmeraj manjši«.

Kako si postanejo zakonci podobni.

Če nista mož in žena po zunanosti preveč različna, postaneta čez leta tako podobna drug drugemu, da sta si na videz kakor brat in sestra. To je čisto naravno: živita toliko in toliko let v istem kraju, jesta iste jedi, stanujeta v istih sobah, imata iste skrbi in isto veselje — vse to vpliva tudi na zunanji obraz in izraz lica, da sta si po več letih zares podobna. — A kakršni so zakoni zdaj, se — žal — ni bati, da bi si bili zakonci podobni...

Labirinti.

Kajkrat beremo ali slišimo besedo labirint: o hodnikih kake ogromne stavbe, n. pr. kakor so v zavodu v Šentvidu nad Ljubljano, ko se res zgubiš in ne moreš hitro do izhoda, ali o križemkražem potih krtovih pod zemljo, ali o hodnikih in rovih v rudnikih, v katakombah pravimo: to je pravi labirint. Od kod beseda in kaj so bili labirinti?

Besedo labirint razlagamo na več načinov, izmed katerih sta dva najverjetnejša. Nekateri viri pripovedujejo, da je nastala beseda tako: Pred 4600 leti si je zgradil egipčanski kralj (faraon) Bar svojo grobnico. Kdor je hotel priti v grobnico, je moral iti skozi zgradbo, ki je bila ogromna in je imela veliko hodnikov in temnih prostorov. Vsi prostori in hodniki so se tako križali, da ni mogel človek več priti iz njih, če je prišel vanje. Ta zgradba se je imenovala »Ra-Bar«, kar pomeni Barova vrata. Tako so jeli imenovati tudi druge slične zgradbe. Besedo »Ra-Bar« so prevzeli Grki in ji priteknilo končnico »intos«, tako je nastala beseda »R a b a r i n t o s«, ki se je polagoma izpreminjala, dokler ni nastala beseda »labirintos«, »l a b i-

rint«. Ta razlaga je pa prav omahljiva, kar je napolnilo razne učenjake, da so začeli iskati drugo razlago ter jo končno našli oziroma sami naredili. Po tej razlagi je zapovedal egipčanski faraon Amenemha III., naj zgradijo prvi labirint, ki je bil nekakšen vhod v njegovo grobnico. (Starodavni vladarji, zlasti egipčanski faraoni, so si v teku svojega življenja sezidali grobnico; čim dlje je vladar živel, tem večjo in veličastnejšo grobnico je imel.) Te grobnice so navadno imele obliko piramide, to so štirioglate zgradbe, ki se proti vrhu zožujejo v konico. Največje so postale visoke več sto metrov (Cheopsan okoli 300 m). Grobnica tega faraona je bila ob Meridovskem jezeru, ki je pa dandanes skoro popolnoma zasuto. Zakaj? Meridovsko jezero je bilo umetno jezero, pa je imelo, kakor pišejo stari grški pisatelji, ogromen obseg in je bilo tudi zelo globoko. Dal ga je napraviti faraon Tutmes IV. Na tisoče in tisoče delavcev-sužnjevalcev je bilo pri tej zgradbi zaposlenih več desetletij. Zgradil ga je zato, da se je voda ob času povodnji, ko je je bilo odveč in bi zaradi tega nastala občutna škoda, odtekala v to jezero in se je na ta način uravnavalo vodovje reke Nila. Amenemhova piramida je bila z zamreženim vhodom vred ob tem jezeru. Ta vhod, ki ni bil nič preveč enostaven, so imenovali »lope-po-unt«, kar znači: »vhod z jezerske strani«. Nekateri pa so skušali spraviti besedo »loura« v zvezo z labirintom, kar naj bi značilo: dohod ali ulica; ta razlaga se ne zdi baš posrečena, kakor sploh nobena ne te vrste.

A čemu so bili labirinti?

Labirinti so delo starega veka, onega veka, v katerem niso imeli inženirji toliko zmisla za praktičnost kakor za veličastnost zgradb. Sedanji gradbeniki zidajo tri- ali štirinadstropne zgradbe, tudi štiridesetnadstropne, kjer lahko prebiva do tisoč ljudi (n. pr. v New Yorku). Takrat pač še niso poznali stanovanjske bede. Sedanje hiše so zato, da ljudje v njih stanujejo, zgradbe starega veka pa so bile in so zlasti labirinti zato, da je človek lahko šel vanje in ni mogel iz njih, ker ni mogel najti izhoda in je od lakote umrl. Časi pa se izpreminjajo in — inženjerji tudi. Čudno in žalostno pa je, da dandanes ni v teh zgradbah, ki so bile res veličastne (ako so sploh bile!), ne duha ne sluha. Dandanašnji si ne moremo privoščiti izprehodov po takih labirintih. V starih časih je bilo tega »razvedrila« mnogo. Imeli so namreč poleg raznih velikih labirintov tudi mnogo manjših. Navajajo navadno

pet velikih labirintov, ki so vzbujali in ki vzbujajo še dandanes (kolikor poznamo njih načrte) naše občudovanje. Ti so: 1. egipčanski ob Meridovskem jezeru, 2. egipčanski ali »labirint dvanajstarih faraonov«, 3. kretski, 4. lemnoški in 5. Porzenov labirint v Klusiumu, po kralju Porzeni.

O egipčanskih labirintih sta mnogo pisala grška zgodovinarja Plinij in Herodot, ki sta živela več sto let pred Kristusom. Plinij piše, da so »labirint dvanajstarih faraonov« zgradili približno 500 let pred njegovo dobo. On ga pripisuje faraonu Petesenkusu in Titoesu. Herodot pa pravi, da je zidalo ta labirint dvanajst faraonov drug za drugim in ga je dovršil faraon Psametih. O tem labirintu ni danes nobenega sledu. Zato si moremo tak načrt predstavljati in obnoviti le po zapiskih starih pisateljev. Tako je »ohranjen«, pravzaprav obnovljen, načrt »labirinta dvanajstarih faraonov«. Obnovitelj pa je imel celo preveč bujno domišljijo, ker je tako spretno prepregel in prekrizal hodnike tega labirinta, da je nemogoče najti izhod, ker je vhode in izhode zadelal in zazidal. Po podatkih zgodovinarjev je imel ta labirint obliko kvadrata. Zunanji zid kvadrata je bil zid s kipi bogov. V tem kvadratu je bilo svetišče bogov, tudi v obliki kvadrata, hodniki tega svetišča so bili prepreženi in prekrizani z zaviti ovinki in zavoji. Svetišče je bilo obkroženo z dvanajsterimi dvorci, izmed katerih je bil vsak zgrajen po posebnem načrtu in je bil vsak zase nov labirint.

Herodot ne štedi pri opisu skrivnostnih lepot dvanajstarih dvorcev s hvalo in jih opisuje tako, da si jih človek ne more predstavljati. Po njegovem opisu je bilo v teh labirintih krog tri tisoč prostorov. Dvorci so imeli tudi podzemne prostore, ki so se prav tako križali med seboj. V to podzemlje se je prišlo po devetdeseterih stopnicah. Na vseh straneh so bili tudi v podzemskih prostorih stebri, ki so se vedno vrteli krog sebe, poleg stebrov je bilo v podzemlju neštevilno majhnih ribnikov. Ti stebri in ribniki so še bolj zamotavali pot. Ako so bila vrata takega prostora odprta, se je čulo iz globine zamolklo grmenje, podobno pravemu gromu. Glede na to, zakaj je bil ta labirint zgrajen, so mnenja različna. Nekateri učenjaki trdijo, da so bili to dvori, v katerih so stanovali faraoni; drugi pravijo, da so bile to grobnice faraonov, tretji pa trdijo, da je bil ta labirint svetišče najvišjega egipčanskega boga Amona, boga solnca. In ta tretja razlaga bo najverjetnejša.

Kretski labirint, ki je bil na otoku Kreti (Kandija), je bil nekaka palača znamenitega čudežnega bika Minotavra, ki je znan iz grške mitologije (iz grških narodnih pripovedk). Labirint so zgradili baš za tega Minotavra. Po grških pravljicah je rodila bika Minotavra znana grška pravljica lepotica Pasifaja, hči boga Apolona in nimfe (polboginje) Perzeide, žena kretskega kralja Minosa. Minotavra, ki je bil sredi tega labirinta, je ubil grški pravljica kralj Tezej. Tezej je prišel živ iz labirinta le s pomočjo klobčiča, ki mu ga je dala ob vhodu Minosova hči Ariadna. Ko je šel v labirint, je odvijal klobčič, nazaj grede ga je pa navijal. Grški letopisci verujejo, da je ta labirint res obstajal, čeprav ga ni nihče videl. Zgodovinarja Plinij in Diodor trdita, da ni bilo v njunem času nobenega sledu o tem labirintu. Resnično pa tega labirinta ni bilo in je nastala vsa pripovedka iz bujne domišljije v zvezi z mnogimi pečinami in z mnogim skalovjem, ki je zares na otoku Kreti. Grški zgodovinarji si predstavljajo — iz nepoznanih razlogov — kretski labirint v obliki kroga, zvezanega z okroglimi hodniki, ki so jih ločili zidovi in pregraje drug od drugega. Sredi je spal Minotavr. A če je prišel kdo do njega, je bil že pripravljen in ga je požrl. Minotavr nas s svojim labirintom zelo spominja na pajka, ne samo zato, ker sliči labirint po svoji obliki pajkovi mreži, ampak tudi po pomenu. Kdor je vstopil, je bil kmalu v temi in je blodil toliko časa, da je prišel končno v sredo do Minotavra; ta ga je pohrustal. Ta nenavadni bik se je hranil le s človeškim mesom.

O lemnoškem labirintu ne vemo mnogo, niti kdo ga je zgradil niti čemu je bil zgrajen. Vemo le, da je bil na otoku Lemnosu, da je imel 150 stebrov, ki so se vrteli krog svojih osi, in da je imel dva vhoda.

Labirint v Klusiumu je zgradil slavni Porzena v obliki prizme s kvadratično podlago (to je oblika štirioglatega stolpa, ki je na vrhu vodoraven). Stranice so bile 100 m široke, 18 m pa visoke. Na tej prizmi je bilo nekaj zelo čudovitega, da ne rečemo nesmiselnega in neverjetnega. Zgodovinar Varon piše namreč tako o njem: Na 300 čevljev široki in 53 čevljev visoki podlagi prizme je bilo pet piramid z osnovnicami 75 čevljev širine in 150 čevljev višine. Na teh piramidah je bilo mnogo zvoncev, ki so pri najmanjšem vetrcu pozvanjali in je odmevalo na tisoče zvokov in glasov. Na temenih teh petih piramid je slonela ogromna bakrena krogla;

na krogli so bile štiri piramide, ki so bile 100 čevljev visoke, a na teh piramidah je bila krasna terasa in na tej spet pet piramid.

Tu je gotovo pomota ali pa se je Varonu, ko je to opisaval, sanjalo. — Sicer se pa dogajajo na tem svetu razna čuda, in če je ta labirint v resnici obstajal, tedaj moramo priznati, da je bil res veličasten. *M. E.*

Pomenki z najmlajšimi.

Joško W., Kor.: Praviš, da nisi čital ko Gregorčiča in Mladiko. Potemtakem ti moram prisoditi, ako berem tvoje verze, dovolj čuta za pesem, imaš zato tudi precej samostojnosti in — kakor pravimo — pesniškega čuta. Takole orišeš »Srečo«:

V krasno jutro
fant vriska, poje,
mlademu dnevu rad
odkril bi srce svoje.
Rad bi s silnimi rokami
ves svet objel,
da bi mu povedal,
da svet bi se zavedal,
kaj dušni mir, verjel.

Je nekaj v teh verzih: misel in primerno razpoloženje. Seveda to ni še vse! Tvoje pesmi nimajo toliko slovniških, pač pa dovolj ritmičnih napak. Tudi po vsebini in čustvovanju so za naš čas prezastarele. »Pesem Korotana« in še par drugih je premalo živo zadeta. Končne sodbe še ne morem izreči. Svetujem pa: pesmi, ki jih dobiš v roke, studiraj. Če ti pride srečna misel, jo še dalje oblikuj in končno zapiši! Če se bo kdaj kaj dalo rabiti, prav; sicer pa ostane tebi največji dobiček — pesem te bo še nadalje plemenitila. Ni treba, da bi bil pesnik, če ne pojde, a prosvetni delavec si lahko. Iskreno pozdravljen!

Stojan: Proza!

Kadar se v jutranjem mraku
iz gostilne vračam,
mi na misel pride — —

To ni pesniško. Vidim, da ste zelo veliko brali, zato Vam jezik teče, izizvirnosti pa pogrešam. »Napredek časa« in »Kolonija« sta vsakdanji, v neslovstveni prozi pisana zapiska. »Samota« je boljša, le preveč je fragmentarna:

Vse je mirno, tiho.
Sam v brezdelju ždim za mizo.
Šopek velih rož v japonski
vazi je pred mano.
Samotarim. Kot puščavnik.
Zdaleč hrup se sliši in
drdranje voz po vaški cesti.
Mrak se spušča nad vasjo,
krila temna so njegova
legla nad ostrešje — —

Vprašate, ali naj pustite pesnikovanje? Iz pesmi sklepam, da to ni Vaše glavno vprašanje. Zato je za Vas potrebno, da si najprej uredite svoje življenje, potem se bo tudi vprašanje pesniškega poklica s a m o rešilo: če bo v Vas kaj pesnika, se bo sam prebujal. Z diagnozo ga ni mogoče rešiti. Pesništvo je dar, ne sad spoznanja sil in hotenja jih udeleževati.

Danja Štolfa:

V megli.

Zavila se je v gosto meglo vas,
tako gosto,
da jedva glas
prodre skoz njo.
Jaz hodim v megli sama
in ni je luči, ki bi mi svetila,
in ni je roke, ki bi me vodila
skoz njo, —
tako sem sama!

Vidiš, na doživetje megle navežeš običajno misel o samoti. Iskrecnega se duha nima pesem, v njej ni pesniških domislev, ki so pa za poeta-ustvarjavca eden izmed najbolj bistvenih sestavnih prvin. Isto hibo najdem v drugih tvojih verzih.

Silvin Pacifik: Kako si neroden! In nejasen in zapletaš se v nemogoče stvari (»Koprnenje«!).

Prisluškuje v travi ptica,
rajajoče glase prepelica; (?)
sladkih pevcev si želim.

Motivno si tudi preveč zastarel. Zankrat je še preslabo.

Nande Zarijel: Tvoja črtica »Pel je pesemco veselja in smrti« očituje zanimanje za detinsko idilo, a je le premalo v živo zajela, da bi bila umotvor. V epiki mora kipeti življenje, čisto elementarno zajeto, iztrgano iz ostro gledane resničnosti. Obeležje tvoje črtice je vse preveč megleno in značajski so sicer načeti, a izklesani niso. V dobri črtici ali povesti je vsaka oseba stvaritev zase. Dalje ropar Grujo moti idilično razpoloženje, za katerega ti je največ. Slednjič očetov nastop ob koncu in njegov strel nista nič pripravljena in se zdita zato narejena. Bolj v življenje moraš seči in iz njega pisati!

Naše slike.

Brodnikova hči. Emil Adan, mojster naše slike, se je rodil v Parizu l. 1839 in se je kot slikar pridružil tedaj moderni struji francoskih realistov, ki so v njegovi mladosti pričeli zmagovati. Današnjemu gledavcu se zdi, da ni na tej sliki nič »uporniškega«, in vendar je tedaj realizem pomenil nekakšno revolucijo v slikarski umetnosti. Ta

slika in njej podobne so bile v primeri s prejšnjim slikarstvom v dveh ozirih nove, neobičajne. Glede oblike se je realizem tesneje držal narave, glede snovi pa je izbiral predmete iz vsakdanjosti, prizore iz kmetskega, delavskega, rokodelskega življenja. Glede oblike je torej realizem pripravljal pot modernemu impresionizmu, ki je naravo proglasil za svojo edino učiteljico in je zavrgel vsa umetniška »pravila«, ki so dotlej veljala v slikarskih delavnicah. Po svoji snovi pa je realizem uveljavljal in povečeval »malega človeka«, delavca, siromaka, trpina in tako pripravljal pot moderni demokraciji; kakor so pozneje delovni stanovi dobili enakopravnost v javnem življenju z izravnavo državljanških dolžnosti in pravic, tako so že tedaj slikarji in pesniki opozarjali nanje, ko so jih upodabljali v svoji umetnosti. V tem oziru je imel realizem resnično svojo socialno-politično ost.

Obedve potezi moremo opaziti tudi pri sliki »Brodnikova hči«. Z veliko ljubeznijo je Adan naslikal skrbno obdelano pobočje brege ob reki, tok vode in nežne odseve na valovih v strugi, ter drevje, ki raste na levi. Preko vode pa se je odpravil star brodarski čoln; gotovo so ga bile z one strani reke poklicale osebe, ki stoje na obrežju in čakajo nanj, da se prepeljejo. Čoln vodi brodnikova hči, vitko, a krepko dekle, ki se je dobro naučila brodarskega dela od svojega očeta; z mladostno močjo je zasadila drog v dno, se uprla z vso silo vanj ter z nogami in rokami odriva čoln v sredino reke. Tako je slika opis mirne, lepe krajine ob vodi, a hkratu tudi povečevanje človeškega dela in zvestobe v skromnem poklicu, s čimer je realistični program izpolnjen v svojih bistvenih zahtevah. Ni se nam torej čuditi, da so Adanove slike imele ob svojem času mnogo občudovavcev in da si je slikar z njimi pridobil celo dostojanstvo viteza francoske Častne legije.

Smrt - zmagovavka. Podoba smrti, kočene žene s koso, je ena izmed najbolj priljubljenih figur v upodabljači umetnosti. Poznamo celo vrsto takih grafičnih zbirk, kjer je zmagoslavje smrti ponazorjeno, s trpkim silo, ki ni brez izvestne ironije in spoznanja človeške ničevnosti. Smrt v vseh mogočih preoblikah pleše svoj turobni ples z ljudmi vseh stanov, spolov in starosti. Končni akcent je vedno večnostna resnica: prah si in v prah se povrneš! V zgodovini nemškega slikarstva je število takih »Smrtnih plesov« zelo

veliko. Iz te zgodovinske tradicije je nastala tudi Rethelova zbirka šestih lesorezov, ki jo je izdal pod skupnim imenom: »Tudi smrtni ples.« Dobrodošel povod je umetniku nudila revolucijska doba leta 1848 s svojimi grozotami, žrtvami in končnim — neuspehom. Vendar bi bilo pa napačno pripisovati temu delu zgolj politične tendence, še manj upravičena je pa sodba Rethelovih sodobnikov, češ, da ta lesorezna serija znači nekak ilustriran zagovor reakcije. Izvor za prikaz teh mračnih in turbobno-jedkih prizorov je prej treba iskati v umetnikovi zagrenjeni notranjosti in v njegovih nejasnih predsmrtnih slutnjah, nego pa v slučajnih političnih okoliščinah.

Naša podoba je zaključni prizor šestorice lesorezov in nekako njih vrhunec, tudi čisto oblikovno, še bolj pa po vsebini. Kaže nam konec revolucije. Smrt, vodnica svobode želnih meščanov, je dosegla svoj cilj: izenačila je vse ljudi, osvobodila jih je, obratila jih je v svojem pokoju. Na trgu stoji četa vojakov, v ospredju razrušene, še goreče hiše in podrta barikada; preko nje jaše Ona, Smrt. Odvrгла je plašč, ki je zakrival goli okostnjak, in ko jaše na mršavem peklenem kljusetu preko trupel padlih borcev, ji vihra v rokah rdeča zastava upora. Umirajoči borec očitajoče dvigne vanjo svoj gasneči pogled, pošastni konj liže njegovemu že mrtvemu drugu vročo, še nestrjeno kri — ona pa se z lovorjevim zmagavčevim vencem okoli gole lobanje reži umirajočemu. Globoka tragika in jek pesimizem dišeta iz tega prizora.

Alfred Rethel je bil l. 1816 rojen blizu Aachena, študiral v Düsseldorfu in Frankfurtu. Kmalu se je pokazal kot imeniten slikar na presno in izvršil več zgodovinskih slik v tem načinu. Njegovi najpriljubljenejši motivi so zgodovinski prizori iz življenja starih nemških vladarjev, slikal je pa tudi momente iz rimske in srednjeveške nemške zgodovine. Sodobniki velikega talenta, ki je združeval s tehnično popolnostjo neko tragično veličino, originalno fantazijo in trpko dostojanstvenost, niso doumeli. Šele poznejši časi so popravili to krivico in mu odkazali v nemškem slikarstvu mesto, ki mu gre po njegovih izrednih zmognostih (posebno risarskih). Proti koncu življenja se mu je omračil um in l. 1859 je Rethel v Düsseldorfu umrl, ne da bi dovršil svojo življenjsko nalogo in izpolnil upe, ki jih je že s svojimi prvimi deli vzbudil. V vrsti pristno nemških, zares visoko stoječih slikar-

jev 19. stoletja je njegova osebnost znamenit pojav, ki mu čas ni mogel škodovati na pomembnosti.

Trije junaki. Na domačem vrtu se je zadnjič pojavila čudna žival: oblečena je v rožén oklep, vsa slinasta je in sveti se po životu, previdno se plazi in izteza svoje, na dolgih tipalkah pritrjene oči. Kdo ve, kaj neki snuje, kakšne črne naklepe kuje v svoji hiši, ki jo nosi s seboj? Pa menda ni sam zmaj, ki se je priplazil iz skalne votline pod Krimom? Vse beži pred neznano pošastjo, le naši trije junački se odločijo za borbo z nevarnim vsiljivcem, z združenimi močmi popadejo ogromno sulico in — hajdi! nad sovraga, ki zvedavo ogleduje to junaško trojico. Kdo bo zmagal v boju, ki se obeta?

Tvorec te ljubke skupine je znani kipar Ivan Napotnik. Izmed velikega števila njegovih kiparskih del spadajo kipi, ki predstavljajo prizore iz otroškega življenja, med najboljše. V teh delih se najjasneje zrcali vsa umetnikova prísrečna hudomušnost in njegov prirodni, nepokvarjeni odnošaj do otroške psihe. Ti Napotnikovi debeluščki združujejo v sebi najboljše elemente starih baročnih kiparjev in domače ljudske umetnosti, kažejo pa v veliko umetnikovo poznavanje človeškega telesa in spoštovanje vzbujajočo tehnično obvladanje materiala. Naši »Trije junaki« so izrezani iz plemenite trde hruševine. V obdelavanju lesa je Napotnik dosegel tako izredno popolnost, da ji med našimi kiparji komaj najdemo slično. — Ivan Napotnik je štajerski rojak, doma iz Zavodnje nad Šoštanjem, kjer tudi živi in deluje. Tam od Savinje in njenih pritokov pa izpod Gore Urške smo dobili že celo vrsto umetnikov. Napotnik je med njimi eden najljubeznivejših in najbolj darovitih. O njegovem celotnem delu pa o priliki še kaj več.

—a.

O naših priimkih.

I. Koštiál.

Kako so prišli razni ljudje do svojih priimkov, vzeti iz ljudskega praznoverja, je težko povedati. Sem spadajo: Gestrin = povodni mož, Kr(e)snik (to lahko pomeni tudi človeka, rojenega meseca kresnika = junija), Partelj, Malik, Kurent i. dr.

Najkrajši priimki imajo le po dve črki (oziroma po dva glasova), n. pr. Aš na Dolenjskem, As in Of na Štajerskem. Najdaljši imajo po dvanajst črk, oziroma po štiri zloge, n. pr. Šemprimožnik (iz Šent-Primoža),

Pustoslemšek (s pustega slemena) ali Štamcalaznik i. dr.

Zanimivo je, da so nekateri priimki razširjeni po vsej Sloveniji, drugi pa nasprotno omejeni na eno samo pokrajino ali župnijo ali vas. Povsod se dobijo Mlakarji, Ravnikarji, Vidmarji, Zajci, Gorjupi i. dr.; toda priimek Šegula je samo štajerski, Sarroč samo primorski, Piškur samo dolenski, Valjavec samo gorenjski, Pohleven samo notranjski, Vospernik samo koroški, Vučko samo prekmurski, Trinko samo beneški itd.

Skoro v vsaki župniji je kak značilni priimek, ki ga nosi več ljudi kot druge. Tako prevladujejo na Trnovem Rijavci, v Srpenici Trebšeti, v Otaležu Magajneti, v Batujah Bavčarji, v Pevmi Primožiči, na Ravnici Pavlini, v Solkanu Jugi, v Kanalu Berloti, v Rojanu Piščanci, v Barkovljah Pertoti, v Lonjeru Čoki, na Opčinah Sosiči, v Tomaju Macaroli, v Povirju Kocjani, v Višnji gori Zupančiči, v Stični Kastelci, na Čatežu pri Vel. Loki Kamini, v Lipoglavu Brezovarji, pri Sv. Križu pri Litiji Resniki, na Vinici Flajniki, v Preloki pri Vinici Balkovci, na Radovici Bajuki, v Semiču Judniči, v Starem trgu Šterki, v Zagorju o. S. Drnovški, v Metliki Nemaniči, v Črnomlju Jermani, v Dragatušu Štefaniči, v Podzemlju Tomci, v Št. Jerneju Zagorci in Luzarji itd.

V Sloveniji je veliko nemških priimkov; nekateri izmed njih so tako pretvorjeni, da se jim prvotni izvor skoraj več ne pozna. N. pr. Logonder iz Lang-Andree, Vilfan iz Wulfing (t. j. Wolfov sin), Brtoncelj iz Martantzl, Boncelj iz Wantzl, Kemperle in Jenšterle iz Gamperl in Gansterl, Finžgar iz Vintschgauer, Pegam iz Behaim(b) = mož s Češkega i. dr.

Ker smo začeli rabiti sedanji črkopis (gajico), ki izraža šumnike s kljukami: č, š, ž, šele po letu 1840, se ne smemo čuditi, da so se pisali slovenski priimki poprej (in nekateri še zdaj) na jako neroden, nepraktičen način, bodisi po bohoričici (ki je bila v rabi od l. 1550 do 1840 in še malo dalje), kakor n. pr. Ahazhizh, Shemua (beri Žemva, gorenjski = žemlja), Shkof (= Škof), ali po starem ali novem madžarskem pravopisu: Miklosich = Miklošič, Szmodics = Smodič, ali po nemški metodi: Suppantchitsch, Tschabuschnigg, ali na furlanski način: Cociancig = Kocijančič, Mahorcig = Mohorčič, Illig = Iljič, Chiades = Čadež, ali po italijanski ortografiji: Qualliza = Hvalica, Cherincich = Kerinčič (t. j. »malj ali mladji Kvirin«) itd.

Sadjarski paberki.

Koliko izgubimo s slabim spravljanjem sadja? Letna produkcija sadja v Sloveniji znaša ob dobri sadni letini okoli 5000 vagonov. Vzemimo, da bi bilo od te množine samo 1000 vagonov izbranega namiznega sadja, ki bi imelo v primeri z ostalo robo precej boljše ceno. S tem pa, ker sadje izvečine še tresemo, nič ne razbiramo in neprimerno zavarovano prevažamo, izgubimo na ceni najmanj 50 par pri kilogramu. Pri 100 kilogramih znaša izguba 50 Din, pri vagonu 5000 Din in pri 1000 vagonih 5.000.000 Din ali z besedami: pet milijonov dinarjev! Ta račun pa nikakor ni morebiti pretiran. Nasprotno! Izguba je brez dvoma še precej večja, ker bi bilo namiznega sadja mnogo več, nego samo petino celokupne produkcije, ako bi pametno spravljali in odbirali, in tudi izguba pri kilogramu slabo spravljenega sadja je navadno večja nego samo 50 par.

Najdražje jabolko. Jabolčnih sort je na tisoče. Med njimi jih je prav mnogo, ki imajo izborni okus. Težko je reči, katera je najboljša, ker je to stvar okusa. Vendar pa velja v sadni trgovini beli zimski kalvil za najboljše in najdražje jabolko. Pred vojno so prodajali lepe razvite plodove, ki so tehtali po 15–25 *dkg*, po 1–3 krone kos. Danes stane tako jabolko 10–30 Din — pa ne kilogram, ampak en plod. Za ta denar se dobi že nekaj kilogramov drugih tudi dobrih jabolk. Toda beli zimski kalvil je nekaj prav posebnega že po zunanji zelo prikupljivi obliki, po trpežnosti in po izredno dobrem okusu. Pridelujejo ga zlasti na južnem Tirolskem, kjer ga goje na prav majhnih

prtičnih drevescih, prilično tako kakor pri nas vinsko trto po vinogradih. V našem podnebjju ne uspeva, razen gojen kot špalir na južni steni, cepljen na paradizevec (neka vrsta divje jablane, ki se uporablja kot podlaga za prtične jablane). Marsikdo se je pri nas že nasmolil s to sorto, ker je kupil drevesa, jih sadil na plano in čakal zaman na pridelek.

Najboljša zimska hruška. Tudi pri hruškah je prilično tako kakor pri jabolkih. Mnogo sort je prav izvrstnih. Med njimi se pa še posebno odlikuje po zunanosti in po dobroti sloveča zimska dekanka, ki je godna šele pozimi februarja, marca meseca in se ohrani v dobri shrambi celó do spomladi. Uspeva seveda le v toplejšem podnebjju nego je naše. Sicer tudi pri nas raste, toda na planem ostanejo plodovi drobnj kakor tepke in skoro neužitni. Ob južni steni cepljena na kutino, se pa tudi pri nas razvije v krasno drevo, ki rodi prav tako lepe in dobre sadove kakor v Franciji ali v Italiji. Res škoda, da je ne goje pogosteje, ko je še toliko praznih sten, ali pa rastejo ob njih sorte, ki bi prav tako dobro uspevale na planem.

Jesenska saditev. Sadno drevje sadimo prav dobro tudi v jeseni. Pri nas sicer to zdaj še ni splošno v navadi, pa bi bilo prav, ko bi se sadjarji bolj oprijeli te pametne navade. Prednosti jesenske saditve pred spomladno so precejšnje. V jeseni posajeno drevo se še tisto leto nekoliko ukorenini in spomladi požene o pravem času in navadno tako čvrsto, kakor bi ne bilo presajeno. V ugodnih razmerah pridobimo z jesensko saditvijo eno leto. Velika prednost je tudi to, da v jeseni lahko iz-

biramo sorte in kakovost drevja, ker so zaloge po drevesnicah še polne. Kdor pa drevje naroča šele pozno spomladi, dobi navadno za isti denar — malovreden izbirek. Posebno dobro se sponese jesenska saditev v toplejših legah in v lahki zemlji. V jeseni smemo saditi vsa sadna plemena razen marelic in breskev. Za te dve pa bolje kaže, ako jih sadimo prav zarana spomladi. Najugodnejši čas za jesensko saditev je doba od 15. oktobra do Vseh svetih ali še kaj mallega čez, kakor je pač vreme. Saditi moramo le v lepem vremenu, ko zemlja ni blatna.

Kadar izbiraš prostor za nove nasade, vedi, da v pustih, mrtvi zemlji sadno drevje, zlasti žlahtnih sort, ne uspeva. Najprej izboljšaj zemljo, potem šele sadi. Čas za to delo je jesen in zima. V premokrem ali celo močvirnem svetu ne raste nobeno sadno plemo. Najprej zemljišče osuši, potem šele sadi! Presuha zemlja tudi ni ugodna. Kjer v zemlji ni dovolj apna, je ves trud zastonj. Brez apna ni sadja.

Kadar določaš prostor za posamezno sadno drevo, poglej, koliko prostora potrebuje 30 let stara jablana. Če boš mislil 30 let naprej, ne boš nikdar sadil pregosto. Ne misli, da more rasti sadno drevo samo v bližini selišč. Tudi na polju, po travnikih in pašnikih je mnogo prikladnih prostorov, kjer bi lahko rastle in rodilo na stotine sadnih dreves.

Kdor varčuje pri nakupu sadnega drevja, slepi sam sebe. Slabo vzgojeno drevo nezanesljive ali celo neznane sorte, je predrago, četudi bi ga dobil zastonj! Najcenejše drevje je najdražje.

Mati.

O ženski iz prejšnjih in sedanjih dni.

V poganški dobi se ženske niso zelo razlikovale od žensk iz današnjih časov. Lišpale so se, oblačile v dragocene tenčice, tudi zakonskih ločitev je bilo vse polno. Imenitne Rimljanke so bile po dvakrat, trikrat poročene, so imele vse polno družinskih razdorov — so bile — kakršne so tudi zdaj. Ko je prišlo krščanstvo, so se zavedale ženske dolžnosti za dom. Spoštovale so zakon, ki jim je bil zares zakrament. Če se ga katera ni držala in je bila nezvesta možu, je ljudje niso marali. Dandanašnji gledamo — žal — drugače ločene in nezveste žene. V srednjem veku so videli ljudje v zakonu nekaj več kakor le to, da živita dva človeka skupaj, ki sta slučajno všeč drug drugemu. Zakon je bil kakor zgradba za življenje. Se zdaj vidimo ponekod stare hiše, ki imajo nad vrati lep izrek in zraven dvoje imen — moža in žene — z dostavkom: »Sta si postavila to hišo.« Res sta si postavila hišo — ali tedaj, ko sta začela še vsa mlada živeti skupaj in sta si hotela zgraditi dom zase in za poznejše rodove, ali pozneje, ko sta bila že v zreli dobi in je bila tista hiša kakor krona vsega njunega dela, poslednja postojanka dolge, trudapolne skupne poti. Hiša je stala iz lesa in kamena in ni bila le hiša. Imela je tudi globlji pomen — bila je obenem tudi hiša duše. Kdor se je poročil, si je postavil svojo duhovno hišo in je vedel, da bo polna veselja in smeha. Hiše pa si ne zgradimo zato, da bi koj stekli iz nje, brž, ko bi nam bilo le za trenutek zatohlo in ozko v njej. Tudi v teh hišah iz prejšnjih časov je bilo gotovo dosti bridkosti in žalosti med zakoncema, a ljudje so potrpeživi! Potrpeživi so prav radi hiše, zaradi otrok, zaradi družine in skupne življenjske poti. Mož in žena sta se privadila drug drugemu, sta se brusila tako dolgo, dokler ni bilo več ostrih robov. Tako je postal zakon dober, čeprav ni zrastle iz dolgotrajne predzakonske ljubezni.

V srednjem veku je imel mož skoraj vse pravice v javnosti, žena nobenih, a tem več dolžnosti — kakor tudi zdaj. Ženo je vezal dom, kar so bile zares vezi, a včasih zelo koristne. Če so prišle bridkosti, nesreče, se je družina zavzela za svojce. Stara mati je vedno dobila svoj koticček za pečjo, neporočena, osamljena sestra je zmeraj našla delo in oskrbo pri svojcih.

Pa so prišle nove dobe, ki so hotele zavreči vse »vezi«. V dobi reformacije,

v 17. stoletju, ni bil zakon nič več zakrament. Ljudje so se mogli ločiti in spet poročiti. Gradili so si hiše, a v tramovju je pokalo in škripalo. Francoska revolucija je povzdigovala »svobodo« na vseh poljih in še bolj omajala zgradbo družinskega življenja. Zvestobe niso več spoštovali, domačnost je izginjala.

V 19. stoletju je prišlo takozvano »žensko gibanje«. Ženske so zahtevale pravic in oznanjale neke posebne vrste žensko. Dobile so pravice — a kje je tista nova ženska? Zakoni razpadajo, družinsko življenje razpada, ločitev je več in več. Oče in mati gresta vsak na svoja pota, otroci pa so brez doma. Vse ženske govore o dolžnostih, a mislijo le na dolžnosti za svojo osebo. Današnje ženske so preveč ženske sedanje bolne dobe. Vojna je šla preko njih, težko jim je bilo. Ozdravele bodo, ko bo ozdravel svet. In — upajmo! — spet si bosta mož in žena gradila hišo in si postavila dom zase in za nov, zdrav zarod, ki se bo veselo in svobodno razvijal v lastnem domu.

Kosmetika.

Piše Lea Fatur.

Prebledeli ali voščeni uhlji so znak pomanjkanja krvi, zato jih vidimo pri bledičnih in opešanih ljudih. Dobro je, če tak uhelj večkrat rahloma tareš, da malo oživi. Rahlo trenje uhlja in robka, ki stoji ob senci ob ušesni školjki, je sploh dobro.

Naglušnost je kosmetična napaka. Najlepši obraz izpremeni oni topi, bridki izraz poslušanja, pogled osrepi. Nagibanje glave proti govorečemu, držanje roke za uhljem, da ulovi tako več glasov, so kretnje, ki nam razodevajo to napako. Ubog je naglušec med svetom, ki se mu mudi in nima potrpljenja. Mi Kranjci smo pa še tako robati, da koj povemo naglušnemu, če nas ne razume: »V mlinu se dvakrat pove, na žagi pa trikrat.« Revež naglušec mora ugibati, kaj mu kdo pove, iz česar nastane toliko sitnih, pa tudi smešnih nesporazumljenj. Profesor Marušič je srečal v Kontridi pri Reki kmetico in jo vprašal, kam gre. »Jajca nesem,« mu odgovori žena. »Prodajate jajca?« je vprašal Marušič, a žena: »V Reko grem.«

Naglušnost in gluhost sta ali prirojena ali pridobljena. Neki slavni nemški specialist za ušesne bolezni je našel pred vojno med 210 gluхими 150 takih, ki so oglušeli šele po rojstvu od bolezni in nepredvidnosti. Ko-

liko bi jih naštel šele po vojni, ko je oglušelo toliko vojakov ob topovih in postalo toliko drugih naglušnih radi ropota in ran! Saj je čudno, če sploh kak topničar še kaj sliši!

Sluhu škoduje bolezen. Pri otrocih ostane po robadu in po škardlatinki, po nahodu, po vnetju bezgavk, pri mramorjih in tudi drugih boleznih rado kaj v ušesih. Zrak ne prihaja v ušesa samo skozi zunanje uho, ušesa so v zvezi tudi z nosom in ustni, zato škoduje vsako vnetje grla, gnojenje v nosu in v čeljustih še ušesom. Gnojenja v ustih prehajajo po Evstahijevi cevi v notranjost ušesa. Nežnemu otrokovemu sluhu pa škoduje prevelik ropot ali močno kričanje. Saj vidimo, da se začne dojenček jokati, če ga nagovori kdo z raskavim glasom. Največja nevarnost, da bi otrok oglušil, je prav v tisti dobi, ko ne more še povedati, kaj ga boli. Mati mora paziti na znake. Otroku se ne odziva na klicanje. Obrača glavo, se prijemlje za uhlje, kriči. Pri otroku, ki že hodi, bodi mati pozorna, če diha z odprtimi ustni, če govori nerazločno, je nemiren v spanju in če strmi predse. Misli na ušesa! Bolezni sluha ovirajo otroka v duševnem razvoju, otrok ne more slediti pouku v šoli in je kaznovan doma, ker ne vedo, da je naglušen. Vsako gnojenje, vsako izcejanje iz otrokovega ušesa je nevarno. Na kmetih pa mislijo, da je še dobro, če teče iz ušesa, kadar dobi otrok zobe, zato pa je toliko otrok naglušnih! Gnoj takih otrok, ki so skrofulozni, je tako jedek, da izje uho in kožo ob njem. Treba je uho pogostoma izpirati z mlačnim slezenovim čajem. Na vsak način je treba otroka pokazati zdravniku, dokler je še čas; pri ušesu ni treba štediti ne z denarjem ne s časom.

Res je, kar pravi dr. Klenke: »Noben čut ni tako malo upoštevan, dokler je zdrav, kakor prav tako občutljivi čut sluha. Za oči si že še pomagajo ljudje, če pa vpije uho, si mislijo, da bo že prešlo. In dostikrat mora zdravnik na svojo žalost ugotoviti, da si prišel prekesno...«

Kotlarji ter železniški sprevodniki, strojniki na ladjah in na vlakih in drugih obratih, šoferji, topničarji, vse, kar živi v ropotu in šumu — je navadno naglušno. Veliki iznajditelj Edison pravi, da prihaja civilizacija z velikim ropotom in bo v 100 letih sploh vse gluho. V velemestih je res tak ropot, da uvajajo različna lovila za glasove na oknih, da bi omilili ušesne muke. Naglušni postajajo tudi lovci, ribiči, vozniki in delavci, ki morajo

biti radi svojega opraviła pogostoma v najslabšem vremenu zunaj. Ledeni metež, mrzle plohe, voda v obuvalu — vse škoduje sluhu. Hladna poletja poslednjih let so zelo škodila naglušnim. V Gradcu so tožili lani, da je postalo mesto revmatičnih in da je gornja Štajerska najboljši odjemavec salicila in aspirina. »Večni kontrasti v zraku,« pravi dr. Grilič, »udarijo na uho, in okoli petdesetega leta postajajo ljudje naglušni. Kanal med nosom in ušesom zamaši žlem, mrenica postaja suha in trda. Lovec ne sliši več petelina in mora približati telefon bolj k ušesu.«

Škoduje tudi vožnja in sedenje v prepihu, ženskam ki so zaposlene ob vročem ognjišču, pa prehitro menjavanje topline, mnogim duševno delo, vzburljenje. Zelo škoduje sluhu popivanje in kajenje, pa tudi drugi izgredi.

Glušec je navadno vsak čas gluhi. Naglušni pa slišijo bolj, če so bolj zdravi ali če je lepo vreme. Naglušnost se pozdravi pri marsikomu z zdravljenjem ušesa in sploh vsega telesa.

Iz Amerike prihaja vesela vest, da slišijo naglušni in gluhi. Bilo je že mnogo aparatov, toda nobena iznajdba ni prinesla ubogim gluščem rešitve. Gernsbak v New Yorku je sestavil nov aparat, ki posreduje slišanje pri gluhih skozi usta. Iz Halstona na Angleškem so poročali lani, da je slišalo v tamošnji gluhonemnici 80 procentov otrok godbo in človeški glas. To po telefonu, ki ga je izumil Calvert. Drugi aparat se pritisne na čelo, in gluhi sliši. Ta aparat je bil razstavljen v medicinski razstavi v Londonu. Profesor Gould v Washingtonu pa je izumil način, da slišijo gluhi skozi kožo. Druge avtoritete na tem polju pa ugovarjajo: kdor je gluhi, je gluhi, in samo naglušni si morejo pomagati z aparati.

N e g o v a n j e s l u h a. Izobraženemu človeku ni dovolj, da sliši, njegov sluh mora tudi razločevati glas od glasu, zvočnost in nezvočnost ali skladnost glasov. Zato je tako važno, da poje mati otroku kaj lepega, da ne sliši mlado uho sirovih, hrapavih glasov, da se uči deklamacije, petja in glasbe. Kajti bolj kakor jezik, se s tem vadi sluh. Gluhi ima zato tako hrapav glas, ker ga ne sliši. Najlepša oseba, pravi dr. Klenke, izgubi svojo privlačnost, če vidimo, da nima sluha za lepoto glasov, če je njeno govorjenje brez ritma, izraza in prijetnosti. In kako nam je, če zapoje taka lepota in poje, ne da bi vedela zato, vse »fovš«? Res nima vsak daru za glasbo, nekoliko se pa more izobraziti vsak sluh.

U h a n i. Prastara je navada vtikanja uhanov v méčico: v najstarejših grobovih in v najbolj modernih prodajalnicah zlatnin najdeš uhane. Niso se lepšale z njimi samo ženske, nosili so jih in jih nosijo še danes v nekaterih krajih tudi moški, in je bil pred petdesetimi leti na Notranjskem fant šele prav imeniten, če si je vteknil po tri »murčke«* v uho. Nosili so jih pa moški samo v enem ušesu. Je to pač kakor z drugim lepoticjem, ki je imelo prvotno tak pomen, da brani človeka vpliva hudega, to je bolezn. Še danes verujejo ljudje, da vleče uhan bolezen iz oči in glave. Mimo odvajanja bolezn naj bi kazali uhani tudi premožnost. Zato vtikajo divjaki v uhane velike kose takih stvari, ki se jim zde dragocene, zato nosi bogata Američanka kar premoženje v méčici, in če nima naša Primorka »rekinov«, potem zmajujejo ženske z glavo nad njo. (Konec prihodnjč.)

* Uhan z glavo zamorca.

Kuharica.

Jesenska juha.

Olupi debelo, vrhzemeljsko kole-rabo, ostrgaj in operi srednje debel koren, 1—2 lista zeljnate glave in ohrovta ter zreži vse na debele rezance, stresi jih v lonec in zalij z 2½ litra vode. Ko zavre, osoli, prideni 1—2 paradižnika. Ko se je že vse skupaj kuhalo pičlo uro, prideni še 1—2 olupljena in zrezana krompirja ter kuhaj do mehkega še pol ure. Nato napravi prežganje iz dveh žlic masti (6—8 dkg) in velike žlice moke. Ko prežganje blede zarumeni, pridenj na drobno zrezanega zelenega peteršilja, 1—2 stroka česna in nekoliko čebule. Prežganje mešaj še nekaj časa, da postane svetlorumeno, nato ga razredči z zajemalko vode in ga prilij juhi in prideni še ščep popra. Ko juha še nekaj minut vre, jo precedi in pretlači skozi penovko, jo zlij nazaj v lonec, ji prideni žlico kisle smetane; ko prevre, jo stresi na opečene krušne rezine.

Telečja jetra s paradižniki.

Zreži ¼ kg telečjih jeter na mezinec debele zrezke in jih pretelni s slanino. Deni v kozo za pol jajca sirovega masla, debel paradižnik, eno drobno zrezano čebulo in pretaknjena jetra, to pokrij in duši, da nekoliko zarumeni, osoli in prideni 1—2 žlici kisle smetane. Ko še dobro prevre, postavi jed z rezanci ali »riži-biži« na mizo.

Paradižnikova solata.

Zrele paradižnike olupi in jih pre-reži ploskoma v mezinec debele kolobarčke, ki jih položi v skledo in oblij s takole omako: Vmešaj žlico olja, kisa, žličico gorčice in na drobno zrezanega zelenega peteršilja in strok česna. Ako hočeš, prideni še ščep popra in postavi k pečenki na mizo.

Paradižnikova omaka po francoskem načinu.

Mešaj en rumenjaki in prilivaj po malem 1—2 žlici olja; ko se zgosti, prideni nekaj kapljic limonovega šoka, ščep soli, ščep popra, ščep sladkorja in žlico paradižnikove mežge. Ko si vse zmešala, polij omako po zrezanih paradižnikih.

Breskovi cmoki s krompirjevim testom.

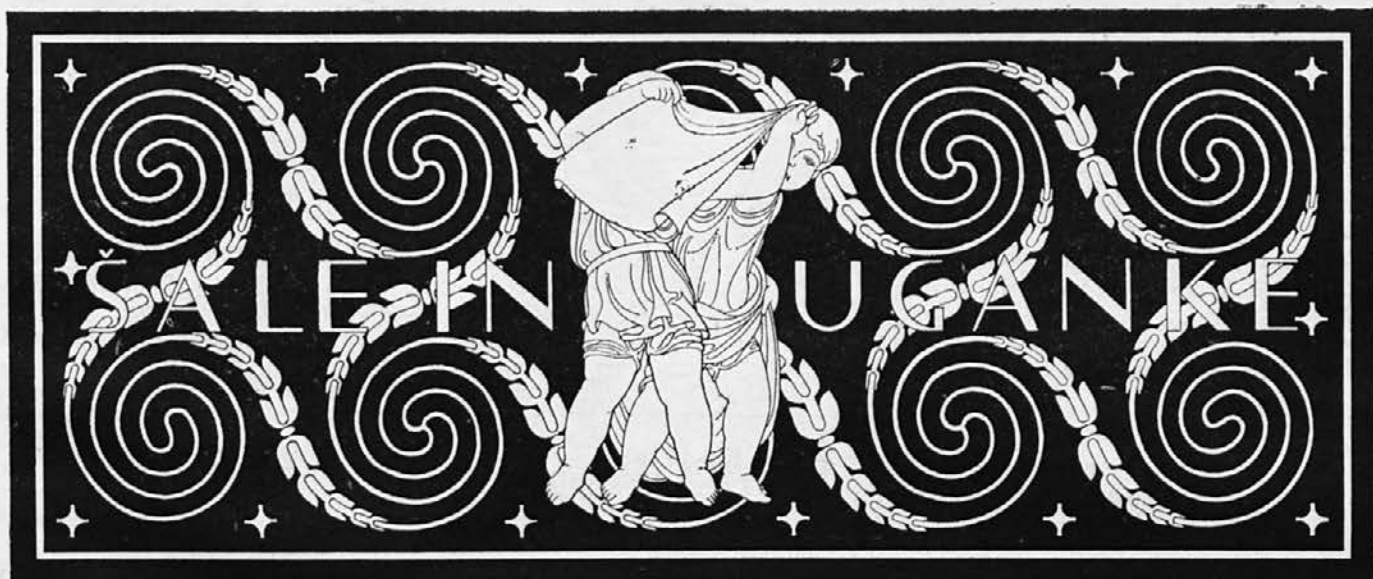
Skuhaj štiri debele oprane krompirje. Kuhane odcedi, olupi in jih nstrgaj in stlači z valjarjem ali strojem; stlačene deni na desko, prideni dve žlici kisle smetane, jajce, nekoliko soli in ¼ litra moke. Napravi testo in ga razvaljaj za mezinec na debelo. Iz nje nareži krpice, po 3—4 prste široke in dolge. Položi na vsako eno drobno olupljeno in v sladkorju povaljano breskev in jih potem tako zavij v krpice, da so popolnoma pokrite. Tako pripravljene cmoke narahlo kuhaj 12 minut v vreli, osoljeni vodi. Kuhane narahlo jemlji iz kože, položi jih na krožnik ter zabeli z maslom ali mastjo, v kateri si zarumenila nekoliko krušnih drobtin; površ jih potresi, če hočeš, s sladkorno moko in cimeto, ali pa jih pokladaj, ko su kuhani, v plitvo ponev z zarumenelimi drobtinami ter jih postavi še za nekaj minut v pečico.

Breskovi cmoki iz navadnega testa.

Deni na desko 18—20 dkg moke, nekoliko soli, jajce, 4 dkg sirovega masla in v mleku napojeno in prav narahlo ožeto žemljo. Iz vsega tega napravi testo in ga razvaljaj; delaj vse kakor cmoke iz krompirjevega testa. Kuhaj jih pa 12—15 minut.

Breskov narastek.

Duši štiri debele olupljene breskve. Ko se zmečajo, jih shladi, deni v skledo in jim primešaj polno žlico sladkorja (4 dkg). Nato napravi sneg iz dveh beljakov in ga primešaj k breskvam. Vse narahlo zmešaj in naloži v plitvo skledo ter postavi v pečico, da nekoliko zarumeni. M. R.

Za smeh.

Nima energije.

»Meni je, da bi znorel. Moja žena nima prav nobene energije.«

»Kako to, da ne?«

»Že dva meseca govori, da se bo vrnila k staršem, pa je še zdaj doma.«

Kritikov svet.

Neka kolikortoliko ugledna pisateljica je prosila nekega slavnega pisatelja, naj ji pove svoje mnenje o knjigi, ki jo namerava izdati. Pisala je: »Ako delo ne zadostuje, prosim, da mi poveste, ker imam še druga železa v ognju; in če se Vam zdi, da se mi ni posrečilo, napišem lahko kaj drugega.«

Ko je pisatelj prečital nekaj strani rokopisa, ga je vrnil s tole kratko opazko: »Gospa, svetujem Vam, da denete to tja, kjer so Vaša železa.«

Redkost.

Potovaje v Hanover se je bil angleški kralj Jurij I. ustavil v neki nizozemski vasi. Medtem, ko so prepoznali konje, je zahteval dva ali tri jajca.

Ko mu jih prineso, je bilo zanj plačati dvesto goldinarjev.

»Kako?« vpraša kralj, »ali so pri vas jajca tako redka?«

»Oprostite,« odgovori gostilničar, »jajc je pri nas vse polno, ali kralji so redki.«

Smeje se, je ukazal kralj plačati.

Problem.

Zaročenec: »Ali se boš upala izhajati s tem, kar zaslužim? Veš, več nego 5000 Din na mesec to ne znaša.«

Zaročenka (naivno): »Bom poskusila, toda od česa boš potem ti živel?«

Razlika.

»Odkar so ženske ostrižene, že res ne veš, kdo je ženska in kdo moški.«

»Prava reč! Pleše pa le ne spravijo skupaj!«

V takih primerih.

»Ali hočete postati moja žena?«

»Hočem.«

»Ali mislite, da bo Vaš oče zadovoljen?«

»O, seveda bo. V takih primerih je zmeraj zadovoljen.«

Kako se zataknejo bahaču usta.

Visok uradnik, ki je bil strasten lovec, se je bahal, kako spretno zna zajce loviti.

Star posestnik posluša nekaj časa bahača, nato mu pa pravi: »Gospod, ko bi bil jaz zajec, bi se že vedel kam skriti, da bi me ne našli.«

»No, kam?« vpraša visoki uradnik.

»I, v Vašo pisarno!«

Eno steklenico več.

Kadar je šel francoski kralj Ludovik XV. na lov, je imelo njegovo spremstvo navado, jemati po petdeset steklenic vina s seboj.

Ker je kralj redkokdaj pil, so jih lovci začeli že prazniti, preden so odjahali.

Zgodilo pa se je nekoč, da je bil na nekoliko dlje trajajočem lovu tudi kralj žejen in je zahteval, naj mu dajo vina; toda vse steklenice so bile že prazne.

Spremistvo se je začelo tresti, misleč, da se bo kralj silno razsrdil. Toda on je samo mirno rekel: »Prihodnjič bo bolje, da vzamete s seboj enoinpetdeset steklenic, da bom tudi jaz lahko pil, kadar bom hotel.«

Walter Scott v šoli.

Ko je Walter Scott, slavni škotski pisatelj, še v šolo hodil, je bil v istem razredu deček, ki je bil zmerom prvi. Scott je poskusil vse, kar je mogel, da bi ga prekosil, pa zastonj. Minili so dnevi in dnevi, toda oni deček je še vedno držal svoje mesto.

Nazadnje, po dolgem času, zapazi Walter Scott, da se oni vedno igra z nekim gumbom, kadar ga učitelj kaj vpraša. Zato si misli, da bi ga prav lahko posekal, če bi mu z zvijačo odtrgal tisti gumb.

Mišljeno — storjeno.

In ni se zmotil. Ko je vprašal učitelj prvega učenca neko stvar, ubožec ni mogel najti prijaznega gumba in to ga je tako zmešalo, da ni mogel odgovoriti.

Nato je bil isto vprašan Walter Scott, ki je precej odgovoril in prišel tako na prvo mesto, ki ga ni nikdar več izgubil.

Dober glas.

Jud Moric ima prav pisano preteklost za seboj. Zadnje čase pa si je tako opomogel, da ga štejejo med bogatine.

»Moric,« ga vpraša prijatelj, »zakaj si ne privoščiš kakega letovišča, zdaj ko imaš?«

»Kakšno letovišče?!« zarohni Moric; »kaj ne, da bodo ljudje jezicali: 'Moric je že spet zaprt.'«

Zanesljivo znamenje.

Mati (hčeri, ki je vdova): »Ali je res, da tvoj zaročenec tvoje otroke pretepa in se ti tega veseli?«

Hči: »Seveda, mama; zdaj šele vem, da me bo zares vzela.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen, Zgonik, p. Prosek, Italija

1. Iz šole.

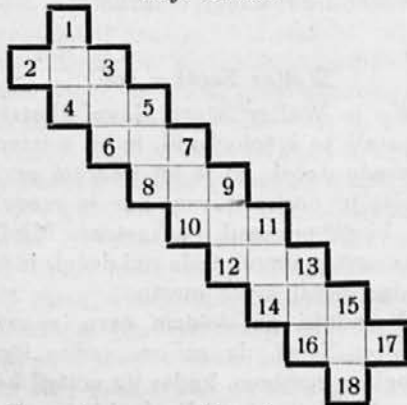
(A. D., Ljubljana.)
Šteje 5 točk.

V neki šoli so se učili deklamirati sledečih 13 deklamovank:

Na polju, Simon Gregorčič.
Tabor, Anton Aškerc.
Našli so rokopise, Anton Aškerc.
Upanje, Franc Levstik.
Svetá odkletev, Simon Gregorčič.
Mojo srčno kri škropite, Simon Gregorčič.
Trije popotniki, Anton Aškerc.
V težkih dneh, Oton Župančič.
Neiztrohnjeno srce, Francè Prešeren.
Bój pri Brežicah, Anton Aškerc.
Veseli koledniki, Oton Župančič.
Hrepenenje po pomladi, Josip Stritar.
? —m, Simon Gregorčič.

2. Križanica.

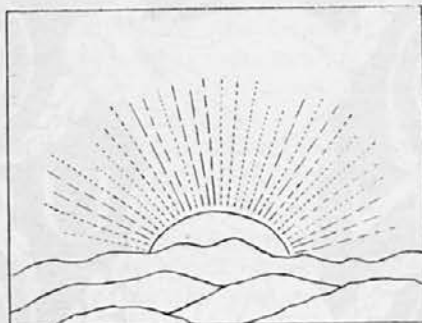
(Davorin Cijan, Maribor.)
Šteje 13 točk.

Besede pomenijo a) vodoravno: 2-3 skalo, 4-5 sesavca, 6-7 ptico, 8-9 lepilo, 10-11 pridelek, 12-13 kakovostni pridevnik, 14-15 barvo, 16-17 nedoločni zaimek, 3-2 označbo neživih stvari, 5-4 kakovostni pridevnik, 7-6 tekočino, 9-8 kakovostni pridevnik, 11-10 sad, 13-12 razveseljivo reč, 15-14 početek življenja, 17-16 delo; b) navpično: 1-4 raznašavca vesti in pisem, 3-6 pregovor, 5-8 govedo, 7-10 jestvino, 9-12 stanje, 11-14 kakovostni pridevnik, 13-16 del leta, 15-18 umetnino, 4-1 tvarino, 6-3 vzročni veznik, 8-5 sport, 10-7 zver, 12-9 mesto, 14-11 neresnico, 16-13 predlog, 18-15 strupen vbod.

3. Solnce.

(Ivanka Kralj, Ljubljana.)
Šteje 10 točk.

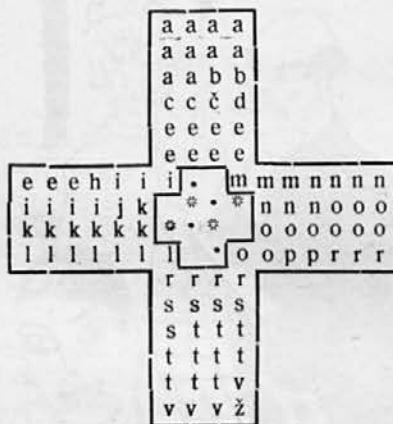
4. Kaj je to?

(Tone, Sv. Jurij ob Ščavnici.)
Šteje 9 točk.

V peči me spečejo,
na panju me stolčejo,
z noži lesenimi zrežejo.
Četudi pri tem se kosti iznebim,
vendar se vedno še skupaj držim.
Sem jaz izpremenjen; še moje ime
kako li sedaj bo glasilo se?

5. Križ.

(Miroljub, Vižmarje.)
Šteje 14 točk.

Sestavi besede nastopnega pomena: prometno sredstvo, ločilo, lovska priprava, oprava, znak, bodičasta rastlina, pisatelj, sadež, učna knjiga, glas, pomladna cvetica, užitna korenina, oderuh, hramba, ptica, del hiše, žito, žuželka, padavina, domača žival. Nato uvrsti dobljene besede v gorenji križ. Posamezne črke, čitane po nekem določenem redu, povedo pregovor.

6. Obstreljevanje.

(Emil Čeh, Maribor.)
Šteje 9 točk.

7. Črkovnica.

(Branko Sodnik, Ljubljana.)
Šteje 6 točk.

S A O S I A E
V V O K L S V
A E E T O I L
N J Č T R M Š

Rešitev ugank v 9. številki.

1. Črkovnica. Vežeš poševno navzdol in navzgor; dobiš:

Kdor za resnico mara, ušes ji ne maši.

2. Zgodovinska uganke. Rimska števila povedo črko iz imen, ista sešteta pa dajo število papeža: **Leon XIII.**

3. Petelin. Začneš pri prstu petelinove noge s črko N in preštevaš vsako šesto črko, kakor kaže ograja. (Zlomljeni koli ne veljajo.) Dobiš: **Na domačem pragu se petelin lahko repenči.**

4. Steber. Kokra, vidra, sloka, borba, lempa, griva, marka, jelka, Majda, sluga, zebra, sliva, tabla, globa, megla, gruda, pesta, Kolpa, gruča, tožba, glina.

Kdor mir ljubi, Bogu služi.

5. Paznica. Posel, okis, pravo, breg, breza, stol, topol, riba, večša, rana, pleša, kosa, Dušan, jeza:

Sekira brez toporišča ne škoduje.

6. Križni stik. Ključ: 7, 14, 1, 8 grah; 10, 12, 2, 15 kmet; 6, 3, 11, 9 cilj; 4, 5, 13, 4, 16, 1 obnova. Vstavijo se besede a) vodoravno: kot, Maribor, mavec, Kovno, klica, gliva, Arabija, Ana; b) navpično: mak, mavrica, korec, Ahaja, tobak, glina, ravnica, oka.

7. Mozaik:

J. Stritar — Zorin.

8. Posetnica:

Brezalkoholna gostilna.

9. Vozni red. Vsota številke pove, katere črke moraš vzeti. Dobiš:

Bridkost je prag do večnega veselja. (I. Čankar.)

Reševavcem ugank.

Za četrto četrtletje razpisujemo tele nagrade:

za 66-60 točk 1. nagrado: sveter,
za 59-50 " 2. " mod. ženski dežnik,
" 49-40 " 3. " usnj. ročna torbica,
" 39-30 " 4. " Steska, Slov. umetnost; A. Pirjevec, Slovenski možje, zimске rokavice.
" 29-20 " 5. " zimske rokavice.

* Opozarjamo: Žrebanja za 1. nagrado se udeležijo samo oni, ki so dosegli pravico. Neizžrebanji pridejo v žaro za 2. nagrado, da je dana možnost, zadeti dobitke tam. In vsi neizžrebanji, a upravičeni do 2. nagrade, igrajo zopet v 3. vrsti itd.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: **G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Sent Vid nad Ljubljano.**